

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studia občanské společnosti

Bc. Martina Smrečani

**Přínosy dobrovolnictví z pohledu teenagerů v členské
organizaci: kvalitativní sonda**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tereza Pospíšilová, PhD.

Praha 2023

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 5. května 2023

.....

Bc. Martina Smrečani

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své diplomové práce, doc. PhDr. Tereze Pospíšilové, PhD., za odborné vedení mé diplomové práce, cenné připomínky, ochotu a vstřícný přístup. Velké poděkování patří také zapojeným účastníkům výzkumu, kteří mi věnovali svůj čas, jejich vedoucím za součinnost, a také mé rodině a přátelům za velikou podporu.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá dobrovolnictvím teenagerů a zkoumá přínosy dobrovolnictví a vlivy na jejich dobrovolnickou činnost. Cílem práce je explorace tématu formálního dobrovolnictví teenagerů se zaměřením především na vnímání přínosů této činnosti, prožívání dobrovolnické činnosti a faktory, které mají vliv na tuto činnost. Teoretická část práce poskytuje vhled do tématu dobrovolnictví mladých lidí, věnuje se specifikaci teenagera a příslušníka generace Z a přehledně shrnuje motivace k dobrovolnictví, osobní a společenské přínosy dobrovolnictví mladých lidí. Empirická část práce se skládá z analýzy focus group, hloubkových polostrukturovaných rozhovorů s teenagery-dobrovolníky Hnutí Brontosaurus a dokumentů této členské organizace. Explorací tohoto fenoménu a vlastním výzkumem bych ráda přispěla k propagaci dlouhodobého dobrovolnictví a pozitivního životního stylu teenagera jako dobrovolníka.

Klíčová slova: dobrovolnictví, teenager, mládež, přínosy, vlivy, pozice, role, občanská společnost

Rozsah práce: 118 NS

Abstract

This thesis explores teenage volunteering and examines the benefits of volunteering and factors affecting teenage volunteering. The thesis aims to explore the topic of formal teenage volunteering, focusing primarily on the perceived benefits of volunteering, the lived experience of volunteering and the factors that influence volunteering. The theoretical part of the thesis provides an insight into the topic of youth volunteering, discusses the specification of a teenager and a member of Generation Z, and reviews motivations, the motivations for volunteering and the personal and social benefits of youth volunteering. The empirical part of the thesis consists of focus group analysis, in-depth semi-structured interviews with teenage volunteers of the Hnutí Brontosaurus and documents of the membership organisation. By exploring this phenomenon and conducting my own research, I would like to contribute to the promotion of long-term volunteering and a positive lifestyle as a teen volunteer.

Key words: volunteering, teenager, youth, benefits, influences, position, role, civil society

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Dobrovolnictví.....	10
1.1 Pojem dobrovolnictví.....	10
1.2 Typy dobrovolnictví	12
1.3 Oblasti dobrovolnictví	15
2 Dobrovolnictví teenagerů	17
2.1 Specifika období dospívání.....	17
2.2 Specifika generace Z.....	18
2.3 Volný čas teenagerů.....	19
2.4 Volnočasová perspektiva dobrovolnictví.....	20
2.5 Dobrovolnictví mladých lidí.....	21
3 Vlivy na dobrovolnickou činnost	22
3.1 Role a identita	22
3.2 Sociální kontext dobrovolnictví.....	25
4 Přínosy dobrovolnictví	28
4.1 Společenský přínos dobrovolnictví.....	29
4.2 Osobní přínos dobrovolnictví	32
4.3 Motivace k dobrovolnictví a prolínání s přínosy	37
METODOLOGICKÁ ČÁST	41
5 Výzkumný design.....	41
5.1 Výzkumné otázky	42
5.2 Metody sběru dat	43
5.3 Výzkumný vzorek.....	52
5.4 Metody analýzy dat.....	54
5.5 Etika výzkumu	56

EMPIRICKÁ ČÁST	58
6 Popis kontextu empirických dat.....	58
7 Analýza a interpretace dat	60
7.1 Analýza focus group	61
7.1.1 „Instruktoři“ vs. „účastníci“	62
7.1.2 Prožívání dobrovolnické činnosti	67
7.1.3 Přínosy dobrovolnictví.....	70
7.2 Analýza rozhovorů.....	81
7.2.1 Sonda do světa „instruktorů“	81
7.2.2 Sonda do světa „účastníků“.....	84
7.3 Přínosy dobrovolnictví z pohledu Hnutí Brontosaurus.....	91
8 Shrnutí výsledků výzkumu	94
9 Závěr.....	101
10 Seznam použitých zdrojů.....	103
11 Seznam analyzovaných dokumentů	109
12 Přílohy.....	110

SEZNAM ZKRATEK

BRĎO – Brontosauří dětský oddíl

ČR – Česká republika

DČ – dobrovolnická činnost

HB – Hnutí Brontosaurus

VFI – Volunteer Functions Inventory

VO – výzkumná otázka

VVO – vedlejší výzkumná otázka

ÚVOD

Dobrovolnictví má v dnešní době mnoho různých funkcí a významů. Dobrovolník je článkem, který napomáhá tomu, aby byly řešeny různé sociální problémy a docházelo k sociálním změnám. Svou činnost vykonává v každodenních interakcích s dalšími lidmi, jež ho obklopují. Na dobrovolnictví lze pohlížet jako na smysluplné a prosociální trávení volného času, na nějž má v období dospívání vliv například socializace, proces hledání sebe sama a přivlastňování různých identit, které vytváří prostor pro participaci a přispívá k soudržnosti společnosti (Frič, Pospíšilová, 2010).

Teenager se jako osobnost v mnoha ohledech intenzivně rozvíjí, vytváří si vlastní hodnoty a snaží se najít sám sebe a své místo ve společnosti. Touží po tom mít prostor pro uplatňování svých charakteristických rysů a potřeb, včetně emancipace a prosazování se. Proto se chytá příležitostí, při kterých se může nejen ve škole, ale také ve svém volném čase prosadit, a za tímto účelem volí mezi aktivitami vedoucími k sociální patologii, které mu to umožní, anebo volnočasovými prosociálními aktivitami, jako je například dobrovolnictví.

Mladí lidé skrze svoji dobrovolnickou činnost získávají zkušenosti a dovednosti, které vytvářejí dobrý základ pro jejich dobrovolnictví v dospělosti a zároveň tímto bojují s egoismem, velmi typickým pro jejich věk (Flanagan 2003 in Wilson, Musick, 2008: 233). Dobrovolnictví umožňuje jedinci rozvíjet svoje hodnoty, jako například vztah k přírodě, bezpečnost či přátelství (Frič, Pospíšilová, 2010: 36). Dobrovolnictví je proto bezpochyby činnost, která teenagera v těchto i mnoha jiných ohledech obohacuje a má jisté dopady na jeho život i společnost, a je také zdrojem pomoci pro organizaci, ve které jedinec působí.

Tato věková skupina je poměrně specifická a málo probádaná s ohledem na přínosy, které dobrovolnická činnost může mít, a to zejména v českém kontextu dobrovolnictví. Hlavním cílem této diplomové práce je proto explorace tématu formálního dobrovolnictví teenagerů se zaměřením na jejich prožívání dobrovolnické činnosti, faktory ovlivňující dobrovolnictví, a především přínosy této činnosti z pohledu teenagerů.

Otázce přínosů se v diplomové práci věnuji s nadšením, neboť já sama jsem dlouholetá formální dobrovolnice a od svých 15 let se účastním aktivit křesťanské spolkové činnosti. Moje vlastní zkušenost mne všechny tyto roky přiváděla k myšlence, jak moc jsem vděčná, že se dobrovolnictví mohu věnovat, protože si uvědomuji, že jsem skrze něj získala nespočet

nových vědomostí, zkušeností, přátel a mnohé další, a to mi dnes pomáhá v osobním i profesním rozvoji. Už léta přemýšlím o tom, že bych ráda realizovala volnočasové aktivity, které by byly zaměřené na osobnostní rozvoj mladých lidí skrze dobrovolnictví. Už samotné psaní této práce mě obohacuje, jelikož studium literatury a výsledky výzkumu rozšiřují můj pohled na tuto problematiku a přispívají k mému dalšímu možnému profesnímu rozvoji.

Kromě výzkumného a osobního cíle si práce klade také cíl praktický. Teoretický popis přínosů dobrovolnictví a také závěry mého výzkumného šetření přínosů dobrovolnictví teenagerů by mohly přispět k propagaci dlouhodobého formálního dobrovolnictví a pozitivního životního stylu teenagera jako dobrovolníka. Takto rozmýšlím na základě výroku Wilsona a Musicka (1999: 168): „Pokud se může ukázat, že je pro tebe dobrovolnictví dobré, možná to bude dělat více lidí.“

Práce je rozdělena na teoretickou, metodologickou a empirickou část. Teoretická část obsahuje pět kapitol, které se věnují definici dobrovolnictví a jeho typům, specifickým teenagera a příslušníka generace Z. Dále se zaměřuje na některé vlivy na dobrovolnickou činnost mladého člověka, kterými jsou například identifikace s rolí či socializace, a postupně se dostává k stěžejní kapitole, která shrnuje poznatky o přínosech a motivacích dobrovolnictví mladých lidí, především z pohledu zahraničních autorů a výzkumníků.

Metodologická část se věnuje metodologii kvalitativního výzkumu. Data byla získána skrze focus group se šesti teenagery, dvěma hloubkovými polostrukturovanými rozhovory a dokumenty organizace Hnutí Brontosaurus (facebookové příspěvky, webové stránky a další dokumenty, jako je výroční zpráva, Manuál propagace a Metodika pro prvoúčasníky). Výzkumné šetření se zaměřuje na analýzu přínosů dobrovolnictví mladých lidí působících konkrétně v této organizaci, jež se soustředí na pomoc přírodě a památkám a hojně pracuje s mladými dobrovolníky.

Empirická část se věnuje analýze a interpretaci dat výzkumného šetření ve třech kapitolách. Analýza dokumentů přináší pohled na to, jak vykresluje přínosy dobrovolnictví samotné Hnutí Brontosaurus. Na závěr jsou v práci shrnuty výsledky výzkumu ve formě odpovědí na výzkumné otázky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dobrovolnictví

1.1 Pojem dobrovolnictví

Pojem dobrovolnictví je různými autory chápán odlišně a nekonzistentně. Neexistuje žádná shoda na jednotné definici. To však nemusí nutně znamenat něco negativního. Dobrovolnictví jako takové, představuje velmi rozmanitou činnost plnou různých dimenzí, která by se jen stěží dala shrnout několika slovy či větami. Autoři se dobrovolnictví ale pokoušejí dát alespoň nějaký rámeček tím, že vytvářejí užší a širší definice dobrovolnictví na základě kterých staví svoje výzkumy a vyvozují závěry. Také různé organizace či instituce tento pojem více či méně používají a taktéž vytvářejí svoje definice, které do nějaké míry ovlivňují to, jak je na dobrovolnictví ve společnosti pohlíženo, nebo zda se člověk může považovat za dobrovolníka či nikoliv.

Webová platforma *Dobrovolnictví.net*, která je provozovaná v rámci jednoho z projektů Ministerstva vnitra ČR, považuje dobrovolnictví za rozvíjející se oblast občanské angažovanosti, která se projevuje jako činnost vykonávaná bez vlastního prospěchu, bez nároku na odměnu a zároveň ve prospěch veřejnosti (jednotlivce, organizace), kterou se jedinec zabývá ve svém volném čase (Dobrovolnictví, 2023).

Dle Skovajsy (2010: 125) je dobrovolnictví „svobodně zvolená práce pro druhé bez nároku na finanční odměnu“. Tato definice vychází z Dekkera a Halmana (2000 in Skovajsa, 2010: 126), kteří uvádějí tři základní aspekty dobrovolnictví:

1. Neplacená činnost – tj. že si za ni jedinec nenárokuje odměnu.
2. Nepovinná a nevynucená činnost – tj. že ji vykonává ze své svobodné vůle.
3. Činnost prospěšná pro druhé – tj. přináší užitek druhým.

Přičemž Cnaan et al. (1996), kteří se zabývali obsáhlou analýzou definic dobrovolnictví, také upozorňují na fakt, že sama o sobě svobodně učiněná volba a absence odměny za vykonávanou činnost, nedělá z člověka dobrovolníka, nebo samotná činnost zaměřená na druhé nemusí nutně znamenat dobrovolnictví. Ve své analýze čtenáře seznamují s dimenzemi dobrovolnictví a jejich škálami, které mohou posloužit k snazšímu posouzení, zda jedince lze považovat za dobrovolníka či nikoliv (Cnaan et al. 1996: 370).

První dimenze se týká dobrovolné povahy dané činnosti a má škálu od svobodného rozhodnutí až k donucení. Druhá dimenze se týká povahy odměny, a zda je přijatelná, nebo ne, a má škálu od absence odměny až po stipendium či nízký plat. Třetí dimenze se vztahuje ke kontextu nebo organizaci, pod kterou se dobrovolnická činnost provádí, a má škálu od neformálního dobrovolnictví až po organizovanou pomoc, tj. formální dobrovolnictví. Poslední dimenze se týká toho, kdo má z činnosti prospěch, a má škálu od činnosti ve prospěch zcela cizích lidí až po prospěch příbuzných či přátel (Cnaan et al. 1996: 370–371).

Stebbinsova definice dobrovolnictví zní jako „nenucená pomoc nabízená formálně či neformálně bez nároku na odměnu nebo nanejvýš za symbolickou odměnu, která je vykonávána ve prospěch ostatních lidí (mimo rodinu dobrovolníka) i dobrovolníka“ čímž zdůrazňuje, že je to činnost volní (Stebbins, 2007: 9).

Hruška et al. (2018: 11) definuje dobrovolnictví na základě trojího aspektu, a k němu přidává také aspekt volnočasový, což znamená, že se dobrovolnické činnosti jedinec věnuje ve svém volném čase. Taktéž zmiňuje, že součástí definice může být také podmínka formální organizovanosti, což by znamenalo, že dobrovolnictví představuje činnost vykonávanou skrze nějaký druh neziskové či občanské organizace (Hruška et al. 2018: 17).

K užším definicím patří Smithova definice dobrovolníka, která zní: „Dobrovolník je jedinec, který se účastní chování, které není podmíněno bio-sociálně (např. jídlo, spánek), ani ekonomickou potřebou (např. placená práce, domácí práce, opravy v domácnosti), ani vynuceno sociopoliticky (např. placení daní, oblékání se před vystoupením na veřejnosti), ale které je z podstaty (primárně) motivováno očekáváním nějakého psychického prospěchu v důsledku činností, jejichž tržní hodnota je vyšší než jakákoli odměna, kterou za tyto činnosti člověk obdrží“ (Smith 1982: 25 in Cnaan et al. 1996: 369).

Tošner a Sozanská (2002: 35) dále poukazují na aspekt nákladů, které jsou spojené s dobrovolnictvím, když chápou dobrovolníka jako člověka, který poskytuje svůj čas, energii, znalosti a dovednosti ve prospěch ostatních. Také pootevírají pohled na to, že dobrovolník plní jakousi roli mostu ve spolupráci mezi státem, komerčním a občanským sektorem, a ve společnosti může hrát roli aktéra změn (Tošner, Sozanská, 2002: 36).

Wilson (2000: 215) ve svém článku pojednává taktéž o nákladech a přínosech dobrovolnictví a podotýká, že jeho definice nevylučuje to, že dobrovolník nemůže mít ze své činnosti prospěch, i když někdo může být radikálně proti tomuto tvrzení. Dobrovolnictví

tedy vnímá jak z pohledu nákladů, tak přínosů. Podle něj dobrovolnická činnost zahrnuje časový závazek, někdy i finanční, a je typická svojí proaktivitou, spíše než reaktivitou (Wilson, 2000: 216). Dokonce výzkum Cnaan et al. (1996: 382) ukázal, že veřejnost vyhodnocuje to, kdo je či není považován za dobrovolníka především podle toho, kolik to samotného dobrovolníka stojí, nikoliv podle toho, kolik prospěchu to přináší společnosti. Faktor „čistých nákladů“, tj. pocit, že celkové náklady převyšují celkové přínosy konkrétní dobrovolnické činnosti, se zdá být pro tyto autory klíčovým závěrem jejich šetření.

V České republice se může stát dobrovolníkem člověk v jakémkoliv věku. Dobrovolnictví jako takové však v českém zákoně doposud není. Existuje jen regulace o dobrovolnické službě, což je jen úzce vymezená podmnožina dobrovolnictví a je právně upravena zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, který prošel novelou v roce 2014 v návaznosti na nový občanský zákoník. Tímto zákonem byl vytvořen prostor pro státní podporu dobrovolnictví. To však pod podmínkou, že se daná dobrovolnická služba vyskytuje alespoň v jedné z uváděných kategorií v zákoně. Zároveň může být dle tohoto zákona dobrovolníkem pouze fyzická osoba starší 15 let, která svoji dobrovolnickou službu vykonává na základě smlouvy s vysílající organizací (Zákon 198/2002: §2, §3).

1.2 Typy dobrovolnictví

Dobrovolnictví je činnost, která má mnoho různých dimenzí. Dle toho se odvíjí také povaha dobrovolnické činnosti jednotlivců. Jedním z nejzákladnějších dělení dobrovolnictví je na formální a neformální dobrovolnictví.

Hruška et al. (2018: 12) vymezuje **formální dobrovolnictví** jako dobrovolnictví organizované, což znamená, že se do něj jedinci zapojují skrz organizaci. Frič a Pospíšilová (2010: 76) jej chápou jako „dobrovolnickou činnost pro dobrovolnou neziskovou organizaci nebo prostřednictvím takové organizace“. Na organizační kontext tohoto typu dobrovolnictví poukazuje také Skovajsa (2010: 125), když zasazuje formální dobrovolnictví do prostředí přímo v organizaci nebo zprostředkované organizací. Právě tento typ dobrovolnictví bude klíčový pro další část této diplomové práce.

Formální dobrovolníci mohou být zároveň **členy organizace**, pro kterou dobrovolně pracují. Zvláště v českém prostředí je kombinace formálního a členského dobrovolnictví typická. S členstvím v organizaci je pak spojen pravidelný a dlouhodobý styl dobrovolnictví

charakteristický pro tzv. loajální dobrovolnictví. Mezi dobrovolníky, kteří nejsou členy organizace, naopak převažuje krátkodobý styl dobrovolnictví (Frič, Pospíšilová, 2010: 97–98) Organizacím, které staví svoji činnost právě na členství, se říká **členské organizace**.

Neformální dobrovolnictví je dle Hrušky et al. (2018: 12) poskytování služby lidem, kteří jim nejsou příbuzní, a to bezplatně. Zároveň je charakterizováno tím, že je spontánní a poskytuje se mimo organizační strukturu a mimo rodinu (Frič, Pospíšilová, 2010: 11; Pospíšilová, 2011: 888).

Vznik dobrovolnictví

Další pohled na dobrovolnictví přináší Tošner a Sozanská (2002: 38–39), kteří zmiňují dva typy vzniku dobrovolnictví. Prvním je dobrovolnictví, které vzniká „zdola nahoru“. V tomto případě dobrovolnická činnost vzniká z popudu neformální skupiny, která se rozhodne dělat společně činnost prospěšnou pro druhé a postupem času může měnit svoji formu k strukturované skupině až formalizované organizaci. Druhým typem je dobrovolnictví, které vzniká „zvenčí dovnitř“. Tento typ je založený na tom, že organizace, ve které jsou zavedené jasné struktury a která pracuje s profesionály, začíná zapojovat do své činnosti také dobrovolníky (Tošner, Sozanská, 2002: 38–39).

Role dobrovolnictví v organizacích

Frič et al. (2001: 103) se zabývají také tím, jaké role může dobrovolnická činnost hrát v organizacích různého typu. První role je typická pro organizace, pro které je dobrovolnická činnost naprostou nezbytností pro jejich fungování. Dobrovolníci spolu s malým počtem profesionálů či placených zaměstnanců naplňují cíle organizace, a bez zapojení dobrovolníků by tedy činnost organizace ani nemohla fungovat. Druhá role se vyskytuje v organizacích, kde dobrovolníci pomáhají s činnostmi, které jsou náplní práce placených zaměstnanců a tím také organizaci přispívají finance, jelikož jsou díky tomu náklady na zajištění činnosti nižší. Třetí role dobrovolníků se objevuje v organizacích v podobě, kdy není pro zajišťování činnosti organizace dobrovolnická činnost nezbytná či nepostradatelná, ale je vítaná pro zkvalitňování poskytovaných služeb nebo dosahování cílů (Frič et al. (2001: 103).

Dlouhodobost a intenzita dobrovolnictví

Další typologie se týká časového hlediska dobrovolnictví. Tošner a Sozanská (2002: 40) rozdělují dobrovolnictví na:

- a. Zapojení na jednorázových akcích (jednorázová nebo občasná dobrovolnická činnost např. na přípravě kampaní, sbírce).
- b. Dlouhodobou dobrovolnou pomoc (opakovaná a pravidelná dobrovolnická činnost například až několik hodin týdně po celý rok).
- c. Dobrovolná služba (závazek na dlouhodobou dobrovolnickou činnost nejčastěji v zahraničí po dobu několika měsíců až let).

Jiným úhlem pohledu se na časové hledisko dívají Frič a Pospíšilová (2010: 80–84), kteří zmiňují další tři možné parametry dobrovolnictví. Prvním z nich je **stabilita** dobrovolnictví, která se dá rozdělit na krátkodobou a dlouhodobou činnost a kterou lze chápat jako:

- a. Vázanost dobrovolníka na nějakou jeho roli, tzn. že tou činností tráví část svého života.
- b. Vázanost na konkrétní organizaci nebo úkol na nějaké určité trvání.

Druhým parametrem je **pravidelnost**, na základě které lze dobrovolníky rozdělit na:

- a. Pravidelné, tj. ty, kteří se v průběhu věnují dobrovolnictví nejméně jedenkrát měsíčně.
- b. Příležitostné či epizodické dobrovolníky, tj. ty, kteří se v průběhu roku věnují této činnosti méně než jedenkrát měsíčně.

Třetím parametrem je **intenzita** dobrovolnictví, která znamená konkrétní měřený počet hodin, jež dobrovolník odpracuje v rámci své dobrovolnické činnosti. Výzkum těchto autorů přichází se závěry, že vyšší intenzita je spatřována u dobrovolníků pravidelných než příležitostných, a proto jsou právě jedinci s mírou nasazení, kdy je činnost jak dlouhodobá, tak intenzivní, vnímáni jako „tahouni“ organizace (Frič, Pospíšilová, 2010: 80–84).

1.3 Oblasti dobrovolnictví

Dobrovolnictví představuje široký záběr činností nebo služeb. Probíhá z velké části v rámci nebo skrze neziskové organizace. Frič a Pospíšilová (2010: 90–91) tuto paletu oblastí vykreslují v podobě modifikovaného modelu ICNPO pro české prostředí, který rozlišuje čtyři základní typy neziskových organizací, ve kterých dobrovolník může vykonávat svoji dobrovolnickou činnost:

- Staré zájmové/servisní, které jsou vzájemně prospěšné a věnují se rekreační, sportovní a jiné zájmové činnosti.
- Nové servisní, které jsou obecně prospěšné a jejich činnost je směřovaná směrem například ke zdravotnictví, vzdělávání či humanitární pomoci.
- Staré advokační neziskové organizace, které jsou vzájemně prospěšné a typicky se jedná o odborovou činnost.
- Nové advokační, které jsou obecně prospěšné a svoji činnost směřují k pomoci životnímu prostředí, ochraně práv lidí, zvířat nebo občanských práv.

Hruška et al. (2018: 271) ve své analýze stavu dobrovolnictví blíže vymezuje následujících nejméně deset oblastí výkonu dobrovolnické činnosti:

- „1. sociální služby;
2. kultura a pomoc při zachování kulturního dědictví;
3. zdravotnictví;
4. ekologie a ochrana životního prostředí;
5. prevence kriminality;
6. dobrovolnictví s dětmi a mládeží;
7. mimořádné události a krizové situace;
8. sportovní a pohybové aktivity;
9. rozvoj občanské společnosti a lidská práva;
10. mezinárodní dobrovolnictví a rozvojová spolupráce;
11. další oblasti dobrovolnictví (dobrovolnictví firem, ve veřejné správě, v církvích a virtuální dobrovolnictví).“ (Hruška et al. 2018: 271).

Výsledky výzkumu veřejného mínění o dobrovolnictví v ČR z roku 2021 přichází s daty, která ukazují, že v ČR existuje široká škála dobrovolnické činnosti, k níž se lidé hlásí, přičemž nejvíce se dobrovolníci věnují aktivitám v rámci některé neziskové organizace. Nejčastěji se jedná o dobrovolnictví v oblastech spojených s živelnými katastrofami a pandemií, zvelebováním okolí a ochranou životního prostředí (Hruška et al. 2022: 35–37).

2 Dobrovolnictví teenagerů

Pod pojmem teenager se ve společnosti běžně vnímá jedinec ve věkovém rozmezí mezi 13 a 19 lety. Pro tuto věkovou skupinu lze také použít jiné pojmy, které spíše, než na samotný věk poukazují na vývojové období jedince mezi dětstvím a dospělostí, které je typické tím, že se může u různých jedinců lišit v načasování a posloupnosti. Některými z často používaných pojmů jsou adolescenti, mladiství nebo dorost. Právě toto období lze charakterizovat různými biologickými, kognitivními, psychologickými i sociálními změnami, které jedince v tomto období doprovází. Dnešní teenagery společnost řadí mezi generaci Z, která chce všechno prožít, generaci, hledající sebe sama, velmi rychle dospívající a poměrně uzavírající se do sebe a virtuálního sociálního života. Některým z aspektů dospívání se věnuji v následující kapitole a propojuji je s výsledky několika výzkumů dobrovolnictví, které představují typické znaky teenagera jako dobrovolníka.

2.1 Specifika období dospívání

Teenager je jedinec v období dospívání, který kromě tělesného dospívání, v souvislosti s potřebou emancipace, a tím rostoucí nejistotou, rozvíjí svoje kompetence, snaží se je projevit a potvrdit v různých oblastech, tak aby se cítil ve světě jistější a dokázal nalézt svoji identitu (Vágnerová, Lisá, 2021). Teenager se snaží odpoutat od závislosti na rodičích a zároveň přistupuje k vytváření jiných významných a různorodých vztahů v prostředí svých vrstevníků obou pohlaví. (Langmeier, Krejčířová, 2006: 152). Kvůli posilování své pozice mezi vrstevníky se teenager nebojí riskovat, přijímá výzvy a svoji energii a čas vkládá do nových vztahů. Charakterizuje ho větší otevřenost k novým zkušenostem, učení se nových užitečných dovedností. (Vágnerová, Lisá, 2021: 381). Na této cestě hledání sebe sama mají čím dál tím větší význam činnosti vykonávané ve volném čase, kde mohou dospívající vyjadřovat pocity, postoje a přání. Skrze ně si odpovídají na otázky týkající se jejich možností, jedinečností, nedostatků, morálky či víry (Langmeier, Krejčířová, 2006: 161).

V období 15–16 let je pro teenagery typické, že na sebe pohlíží kriticky a hodnotí se na základě toho, jak je vidí a co si o nich myslí druzí lidé, zejména jejich vrstevníci. (Langmeier, Krejčířová, 2006: 161). Tato častá kritičnost, někdy až přílišný pesimismus, se netýká jenom osobně daného teenagera, ale také jeho okolí. Kromě toho se jeho myšlení natolik vyvíjí, že je schopný nového způsobu morálního hodnocení, dokáže se na sebe a druhé dívat s uplatněním principu reciprocit a spravedlnosti. Nově se mu tak formuje

nejen přístup k sobě samému ale také ke světu. Kriticky posuzuje také normy a hodnoty svých rodičů či starší generace (Langmeier, Krejčířová, 2006: 152, 165).

Tento nový způsob uvažování má vliv na to, že pocítuje často nejistotu. Dospívání doprovází výrazné období nejistoty, které ovlivňuje různé oblasti. Není to často jen nejistota vzhledová nebo způsobená uvažováním o tom, co bude v budoucnu, jaké jsou jeho perspektivy, ale také nejistota spojená s výkyvy v sebepojetí a kolísáním sebedůvěry (Vágnerová, Lisá, 2021: 392–393). Jeden ze způsobů, jak teenager získává jistotu je ten, když se mu podaří oponovat a logicky argumentovat s dospělým za účelem toho, aby dosáhl jakéhosi pocitu vyrovnání s ním. Další oporou mu je hlavně vrstevnická skupina, začlenění do skupiny a kamarádské vztahy (Vágnerová, Lisá, 2021: 408, 425).

2.2 Specifika generace Z

Pro teenagery hraje jistou roli vědomí příslušnosti k vlastní generaci, což je další ze způsobů naplňování potřeb jistoty a bezpečí. Někdy tuto svoji příslušnost rádi demonstrativně zdůrazňují a tím poukazují na svoji odlišnost od dospělých (Vágnerová, Lisá, 2021: 425). Autoři uvádí, že zástupce generace Z tvoří lidé narození v rozmezí let 1995 až 2012, které charakterizuje to, že dospívají v digitálním světě s internetem a jejich výchova je značně ovlivněna právě digitálními technologiemi, které je ve velké míře obklopují. Nemají tolik osobních sociálních interakcí jako generace před nimi, ale na druhou stranu jsou velice multifunkční a zvládají dělat více činností najednou. Je to generace Google, pro kterou jsou informace vždy a okamžitě dostupné, kvůli čemuž jsou méně trpěliví a většinou očekávají výsledky tady a teď (Salleh et al. 2017: 60–62).

„Generace Z je vysvětlována jako individualistická, sebestředná a méně týmově orientovaná než předchozí generace.“ (Turner, 2015 in Salleh et al. 2017: 61, vlastní překlad). Zároveň jsou však mnohem ochotnější, upovídanější a společenštější online než osobně, což jim umožňuje vytvářet a udržovat velké online komunity (Salleh et al. 2017: 62).

Dalšími charakteristikami generace Z jsou: finanční smýšlení, větší pragmatismus, problémy s duševním zdravím (osamělost, úzkosti, deprese). Zvýšenou míru stresu jim přináší neklidná situace ve světě, stále vyšší obeznámenost s problémy ve společnosti jako je např. klimatická krize. Ze všech generací má tato zatím nejprogresivnější postoj k sociálním otázkám (The Annie E. Casey Foundation, 2023).

„Příslušníci Generace Z se dokázali seznámit se vzdálenými kulturami, problémy a zprávami dříve a častěji než kterákoli generace před nimi. V důsledku toho mají příslušníci generace Z tendenci být otevřenější, liberálně smýšlející a aktivně se angažovat v prosazování spravedlivého a rovného zacházení s ostatními“ (The Annie E. Casey Foundation, 2021). Generaci Z zajímají témata jako je například zdravotní péče, občanská angažovanost, rovnoprávnost, životní prostředí či duševní zdraví. Díky různorodým online platformám se mladým lidem podařilo zasadit angažovanost do digitálního světa a jsou schopni využívat síly sociálních medií (The Annie E. Casey Foundation, 2021).

2.3 Volný čas teenagerů

V dnešní době, kdy mají nejen mladí lidé přemíru různých možností pro trávení volného času, je důležité se správně rozhodovat, jak jej trávit. A právě dobrovolnictví je v tomto širokém spektru nabídky volnočasových aktivit jednou z forem trávení volného času. Dobrovolnictví může být ohroženo velkou konkurencí nebo se naopak stát moderním trendem a jedinci si jej budou volit záměrně pro smysluplné využití svého volného času. Tento pohled na dobrovolnictví autoři nazývají jako „volnočasová perspektiva“, která klade důraz na hodnoty seberealizace, sebevyjádření, volnosti, věci prožitku a praktického užitku, a ve které mohou jedinci nalézat seberealizaci a smysl života (Frič, Pospíšilová, 2010: 33). Dobrovolnická činnost jako volnočasová náplň či typ zájmové aktivity proto může přispívat formování identity teenagera, a také skrze ni může jedinec rozvíjet své schopnosti a dovednosti. V této kapitole se proto věnuji charakteristikám trávení volného času teenagerů a významu volného času v životě jedince.

Volný čas lze definovat různými způsoby. Jedna z užších definic chápe volný čas jako „čas bez povinností, a to nejen studijních, ale i rodinných“ (Videnović et al. 2010: 200). Volnočasové aktivity v tomto věku mají vliv na utváření identity teenagerů, protože právě při nich mají větší svobodu výběru a rozložení svého času, protože se více či méně mohou rozhodovat podle svých zájmů, hodnot apod. Při těchto aktivitách si mají možnost vyzkoušet nové role (Videnović et al. 2010: 200–201). Langmeier a Krejčířová (2006: 161) uvádí, že „volný čas poskytuje mladým lidem příležitost k volbě zájmových aktivit, které umožňují vyjádření pocitů, postojů a přání bez vnějšího tlaku a svobodněji než při profesionální orientaci“. Zároveň způsob trávení volného času souvisí s možnými projevy rizikového chování. Autoři se domnívají, že volnočasové aktivity spojené s rodinou a školou mají spíše

ochrannou roli proti tomuto chování, zatímco méně strukturované až bezcílné aktivity s vrstevníky jsou považovány za rizikový faktor (Videnović et al. 2010: 201).

2.4 Volnočasová perspektiva dobrovolnictví

Dle Stebbinse (2007: 4) je volným časem takový čas, který pro nás není nepříjemnou povinností a nejsme k takovému času nějak závazně donucováni, přičemž do něj můžeme zařadit i různé příjemné povinnosti. Každý z nás má jiné množství svého volného času, někdo více, někdo méně. Tento čas lze trávit smysluplně, ale stejně tak bez většího smyslu. Ve svém volném čase doma, nebo dokonce i s rodinou častokrát také lidé vlastně ani nic nedělají, nebo se zabývají činnostmi, které jsou nezajímavé nebo nedostatečně stimulující. Stebbins (2007: 5) tento stav popisuje jako nudu, která je negativním stavem naší mysli, na rozdíl od volného času, který je obvykle chápán jako pozitivní stav mysli, a proto se domnívá, že by nuda neměla být vůbec do kategorie volného času řazena.

Dobrovolníkům může dobrovolnická činnost přinášet různé pocity a mít pro ně různý význam. Pro někoho to je druh příjemné aktivity, která poskytuje okamžité potěšení a radost, tzv. aktivita „**příležitostná**“, pro jiného aktivita naplňující, skrze kterou se může seberealizovat a najít smysl život, tzv. aktivita „**seriózní**“ a pro někoho dalšího může splňovat obojí a být činností jak příjemnou, tak naplňující, což nazývá „**projektová**“. Jedním z důkazů, že dobrovolnictví může představovat obojí jsou výsledky výzkumu, které ukazují že myšlení na dobré skutky aktivuje specifická centra v mozku a při dávání se aktivuje dopamin, který přináší lidem pocit štěstí (Stebbins, 2007)

Autor definuje „seriózní“ volný čas jako „systematické vykonávání amatérské, zájmové nebo dobrovolné klíčové aktivity, kterou lidé považují za natolik podstatnou, zajímavou a naplňující, že se zpravidla vrhnou na (volnočasovou) kariéru orientovanou na osvojení a vyjádření kombinace jejich specifických dovedností, znalostí a zkušeností“ (Stebbins, 2007: 5, vlastní překlad).

Zajímavou perspektivu přináší Stebbins (2007: 132) také v souvislosti s aktivitami neziskového sektoru, které podle něj zahrnují velkou škálu volnočasových aktivit a přirovnává je k „serióznímu“ volnému času, přičemž rozhodující je podle něj to, zda jedinec tuto činnost vykonává s altruistickými motivy či jen pro své vlastní potěšení.

V tomto ohledu se neziskový sektor zdá být prostředím, které by mělo člověku opravdu přidávat smysl života a větší pocit spokojenosti a naplnění.

2.5 Dobrovolnictví mladých lidí

Tato podkapitola má za cíl shrnout některá zjištění několika výzkumů dobrovolnictví adolescentů s přihlédnutím k situaci dobrovolnictví mladých lidí v České republice.

Wilson (2008: 178) uvádí rozdíly ve zkušenostech s dobrovolnictvím v závislosti na pohlaví jedince. Dospívající chlapci vykazují menší podporu prosociálním hodnotám než dospívající dívky, a také se o něco méně angažují v roli dobrovolníka. Výzkum Cemalcilar (2009: 435) potvrzuje toto tvrzení a přidává, že k přijetí rozhodnutí stát se dobrovolníkem v tomto období do určité míry přispívá také sounáležitost jedince s komunitou, společenská odpovědnost a sebepojetí. Co se týče pravidelnosti dobrovolnictví, tak dívky vykazují vyšší pravidelnost než chlapci, a chlapci vykazují vyšší pravděpodobnost příležitostného dobrovolnictví (Grimm et al. 2005 in Wilson, 2008: 179). Jedním ze závěrů a doporučení výzkumu Cemalcilar je to, že je důležité dospívající oslovovat s nabídkou dobrovolnictví a informovat o sociálních problémech co nejdříve, jelikož tímto budou mít lepší pochopení toho, že dokážou něco ve společnosti změnit (Cemalcilar, 2009: 436).

Velmi zajímavý pohled tentokrát na české prostředí přináší výsledky výzkumu autorů Friče a Pospíšilové (2010: 72), kteří zkoumali vzorce dobrovolnictví. „Mládež je specifickou skupinou, které se z hlediska dobrovolnictví věnuje mnoho pozornosti nejen ze strany výzkumníků, ale především od institucí veřejné správy na všech úrovních (ministerstva, evropská komise). Na dobrovolnictví je nahlíženo jako na prostředek integrace mládeže, prevence kriminality apod.“ (Frič, Pospíšilová, 2010: 166). Předpokládají, že mladí dobrovolníci jsou nositelé nového vzorce dobrovolnictví a věk dobrovolníků je podle nich zásadním faktorem proměn tohoto vzorce. Za mladé lidi ve svém výzkumu považují lidi ve věku 15 až 24 let. Co se týče neformálního dobrovolnictví, tak se tato věková skupina angažuje ze všech nejméně. V případě formálního dobrovolnictví není spatřován rozdíl v aktivitě mládeže oproti jiným věkovým skupinám vyjma seniorů. Dalšími zjištěními jsou ta, že mezi mladými dobrovolníky převažují ti krátkodobí, nejméně pravidelně a intenzivně zapojení, nejčastěji v oblastech zájmové dobrovolnické činnosti (staré zájmové neziskové organizace) a ochrany přírody, a oproti ostatním věkovým kategoriím také s největší pravděpodobností jen pro jednu organizaci (Frič, Pospíšilová, 2010: 77–93, 166).

3 Vlivy na dobrovolnickou činnost

V této kapitole se věnuji některým vlivům na dobrovolnickou činnost jedince, vycházejí zejména z teorie rolí a socializace. Ukazuje se, že s počátky dobrovolnické činnosti, jejím prožíváním, ale i udržováním, souvisí právě identifikace s rolí dobrovolníka a prostředí, které ho obklopuje.

3.1 Role a identita

Mladý člověk ve svém období dospívání utváří vlastní sebepojetí, což se stává základem jeho vlastní identity. Tajfel (in Thoits, 2021: 801) uvádí, že sebepojetí jedince se odvíjí od jeho vědomí příslušnosti k sociální skupině nebo skupinám. Může se identifikovat s širší skupinou např. skupinou environmentalistů nebo s konkrétní organizací, např. prostřednictvím jejího člena. To, jaké role člověk přijímá a jak konstruuje svoji identitu silně ovlivňují skupiny, které ho obklopují a skupiny tzv. referenční, což jsou „skupiny lidí, jejichž chování považujeme za správné, a proto nám slouží jako vzor“ (Hayes, 1998: 14). K těmto skupinám se jedinec vztahuje, což znamená, že nějakým způsobem modeluje svoje vlastní chování, postoje, standardy podle členů této skupiny. V tom kognitivním procesu dochází k identifikaci se sociálními skupinami, ke kterým jedinec náleží. A s každou skupinou jedinec také přivlastňuje nějaký pohled na svět (Hayes, 1998: 148, Berger, 2017: 122).

Hayes (1998: 14) zmiňuje, že k této sociální identifikaci dochází zejména ze dvou hlavních důvodů:

1. Člověk má tendenci seskupovat a kategorizovat.
2. Člověk hledá příležitosti, které by mohly posílit vnímání sebe sama.

Jednou z hlavních referenčních skupin teenagerů je právě jejich vrstevnická skupina, která jim sděluje, jaké jsou normy a očekávané chování, které vrstevnická skupina oceňuje, což v tomto období může hrát zásadní roli v jejich motivaci k prosociálnímu jednání (Wentzel, 2014: 181).

To, že mají vrstevníci v tomto období větší vliv na jedince, je typické, protože dospívající mají tendenci trávit čas spíše se svými přáteli a blízkými osobami než s dospělými, a rodina přestává být hlavním zdrojem sociálních informací (Wentzel, 2014: 182; Hayes, 1998: 13).

„K dalšímu posílení vlivu modelování přispívá skutečnost, že přátelství se obvykle vyznačují silnými citovými vazbami, což zvyšuje pravděpodobnost, že přátelé budou vzájemně napodobovat své chování. Tento přidaný přínos emoční podpory by měl vést také k pocitu emoční pohody a následnému prosociálnímu chování. V důsledku, jako součást probíhajících přátelských interakcí, je také pravděpodobné, že přítel odmění vrstevníka za chování, které podpoří jeho osobní kvality a zároveň přispěje ke stabilitě přátelství. Vrstevníci mohou mít také rozhodující vliv na emoční fungování dospívajících.“ (Wentzel, 2014: 182, vlastní překlad). Součástí rolí jsou bezpochyby také emoce a postoje doprovázející lidské jednání (Berger, 2017: 100). Těsné emoční a podporující vztahy mají vliv na různé kompetence, (jako je například prosociální chování jako typický znak sociální kompetence u dospívajících), pozitivní sebepojetí, pocit emoční pohody a ochotu angažovat se v prostředí (Wentzel, 2014: 182). S významností sociální identity se posiluje také vnímání podobností mezi členy skupiny a odlišností mimo ni. Díky tomu se pak posilují společná přesvědčení a podporuje se soudržnost, vzájemné porozumění, empatie, spolupráce ve skupině a ochota pomáhat (Thoits, 2021: 801).

Člověk plní řadu rolí, z nichž se skládá vlastní identita a jsou tak důležitým zdrojem pro její utváření. Autoři zmiňující teorii identity rolí předpokládají, že jedinci se většinou definují na základě toho, jak je definují ostatní lidé v jejich sociálních skupinách, protože jejich uznání role, a taktéž vnější odměny za jejich „výkon“ v roli, má velký vliv na to, jestli oni sami sebe zařadí do této kategorie a přijmou tuto roli jako svou vlastní (Thoits, 2021: 802).

Identifikace s rolí dobrovolníka

Koncept rolí a identity je i pro zkoumání dobrovolnictví velmi zajímavý, dokonce poskytuje jistý úhel pohledu na aspekty přínosů a výhod spojených s dobrovolnictvím. Literatura se věnuje otázce toho, jakou roli má právě v dobrovolnické činnosti to, že se člověk identifikuje se svojí rolí dobrovolníka. Dobrovolnická činnost totiž také může ovlivňovat sebepojetí člověka (van Ingen, Wilson, 2017: 43).

Autoři se shodují, na tom, že každý člověk přijímá vícero rolí – jsou to role založené na věku, pohlaví, etnicitě, původu, pozici, zaměstnání, vyznání, zájmech a mnohém dalším (van Ingen, Wilson, 2017: 30–31; Finkelstein et al. 2005: 405). Tyto role se navzájem ovlivňují, tj. míra identifikace s rolí ovlivňuje to, jak moc se člověk identifikuje s rolí jinou, např. i dobrovolnickou (van Ingen, Wilson, 2017: 30). S přijetím rolí v sobě člověk utvrzuje

vzorec chování či jednání v určitých situacích (Berger, 2017: 99). Při přijímání rolí dochází může docházet také ke kompenzacím jiných rolí, které člověku chybí, nebo které ztratil, což jen potvrzuje to, že role se během života mění a s tím i identita (van Ingen, Wilson, 2017: 31). Za podstatné však Berger (2017: 103–104) považuje to, že identita není něco pevně daného, ze své podstaty musí být pořád sociálně udržována. To souvisí také s tím, že lidé vnímají různou „sílu“ rolí v průběhu života, která se také může měnit, protože je běžné, že některé role zaujímají centrální pozici, zatímco jiné periferní.

Tytéž principy platí i pro roli dobrovolnickou, která zaujímá místo ve vztahu k ostatním rolím. Faktem je, že s tou samou rolí dobrovolníka se jedni identifikují více a jiní méně. Pro některé je dobrovolnictví tak moc důležitou součástí jejich života, že tato role určuje, kým jsou, pro jiné je to „jen zábava“ nebo plnění členských povinností. To znovu potvrzuje variabilitu síly identifikace člověka s dobrovolnickou rolí (van Ingen, Wilson, 2017: 30).

Na identifikaci s rolí dobrovolníka má také velký vliv jeho počáteční zkušenost s dobrovolnictvím. Penner (2002: 462–463) popisuje tzv. teorii identity rolí jako takový model, který předpokládá, že vysoká míra angažovanosti v počáteční fázi dobrovolnictví vede k vytvoření silnější identity role dobrovolníka, která potom vede k dlouhodobému dobrovolnictví. Dlouhodobost dobrovolnictví zde proto přímo souvisí s intenzitou a časem stráveným dobrovolnickou činností. V této počáteční fázi mají dle Pennera (2002: 462–463) zásadní vliv konkrétní faktory, jako jsou sociodemografické charakteristiky, osobní víra a hodnoty, prosociálně orientovaná osobnost, charakteristiky a praxe organizace a samotný vztah dobrovolníka k organizaci. S tím, jak jedinec přijímá svoji identitu dobrovolníka, ostatní vlivy slábnou a hlavním faktorem dlouhodobého dobrovolnictví se tak stává právě vnímání sebe sama a rolí, které jako dobrovolník zastává. I jiní autoři považují identitu za jeden z nejsilnějších ukazatelů pro dlouhodobost dobrovolnictví a intenzitu času stráveného touto činností. Finkelstein et al. (2005: 405, vlastní překlad) uvádí: „Právě tato identita je přímou hnací silou dalšího dobrovolnického jednání, neboť jedinec se snaží chovat v souladu se změněným sebepojetím“.

Autoři van Ingen a Wilson (2017: 31) shrnují další faktory, které dle mnohých autorů ovlivňují to, jak moc se dobrovolník identifikuje se svojí rolí. Mezi tyto faktory řadí: bezprostřední odměnu za plnění role, potvrzení role ostatními lidmi, délku zkušenosti s dobrovolnictvím, pozitivní interakce s ostatními dobrovolníky, klienty a zaměstnanci,

míru spokojenosti s dobrovolnickou činností, přesvědčení o důležitosti dobrovolnictví a problematice, pro niž je činnost vykonávána.

Zajímavým faktorem je ve spojitosti s identitou dobrovolníka faktor odměn. Van Ingen a Wilson (2017: 30) se domnívají, že dobrovolníci mohou být náchylnější se identifikovat se svou rolí, pokud bude jejich úsilí odměněno či uznáno ostatními. Také Thoits (2021: 798, 802) uvádí, že je pravděpodobné, že se dobrovolníci budou své činnosti věnovat i nadále, pokud budou za naplňování svojí role odměňováni. Takové vnitřní nebo i vnější odměny budou jejich přijatou identitu jen posilovat. A silná identifikace s rolí pak dle van Ingena a Wilsona (2017: 43) bude mít za následek výraznější pocit osobního významu a více psychologických výhod. Pokud by ale nastala situace, kdy dobrovolník přestane vykonávat svou dobrovolnickou roli, která dříve významným způsobem přispívala k jeho sebepojetí, pozitivnímu vnímání sebe sama a pocitům osobní důležitosti, je běžné, že bude hledat náhradu v nějaké jiné roli, která mu toto vše může opět dát a tím si kompenzuje tuto svoji ztrátu (van Ingen, Wilson, 2017: 31).

3.2 Sociální kontext dobrovolnictví

V této kapitole se věnuji důležitému sociálnímu kontextu dobrovolnictví, kterým se ve své knize zabývají autoři Wilson a Musick (2008). Uvádí, že lidé jsou sociálními aktéry, jejichž smýšlení a chování je formováno a ovlivňováno jejich prostředím. Dle autorů je schopnost altruistického chování rozvíjena a strukturována organizačním a institucionálním prostředím. A právě sociální struktura pomáhá vysvětlit, proč jsou určité skupiny náchylnější k dobrovolnictví víc než jiné. Tuto sociální strukturu vykreslují jako soubor viditelných sociálních vztahů a sociálních uspořádání, která ovlivňují chování, i když si je člověk nemusí uvědomovat. Sociální vztahy mohou jedince v oblasti dobrovolnictví omezovat nebo naopak tuto činnost umožňovat. Jsou to proto také sociální zdroje, které přidávají pohledu na dobrovolnickou činnost jistou bohatost a komplexnost (Wilson, Musick, 2008: 217–218). „Pro dobrovolnictví není důležité jen to, co se děje v lidské mysli nebo kolik má jedinec individuálních zdrojů, ale i to, koho zná a s kým se běžně stýká“ (Wilson, Musick, 2008: 218, vlastní překlad). Sociální zdroje a vztahy jsou považovány za faktory, které hrají zásadní roli při utváření chování a rozhodování jednotlivců, pokud jde o dobrovolnictví.

Autoři Wilson a Musick (2008) se také zabývají konceptem životní dráhy, která popisuje to, že existující sociální instituce, jako jsou rodina, škola či práce, nějakým způsobem formují život jednotlivce v průběhu času. Koncept se skládá ze tří fází, přičemž pro tento kontext je nejpodstatnější fáze první, typická pro běžného teenagera, který ve svém věku velkou část svého času tráví socializací a vzděláváním. Dostupnost času a zdrojů pro dobrovolnou činnost se mění s věkem. Totéž platí i pro intenzitu zapojení do dobrovolnické činnosti. Americký model, jež autoři popisují, se podobá písmenu „U“ (v období dospívání a stáří je typicky nejvyšší intenzita a časová dostupnost). Jedním z důvodů, proč je v americkém modelu období dospívání jedním z vrcholů intenzity, je ten, že instituce zaměřené na mládež opravdu podporují zapojení mládeže k dobrovolnictví, někdy ho dokonce vyžadují (Wilson, Musick, 2008: 221–222).

S věkem se mění také zájmy, potřeby, sociální vztahy a zdroje lidí, což vede k odlišným preferencím dobrovolnických aktivit. Autoři vybízejí k tomu, abychom si uvědomovali to, že někteří lidé s dobrovolnictvím nikdy nezačnou, jiní si to zkusí jen párkrát, a jiní zase berou dobrovolnictví jako kariéru a vyhledávají všemožné příležitosti pro tuto činnost (Wilson, Musick, 2008: 223–224). V životě teenagera-dobrovolníka mají zkušenosti a dovednosti získané dobrovolnickou činností význam také v tom, že vytvářejí základ pro dobrovolnictví v jejich dospělém věku (Wilson, Musick, 2008: 233).

Autoři pojednávají také o vlivech na dobrovolnictví mládeže v americkém kontextu a zdůrazňují, že ačkoli jsou dospívající často vnímáni jako lidé bez zájmu o komunitní záležitosti a pomoc druhým, zájem o dobrovolnictví je mezi nimi poměrně vysoký. Za jeden z největších vlivů považují vliv rodičů, jelikož teenageři s nimi doma žijí. Zároveň autoři zmiňované studie, ukazují, že dobrovolnictví má tendenci se předávat z generace na generaci. Tomu se věnují dvě teorie: teorie socializace a teorie rodičovských stylů. První z nich uvádí, že mladí lidé se s větší pravděpodobností stanou dobrovolníky, pokud byli do této role socializováni, tzn. tuto roli se naučili ve škole, v církvi, v organizaci pracující s mládeží, ale také z velké míry právě díky rodičům, které slyší mluvit o problémech místní komunity. Zatímco druhá teorie zdůrazňuje, že vysoká míra rodičovské podpory má u dětí a dospívajících pozitivní důsledky, jako je např. altruistické a ohleduplné chování teenagerů, zvýšené sebevědomí či sociální kompetence (Wilson, Musick, 2008: 225–226). A proto mladí lidé, kteří jsou ovlivňováni a vyučováni tomu, aby roli dobrovolníka přijali, se pak s větší pravděpodobností dobrovolnictví věnují.

Autoři shrnují dva hlavní vlivy dobrovolnictví rodičů na dobrovolnické chování jejich dětí: socializace a vytváření modelových rolí. Socializace se týká způsobu, jakým rodiče učí své děti hodnotám a normám prostřednictvím rodinné interakce, zatímco vytváření modelových rolí se vztahuje k tomu, že děti následují chování svých rodičů. Rodiče nemusí být nutně sami ani dobrovolníky, aby svým dětem předali hodnotu dobrovolnictví, avšak klíčovým faktorem je, zda jsou rodiče obecně aktivní a užiteční ve své komunitě. Autoři došli k závěru, že modelování rolí má při předávání hodnoty dobrovolnictví z jedné generace na druhou silnější vliv než socializace, i když podotýkají, že odlišit socializaci od vytváření modelových rolí, je obtížné, protože obvykle si jdou tyto dva procesy ruku v ruce (Wilson, Musick, 2008: 227–228) Třetím zmíněným vlivem je přenos statusu, jelikož kromě hodnot a poučení rodiče poskytují svým dětem i jisté ekonomické zdroje, které do nějaké míry ovlivňují to, zda a jak se teenager potká v životě s dobrovolnictvím (Wilson, Musick, 2008: 230).

4 Přínosy dobrovolnictví

Ukazovat mladým lidem to, v čem spočívá hodnota dobrovolnictví, jaké jsou jeho přínosy, a následné motivování k této činnosti, je velmi důležité. Výsledky dosavadních výzkumů ukazují pestrou škálu benefitů dobrovolnictví, které nejen mládeži může přinášet. Míra vnímání přínosů mladými dobrovolníky se však může různit dle pravidelnosti vykonávání jejich činnosti. Jedinci, kteří se dobrovolnictví věnují jen příležitostně, nevnímají jeho přínosy tak významně (Briggs et al. 2010: 77). Autoři se shodují v tom, že samotná činnost dobrovolníka sice ve většině případů předznamenává touhu druhým pomoci či něco dát bez nároku na odměnu nebo prospěch, avšak neznamená to automaticky, že dobrovolník ze své činnosti nemůže benefitovat. Tímto autoři poukazují na existenci jakési vzájemnosti – člověk dává, ale také dostává. Dobrovolnictví dokonce může být klíčem k naplnění života (Omoto, Synder in Briggs et al. 2010: 63; Ellis in Briggs et al. 2010: 63; Wilson a Musick, 1999: 141) a věnování se této činnosti v období dospívání může mít velký vliv na to, zda se jí bude člověk věnovat jako dospělý jedinec také v budoucnu (Webber, 2011: 10).

Autoři v souvislosti s dobrovolnictvím také zmiňují koncept přínosů a nákladů, přičemž pro některé dobrovolníky, nevykonávající tuto činnost z čistými altruistickými motivy, může jít spíše o kalkulování přínosů na základě kterých se pak rozhodují, zda se dobrovolnictví budou věnovat či nikoliv. Zjištění mezinárodního výzkumu dokonce „podporují koncept čistých nákladů, podle něhož čím nižší jsou přínosy pro dobrovolníka (tedy čím vyšší jsou čisté náklady), tím větší je pravděpodobnost, že daná osoba bude považována za dobrovolníka.“ (Handy et al. 2000: 54, vlastní překlad). Čisté náklady dobrovolníka totiž snižují jeho osobní výhody a přínosy. To znamená, že vnímání dobrovolnictví veřejností často souvisí s náklady a přínosy, které dobrovolníkovi jeho činnost dává, a proto pokud veřejnost pozoruje jeho osobní či společenský prospěch, je jí ohodnocen a označen za „menšího“ dobrovolníka (Handy et al. 2000: 64).

Přínosy dobrovolnické činnosti chápeme jako pozitivní výsledky či efekty této činnosti, které mohou nabývat různých podob – hmatatelné či nehmatatelné, osobní či společenské, vnitřní či vnější. Pine et al. (2018: 373) také zdůrazňují, že prospěšnost a přínosnost dobrovolnictví se nevztahuje jen na dospělé jedince, ale také na ty mladé, včetně teenagerů. Pro tuto kategorii může dobrovolnictví představovat jakousi podobu neformálního učení, ze kterého plynou benefity (Kitliňská, Jurtíková, 2011: 75).

Dobrovolnictví v dospívajícím věku může přinášet benefity ve dvou rovinách. Zaprvé pro samotného dobrovolníka, zadruhé v rovině přínosů pro společnost. Míru celkového pozitivního vlivu dobrovolnictví determinuje například rozmanitost a smysluplnost příležitostí k dobrovolnictví. Může se jednat o příležitosti zaměřené na tzv. standard-cause (běžný zájem – tj. činnosti, kdy je jedinec nápomocný druhým) či social-cause (společenský zájem – tj. činnosti, kdy se jedinec seznamuje se společenskými problémy, nerovnostmi a nespravedlností ve společnosti), přičemž právě jejich kombinace buduje dobrou základnu dobrovolnické činnosti mladého člověka. Autoři pak poukazují na to, že právě aktivity zaměřené na social-cause mají dlouhodobější dopad na posílení hodnot mladých lidí, díky čemuž plynou výhody i pro celou společnost (Wynne, 2011: 23; Webber, 2011: 11).

4.1 Společenský přínos dobrovolnictví

Přínos dobrovolnické činnosti pro jedince v mladém věku lze spatřovat na několika úrovních. Autoři tyto přínosy pojmenovávají různě. Kim a Morgül (2017: 161) popisují, že dobrovolnictví má přínos jak pro společnost, tak pro mladého jedince, a na základě toho rozlišují dvě hlavní kategorie: 1) společenské přínosy a 2) osobní přínosy. Mezi společenské přínosy dobrovolnictví dospívajících řadí:

- zvýšení sociálního a politického povědomí,
- podporu jejich oddanosti morálním zásadám,
- kultivaci jejich občanských dovedností,
- zvýšení smyslu pro politickou efektivitu,
- vštípení trvalé ochoty být nápomocný svým komunitám,
- zapojení se do politických procesů (Kim, Morgül, 2017: 161).

Teenageři díky dobrovolnictví lépe reflektují problémy společnosti a otázky veřejného zájmu a rozvíjejí své občanské znalosti a dovednosti. To má pak značný význam na jejich zapojení do komunit (Kim, Morgül, 2017: 161; Johnson et al. 1998: 327).

Dobrovolnická aktivita mladých lidí, zaměřená zejména na komunitní práci, reprezentaci, veřejné vystupování apod., podporuje jejich možnou budoucí politickou participaci (McFarland, Thomas, 2006: 401). Mládež zapojující se do akce zažívá zkušenosti s konkrétními dosaženými změnami jakožto výsledky vlastního úsilí, a to má velký vliv na

jejich vnímání sebe sama jako aktéra změn (Schwartz, Suyemoto, 2013: 355). „Dobrovolnictví dává mladým lidem možnost jednat, i když jen v malé míře, ve prospěch jiného jedince, skupiny a/nebo komunity. Smysluplné dobrovolnictví, které se vymyká běžným zkušenostem mladých lidí a zmocňuje je k činnosti, umožňuje mladým lidem aktivně se podílet na životě komunity“ (Wynne, 2011: 15, překlad vlastní).

Dle Wilsona a Musicka (2008: 460) dobrovolnictví přispívá k dobrému občanství a participace plodí další participaci. Děje se tak díky tomu, že dobrovolnická činnost:

- a. Buduje důvěru ve druhé lidi a veřejné instituce.
- b. Učí mladé lidi bojovat s, typickým pro jejich věk, egoismem a podporuje přesvědčení, že společenská smlouva je základem spořádaného společenského života.
- c. Seznamuje jedince s širším okruhem lidí, místními problémy a místní politikou, díky čemuž si jedinci také lépe uvědomují společenské problémy a potřebu jejich politických řešení.
- d. Učí občanským dovednostem (Wilson, Musick, 2008: 460–461).

Tito autoři taktéž poukazují na dopady spojené s budováním charakteru člověka – dobrovolnictví totiž podporuje mezilidskou důvěru, toleranci, empatii k druhým a respekt k obecnému dobru, čímž napomáhá předcházet či snižovat výskyt sociálně patologického chování nebo vykořisťování druhých lidí (Wilson, Musick, 1999: 148).

Dobrovolnictví pozitivně ovlivňuje angažovanost dospívajících ve prospěch komunity. Kromě toho, že jedinci mají větší úctu k nemocným, dětem, starším či třeba policii, mění také postoje ohledně dobrovolnické činnosti, více si ji cení, a tím spíše proto budou v budoucnu brát zodpovědnost za komunitu. Jedinci díky dobrovolnictví nabývají nejen osobní zodpovědnosti, ale i té společenské (Sax et al. 1999: 188; Yates, Youniss, 1996: 66–67). Autoři dále zmiňují důležitý význam dobrovolnictví pro utváření a posilování hodnot mladých lidí, tedy i hodnot celé společnosti. Během dobrovolnictví mládež konfrontuje vlastní předsudky, rozšiřuje dosavadní chápání sociálních vztahů, podporuje své multikulturní a morální cítění, což může vést k větší toleranci a otevřenosti vůči druhým a touze bojovat proti sociálním problémům (Sax et al. 1999: 188; Yates, Youniss, 1996: 93–94).

Přínos dobrovolnictví pro mladé spočívá také v rozšiřování vztahů s lidmi, kteří se od nich liší. Díky tomu, že mají příležitost se seznamovat s různorodostí jejich komunity, tj. poznávat různé skupiny, kultury, náboženství, sociální třídy aj., si mohou lépe všimnout všech společných rysů a zároveň oceňovat diverzitu společnosti. To má v důsledku dopad na pocit sociální zodpovědnosti mladých vůči komunitě, uvědomění si vzájemných závazků a reciprocity (Flanagan et al. 2015: 304). Nenga (2010: 300) svým výzkumem ale potvrzuje jedno z nejvíce populárních tvrzení o přínosech dobrovolnictví mládeže: „Navazování vztahů s lidmi, kteří se od nich liší, by mělo mladé lidi dostatečně motivovat k tomu, aby se dozvěděli o problémech v komunitě a rozvíjelo se porozumění sociálním otázkám na makroúrovni“ (Nenga, 2010: 300, překlad vlastní).

Musí však dobrovolnictví mládeže nutně znamenat to, že se budou setkávat s odlišnými lidmi, poznávat diverzitu společnosti a přispívat tak k inkluzivní společnosti? Eliasoph (2009: 296) ve svém článku upozorňuje mimo jiné na to, že formální dobrovolnictví nemusí být vždy inkluzivní, protože organizace, skrze které se lidé dobrovolnictví věnují, se mohou zakládat na společném náboženství, etnicitě, kultuře aj., což tedy znamená, že jsou si tyto lidé do jisté míry podobní. A proto i když se na první pohled mohou tyto organizace zdát jako inkluzivní, mohou být ve skutečnosti zaměřeny na svůj vlastní zájem a být sociálně homogenní, jelikož jsou tvořeny lidmi podobnými, a tím dochází k posilování svazujícího sociálního kapitálu a určité exkluzivitě (Eliasoph, 2009: 296).

Výzkum Bhangaoakar a Mehta (2012: 52) také upozorňuje na význam dobrovolnictví jako „morálního shiftu“. V praxi to pro mládež může znamenat například morální posun od zájmu o zvířata k zájmu o jejich ochranu. Zvláště pak u social-cause dobrovolnických aktivit Webber (2011) poukazuje na dopad spojený s výzvami a bořením komfortní zóny jedinců, díky čemuž mají možnost vidět svět z jiného úhlu: „Vystoupení z komfortní zóny bylo pro dobrovolníky výzvou pro jejich hodnotový systém a přimělo je konfrontovat problémy se sebou samými a nahlédnout na části společnosti, se kterými by za běžných okolností nepřišli do styku“ (Webber, 2011: 11, 14, překlad vlastní).

Shrnutí

Dobrovolnictví přináší pro společnost mnohé benefity spojené s nabýváním a rozvojem občanských dovedností či pocitu zmocnění, které přispívají k silnějšímu zapojení mladých jedinců do komunity, v níž se dále blíže seznamují s problémy, které tu danou komunitu či společnost trápí. Tímto způsobem se v nich rodí větší touha přispívat k řešení či zmírnění problémů komunity a sociální zodpovědnost vůči ní. Posilování prosociálních hodnot mládeže má obecně mnohé pozitivní důsledky pro společnost, včetně prevence sociálně patologického chování, jako je například kriminalita či závislosti. Díky dobrovolnictví se mládeži na mnohé věci otevírají oči, získávají nové pohledy, všímají si a více si cení diverzity společnosti, z čehož může plynout velký prospěch pro celkový rozvoj společnosti.

4.2 Osobní přínos dobrovolnictví

Kim a Morgül (2017: 161) ve své kategorizaci přínosů dále kromě společenských přínosů zmiňují také osobní přínosy dobrovolnictví pro mladé jedince. Mezi tyto benefity řadí zvýšení:

- sebevědomí,
- sociálních dovedností (komunikační dovednosti, leadership, dovednost řešení problémů),
- sociálního kapitálu,
- akademické motivace a výkonu,
- zvýšení psychologických zdrojů ovlivňujících zdraví (Kim, Morgül, 2017: 161).

Tito autoři se domnívají, že dobrovolnická činnost přináší v oblasti duševního zdraví více benefitů spíše v případě starší generace, ale taktéž argumentují přínosy pro mládež. Jedinci v tomto věku totiž přijímají nové sociální role, jejich identita se formuje, vytváří si vlastní hodnoty, snaží se najít sami sebe a své místo ve světě, a tím vším je provází velké množství pocitů nejistoty a emocionálních výzev.

Kim a Morgül (2017: 163) proto spatřují přínos dobrovolnictví v posilování psychologických zdrojů dospívajících, což u nich přispívá k subjektivnímu vnímání pohody a well-beingu. Dobrovolnictví v tomto smyslu působí na rozvoj identity jedince, která je tak víc prosociálně a komunitně orientovaná (Yates, Youniss, 1996: 86). Díky svému prosociálnímu chování pociťují, že mají vliv na život kolem sebe, že mohou něco změnit,

což přispívá k silnějšímu vnímání své vlastní užitečnosti a efektivity. Navíc jim množství nových sociálních kontaktů pomáhá být sociálně integrovanými. Pocit užitečnosti, kontroly nad vlastním životem a sociálního napojení, které dobrovolnictví přináší, pomáhá předcházet či zmírňovat deprese (Wilson, Musick, 2008: 494–596; 1999: 153–154). Pine et al. (2018: 373) taktéž zmiňují pozitivní asociaci dobrovolnictví a duševního zdraví, když popisují, že dobrovolnictví může sloužit jako ochrana před pocitem zoufalství či ztrátou naděje. Dle Wilsona a Musicka (2008: 494) má duševní zdraví více rozhraní, mezi které řadí i sebeúctu, realizaci vlastního potenciálu či smysluplnost vztahů. Dospívajícím k pocitu smysluplnosti přispívá mimo jiné možnost být součástí skupiny, která dělá něco užitečného (Pine et al. 2018: 373).

Pro mladé je dobrovolnictví činností přinášející potěšení a nadšení. Výzkumy ukazují, že je tato činnost baví, protože je příjemná a zábavná. Právě tyto pocity pak přispívají k lepším pocitům ze sebe sama, pocitu spokojenosti, vnímání smysluplně využitého času a jiným odměňujícím pocitům (Eley, 2003: 40; Smith et al. 2002: 38–40). To, co mladé lidi na dobrovolnictví baví, je např. příležitost kontaktu s různými lidmi či skupinami a konání dobra pro druhé lidi (Hamilton, Fenzel, 1988: 75). Pocity štěstí mladí lidé zažívají také v důsledku dobrovolnické zkušenosti, která jim mnohdy otevírá oči a ukazuje, že jsou i tací, kteří nemají vůbec nic, a tak si dokáží více vážit všeho, co ve svém životě už mají (Wilson, Musick, 2008: 477).

Mnozí autoři považují za jeden z nejvýznamnějších přínosů dobrovolnictví zvýšení sebevědomí a sebepojetí dobrovolníka. Zvláště teenageri mají v důsledku své dobrovolnické činnosti dobrý pocit ze sebe sama a pocit hrdosti, cítí se sebevědoměji, mají radost z dávání a dosahovaných úspěchů, a to dál posiluje jejich dovednosti (Wynne, 2011: 18). Mladí lidé bývají překvapeni tím, kolik toho v rámci dobrovolnictví dokážou, začínají více věřit ve své schopnosti, a to ovlivňuje jejich pohled na sebe i druhé. Sebedůvěra získaná během dobrovolnictví se tak přenáší i do jiných oblastí života dospívajících, jako je například škola. Zdá se, že jedinci, kteří se dříve styděli mluvit před celou třídou, dnes pociťují vyšší sebevědomí, a proto nemívají problém mluvit před větší skupinou lidí a vnímají, že se jim daří lépe interagovat s učiteli (Schwartz, Suyemoto, 2013: 351–353). Dle výzkumu Eley (2003: 38) se zvýšení sebedůvěry ukazuje jako jeden z nejdůležitějších přínosů právě pro mládež. Většinou se totiž nebojí mluvit s dospělými, představovat se neznámým lidem, seznamovat se s novými lidmi či veřejně vystupovat. To, že mladí lidé zažívají během své

dobrovolnické činnosti silné zážitky, pociťují odpovědnost a hodnotu svého konání, ovlivňuje jejich smýšlení o sobě samých a celkový pocit vlastní hodnoty (Yates, Youniss, 1996: 92). Výzkum Smith et al. (2002: 38) o dobrovolnickém programu mladých lidí ve Velké Británii dokonce přináší zjištění, že u jedinců, kteří zažili sociální vyloučení může mít i sebemenší zvýšení sebeúcty nebo sebedůvěry poměrně významný dopad. Vyšší sebevědomí může pro mládež v důsledku také znamenat větší ochotu zkoušet nové věci a radost ze setkávání s druhými (Smith et al. 2002: 38).

Wilson a Musick (1999: 154) také zmiňují význam pomáhání druhým jako „self-validating“ zkušenosti, která jedinci přináší uznání a potvrzení vlastní důstojnosti. Dobrovolnictví je v tomto smyslu zdrojem pozitivních odměňujících zkušeností, které tyto dobré pocity o sobě samém přináší (Pine et al. 2018: 373). Jedná se o emocionální odměny za dávání druhým, které jsou těžko popsitelné a spočívají v samotném jednání (Wilson, Musick, 1999: 168). Trochu hmatatelnějšími než tyto vnitřní odměny, jsou dle Handy a Mooka (2011: 414) například přínosy pro osobní rozvoj jedince. Pro dospívajícího může dobrovolnictví poskytnout podněty k úvahám o svém rozvoji (Kitliňská, Jurtíková, 2011: 75), příležitost k sebepoznání a usnadňuje introspekci a sebereflexi (Nenga, 2010: 306). Dobrovolníci se díky své činnosti o sobě dozvídají něco nového (Hamilton, Fenzel, 1988: 74). Zvláště pak náročné výzvy, se kterými se během dobrovolnictví dospívající setkávají, jim pomáhají v jejich růstu (Webber, 2011: 14). V životě mladého jedince se může dobrovolnictví stát dokonce zásadním pozitivním zlomem (Wilson, Musick, 2008: 476). Umožňuje mládeži vycházet z komfortní zóny, což už takto samo o sobě vnímá jako jeden z nejvýznamnějších osobních přínosů (Wynne, 2011: 15).

Výsledky výzkumu také poukazují na to, že pokud dobrovolník vnímá respekt ze strany druhých, subjektivně pociťuje nějakou formu sociální odměny, ovlivňuje to jeho well-being. Jestliže za svou činnost, vyžadující velké úsilí, získává nízkou odměnu pociťuje stres, zažívá negativní emoce a možná také nechut' dále pokračovat. Společenské uznání a respekt v případě dobrovolnictví hraje možná důležitější roli, než se na první pohled může zdát (Tse, 2018: 1626, 1633). Taktéž Gidron (1978: 20) zmiňuje vnější projevy respektu, chvály a uznání autority jako skupinu přínosů, které pro dobrovolníka představují jakýsi druh odměn. Mladý dobrovolník pociťuje vyšší respekt ze strany druhých, například učitelé si ho

více váží, a může být dokonce považován za pozitivní vzor pro druhé. To ho posiluje a inspiruje k tomu, aby se pouštěl do dalších dobrovolnických aktivit (Schwartz, Suyemoto, 2013: 352).

Mezi osobní přínosy dobrovolnictví zajisté patří také zvýšení lidského kapitálu. Dospívající nabývají spousty nových kompetencí, ať už obecného, či odbornějšího charakteru (Smith et al. 2002: 38–40). Mladí oceňují na své dobrovolnické činnosti to, že jim otevírá spoustu příležitostí se něčemu naučit, mohou si vyzkoušet nové věci a získat nové dovednosti (Eley, 2003: 43). Výzkumy dobrovolnictví mládeže ukazují, že tato věková kategorie vnímá značný benefit své dobrovolnické činnosti právě v možnosti zdokonalovat svůj dosavadní soubor dovedností (Webber, 2011: 14). Učení a seberozvoj pociťují jako podstatnou vnější i vnitřní odměnu. Pro mladé dobrovolníky může být také benefitem šance potkávat se s profesionály a účastnit se supervizí, díky kterým získávají cenné zkušenosti (Gidron, 1978: 20, 22).

Dospívající mohou díky své dobrovolnické činnosti nabývat například řečnických a komunikačních dovedností (Schwartz, Suyemoto, 2013: 349; Kitliňská, Jurtíková, 2011: 75; Jones, 2000: 41), schopností vyjadřovat a ovládat své emoce (Wilson, Musick, 2008: 476), dovednosti řešit problémy či konflikty a zvládat neočekávané situace a být více flexibilní (Wilson, Musick, 2008: 476; Kitliňská, Jurtíková, 2011: 75; Sax et al. 1999: 188), dovednosti práce v týmu (Smith et al. 2002: 38–40; Schwartz, Suyemoto, 2013: 349), leadership dovednosti (Schwartz, Suyemoto, 2013: 349; Sax et al. 1999: 188; Eley, 2003: 39), sociální a interpersonální dovednosti (Jones, 2000: 41; Wilson, Musick, 2008: 476), organizační, manažerské či facilitační dovednosti (Jones, 2000: 41; Schwartz, Suyemoto, 2013: 9), dovednosti kritického myšlení (Sax et al. 1999: 188), dovednosti vystupování na veřejnosti (Smith et al. 2002: 38–40), kvalit jako je zodpovědnost, dochvilnost, trpělivost, stálost, které se mohou pozitivně odrážet i ve způsobech chování ve škole, přípravách domácích úkolů nebo celkovém akademickém rozvoji a dosahování školních výsledků (Schwartz, Suyemoto, 2013: 353; Sax et al. 1999: 188; Eley, 2003: 40) a dalších technických či jinak odborných dovedností a znalostí, jako je např. práce s počítačem, ochrana životního prostředí či kancelářské dovednosti (Smith et al. 2002: 38–40; Jones, 2000: 41).

Další oblastí, ve které autoři spatřují přínosy dobrovolnictví pro mládež, je profesní rozvoj a volba kariéry. Sice dle Wilson a Musicka (2008: 476) patří tato skupina přínosů

(v porovnání s jinými přínosy v oblasti osobního rozvoje) mezi ty méně významné z pohledu dospívajících dobrovolníků, výzkumy jiných autorů ale ukazují, že tato oblast nevypadá z hlediska benefitů zcela zanedbatelně. Mladí dobrovolníci totiž často vnímají osobní přínos své činnosti ve spojení s volbou budoucího zaměstnání po ukončení svého studia a získání profesního zaměření (Briggs et al. 2010: 75; Webber, 2011: 14). Dále mezi osobní přínosy řadí: možnost si vyzkoušet práci ve sféře, kterou by se chtěli v budoucnu vydat, která jim zároveň umožňuje nebýt pod tlakem placené práce a silného závazku (Gidron, 1978: 22; Smith et al. 2002: 38–40), příležitost získávat kontakty, které se mohou hodit pro získání užitečných informací ohledně dobrých pracovních příležitostí, rozvíjet dovednosti související s určitým typem zaměstnání (Wilson, Musick in Kim, Morgül, 2017: 163), prohloubit znalosti z dosavadního studia v praxi a získat možná úplně první praxi vůbec (Kitliňská, Jurtíková, 2011: 75).

Výzkum dobrovolnictví mladých také ukazuje, že dobrovolnická činnost mládeži jednoduše pomáhá se více zamyslet nad svojí kariérou (Wynne, 2011: 15). To se také projevuje ve vyšší míře stanovování cílů a ujasnění si životních cílů a plánů (Wilson, Musick, 2008: 476). Zkušenosti s dobrovolnictvím tak zvláště u teenagerů, hledajících v tomto věku smysl a místo ve světě, mohou být velmi nápomocné v procesu rozhodování o tom, čím by se chtěl člověk během svého života zabývat.

Kromě získávání dovedností, schopností, profesního zaměření a jiných benefitů dobrovolnictví pro rozvoj osobnosti, je v dosavadních výzkumech spatřován také významný přínos pro zvýšení sociálního kapitálu. Ten zvláště mladým lidem poskytuje rozšířit sociální síť a nabýt nových sociálních kontaktů (Briggs et al. 2010: 75; Kim, Morgül, 2017: 163). Mládež má díky dobrovolnictví příležitosti k sociálním interakcím, přičemž dlouhodobé vztahy navazuje častěji s dalšími dobrovolníky, spíše než s klienty. Dospívající potkávají mnoho nových lidí, seznamují se s mladými lidmi odlišnými od nich samých (Gidron, 1978: 20; Nenga, 2010: 307). Díky tomu se zlepšují v komunikaci s různými lidmi, v různých prostředích a za různých okolností (Kitliňská, Jurtíková, 2011: 75). Výzkum Wynne (2011: 15) dokonce umísťuje přínosy „získávání dobrých kamarádů“ a „napojení na širší komunitu lidí“ na tu úplně nejvyšší příčku dle subjektivního vnímání přínosnosti dobrovolnictví mladými jedinci.

Dobrovolnická činnost může taktéž nepřímou pomáhat mladým lidem vycházet s druhými a navazovat kvalitnější vztahy díky tomu, že se během ní učí většímu respektu, laskavosti či

trpělivosti vůči druhým (Wilson, Musick, 2008: 464, 476), dále mají pocit, že si lépe uvědomují své potřeby a cítí se šťastněji ze setkávání s lidmi (Smith et al., 2002: 38–40). Proto lze konstatovat, že dobrovolnictví představuje velký prostor pro sebezdokonalování v mnoha různých směrech, včetně interpersonálních vztahů.

Shrnutí

Dobrovolnictví bohatě prospívá přímo samotným mladým dobrovolníkům. Pocity užitečnosti, efektivity, well-beingu, které plynou z jejich dobrovolnické činnosti, přispívají mimo jiné k jejich duševnímu zdraví. Zvyšující se sebevědomí, sebedůvěra, společenské uznání mladých jedinců pak přináší velkou škálu benefitů překlápějících se do různých sfér jejich života. Nelze opomenout ani to, že se dobrovolnictví může pozitivně odrážet i na jejich vzdělávacích úspěších a životních cílech. Kromě toho, že dospívající mají radost ze smysluplně stráveného volného času, baví je to, mají radost z toho, že vychází ze své komfortní zóny, a tak se v mnoha ohledech jejich osobnost rozvíjí. Dochází ke zvyšování jejich sociálního i kulturního kapitálu. Nabývají komunikačních, leaderských, organizačních, odborných a mnoha jiných dovedností, spojených např. s kvalitním budováním vztahů, větší flexibilitou či vystupováním na veřejnosti. Pro dospívajícího jedince může být dobrovolnictví aktivitou, která ho bude provázet jeho obdobím formování osobnosti, kterou se chce stát, bude mu také pomáhat cítit se v tomto světě jistější, překonávat svoje nedostatky a rozvíjet své silné stránky.

4.3 Motivace k dobrovolnictví a prolínání s přínosy

Mnozí autoři popisují dobrovolnictví jako činnost motivovanou altruistickými motivy, avšak lze narazit i na teorie, které se přiklání k tomu, že jednotliví dobrovolníci mají své vlastní motivace a cíle, které je přivádí k dobrovolnictví či jsou důvodem k setrvání a pokračování v této činnosti. Také se ukazuje, že uvědomění si, jaké náklady a přínosy může dobrovolnictví jedinci přinést, může být také motivací k dobrovolnictví (Unger, 1991: 72). Někteří autoři dokonce píší o tom, že dobrovolníci jsou jistou formou „placení“, ne však finančně, ale například tím, že samotná rodina dobrovolníka může čerpat z kolektivního dobra, jež tato činnost přináší, její lidský kapitál se zvyšuje nebo dobrovolník získává sociální kontakty a prestiž. Lidé, věnující se dobrovolnictví, právě z těchto důvodů snášejí to, co je dobrovolnictví stojí, výměnou za zjevné osobní výhody. Unger staví do protikladu dobrovolnictví motivované altruismem, které spočívá v tom, že dobrovolník vyměňuje tytéž

náklady za prospěch toho druhého. Altruismus se tedy od ostatních motivací liší svým zaměřením na druhé. Unger ale nevyklučuje to, že člověk může mít víc než jeden důvod, proč se dobrovolnictví věnuje (Unger, 1991: 72).

Tím, zda dobrovolník nutně musí být jen „čistě altruistický“, či nikoliv, se zabývají mnozí psychologové. Domnívají se, že dobrovolnická činnost vykonávaná s egoistickou motivací typu „něco za něco“ v sobě nese zájem dobrovolníka vědomě vyhledávat v této činnosti to, co pro něho samotného bude užitečné. Egoisticky motivované dobrovolníky motivuje například získávání nových zkušeností, kontaktů či navazování vztahů (Frič, Pospíšilová, 2010: 84). Dosavadní výzkumy ukazují, že prvky, týkající se sociálního kapitálu, jsou zároveň mladými dobrovolníky vnímány jako jedny z nejvýznamnějších přínosů dobrovolnictví. Když proto hovoříme o přínosech této činnosti, může se zdát, že dobrovolnictví, které reflektuje osobní přínosy, je motivováno spíše egoisticky, což v nás může vyvolávat všelijaké pochybnosti. Frič a Pospíšilová (2010: 85) uvádí, že „z hlediska vhodnosti či nevhodnosti motivace k dobrovolnictví nejde o to, jestli je motivace egoistická, nebo není, ale o to, jakým způsobem je uplatňován egoismus v ní obsažený“.

Hustinx et al. (2010: 422) hovoří o motivacích a přínosech takto: „Pojem motivace k dobrovolnictví se vztahuje k obecné otázce, proč se lidé do takových aktivit zapojují, a vychází z implicitního předpokladu, že vždy jde o prvek služby druhým, zatímco konceptualizace z hlediska přínosů a odměn se výslovně zaměřuje na individuální zisk pro samotné dobrovolníky“ (Hustinx et al. 2010: 422, vlastní překlad). Autoři také zmiňují, že i když prvotní motivací k dobrovolnictví může být právě ta altruistická, zaměřená na druhé lidi, častokrát jsou to pak právě dobrovolníky spatřované významné benefity vyplývající z jejich činnosti, které jejich dobrovolnictví posilují a udržují (Hustinx et al. 2010: 422).

Z hlediska motivací a přínosů je zajímavé také srovnání teorií, které se v mnohém překrývají a ukazují na důležité aspekty dobrovolnictví vnímané samotnými dobrovolníky. Mezi nejznámější kategorizaci motivů dobrovolnictví patří funkcionalistická teorie dle Clary et al. která „předpokládá, že jeden typ chování (zde dobrovolnická činnost) může plnit různé funkce, a že všichni lidé mají stejné základní psychologické potřeby. Jednotlivé psychologické potřeby pak implikují příslušné motivace, přičemž různí lidé preferují saturování různých potřeb. V zásadě platí, že lidi k dobrovolnickému chování motivuje jejich přesvědčení, že toto chování jim umožňuje uspokojit jejich psychologické potřeby“ (Frič, Pospíšilová, 2010: 111).

Funkcionalistická teorie ke svému popisu používá psychologický koncept „Inventář funkce dobrovolníka“ (VFI – Volunteer Functions Inventory). Obsahuje šest možných motivací k dobrovolnictví, pomocí kterých autoři Clary et al. (1998: 1520) vysvětlují, co jedince vede k tomu, aby se pro dobrovolnictví rozhodli a jaká jsou jejich očekávání. Pomocí této škály je popsáno, že se jedinci rozhodují pro dobrovolnictví, protože jim tato činnost umožňuje:

- Vyjadřovat se či jednat v souladu se svými hodnotami = hodnotová funkce.
- Naučit se něco nového a možnost uplatnit své znalosti, dovednosti, schopnosti a dozvědět se více o světě = funkce porozumění.
- Osobní rozvoj a prohloubení pozitivního vnímání sebe sama, zvýšení sebevědomí a pozitivní nálady = funkce rozvoje osobnosti.
- Získávat zkušenosti a dovednosti související s jejich kariérou = kariérní funkce.
- Posilovat své sociální vztahy, být se svými přáteli nebo se věnovat tomu, co je společensky oceňované = sociální funkce.
- Ochránit své ego, bránit se pocitům viny, zmírnit negativní pocity nebo řešit osobní problémy = protektivní funkce (Clary et al. 1998: 1520).

Prolínání motivací a přínosů dobrovolnictví

Položky VFI škály, a z toho vyplývající významné funkce dobrovolnictví, se v jistých momentech prolínají s teorií osobních a společenských přínosů Kima a Morgüla (2017: 161), a proto je zajímavé se na to hlouběji podívat.

Hodnotovou funkci dobrovolnictví, o které píše Clary et al. lze spatřovat také v přínosech dospívajících pro společnost. Zatímco funkcionalistická teorie mluví o tom, že jeden z důvodů rozhodnutí pro dobrovolnictví je právě možnost vyjádřit a praktikovat své hodnoty, Kim a Morgül (2017: 161) spatřují v dobrovolnictví nejen přínos v podobě podpory jejich vyjadřování, ale i v získání nových hodnot či zásad, čímž se stává tato činnost společensky přínosnou. Zároveň je právě tato motivace často považována za jedinou čistě altruistickou, zatímco ostatní motivace, zaměřené na osobní prospěch jedince, jsou spíše vnímány jako ty egoistické (Stukas et al. 2016: 248).

V obou typologiích si lze všimnout, jak se jednotlivé psychologické funkce, prolínají s přínosy, jež dobrovolnictví mladým jedincům může přinášet. Prolíná se:

- Funkce porozumění a přínos zvyšujícího se sociálního a politického povědomí či získání sociálních dovedností.
- Funkce rozvoje osobnosti a přínos zvyšujícího se sebevědomí, dobrého pocitu ze sebe sama, ale také sociálního kapitálu v podobě nabývání nových přátelství a rozšiřování sociálních sítí.
- Kariérní funkce a přínos zvyšujícího se akademického výkonu, rozvoje dovedností souvisejících s různými typy zaměstnání a získání užitečných kontaktů, které mohou být nápomocné v kariéře jedince.
- Protektivní funkce a přínos zvyšujících se psychologických zdrojů ovlivňujících zdraví, jimiž mohou být právě pocity potěšení či nadšení, které přispívají k lepší náladě, či pocity užitečnosti a schopnosti něco změnit (což může mimo jiné sloužit jako ochrana před pocity zoufalství).
- Sociální funkce a přínos zvyšujícího se zejména sociálního kapitálu.

Porovnání těchto dvou typologií umožňuje učinit závěr, že očekávání, se kterými dobrovolníci vstupují do dobrovolnické činnosti, se nakonec také z velké části naplňují, jelikož jsou často dobrovolníky spatřovány zároveň jako přínosy jejich činnosti, ať už osobní, či společenské. A proto lze považovat toto zjištění jako velmi pozitivní, jelikož důvody jejich dobrovolnické činnosti korespondují s přínosy (tj. jejich očekávání se naplňují), i když si to možná samotní dobrovolníci bez hlubší reflexe sebe sama a své dobrovolnické činnosti možná nejsou schopni úplně uvědomovat.

Pokud jsou dobrovolníkům poskytovány benefity odpovídající jejich motivaci, může to mít za následek větší spokojenost s jejich dobrovolnickou činností a úmysly v ní pokračovat (Stukas et al. 2016: 248). Sladění motivací a přínosů, které přináší dobrovolníkovi pocity uspokojení, by tedy měly vést k trvalému chování, avšak autoři upozorňují na to, že tomu tak nemusí být vždy, např. v situaci, kdy se dobrovolník v rámci své činnosti naučil už všemu, co bylo možné, nebo navázal dostatek kontaktů pro získání zaměstnání, a tím tak svou motivaci plně nasytil. Ukazuje se také, že nejvýznamnější motivací pro jedince je často motivace hodnotová, kterou je zároveň relativně snadné sladit a naplňovat v rámci vlastní dobrovolnické činnosti (Stukas et al. 2016: 248–249).

METODOLOGICKÁ ČÁST

5 Výzkumný design

Metodologie výzkumu je postavena na kvalitativní strategii. Jedná se o základní vědecký výzkum, ve kterém jde především o „vytváření zcela základních poznatků a teoretického porozumění (...) Účelem takového výzkumu je připravit základní předpoklady, na nichž může stavět budoucí výzkum“ (Hendl, 2005: 39).

Mým hlavním výzkumným cílem je explorace, tedy prozkoumání a otevření tématu formálního dobrovolnictví teenagerů se zaměřením na prožívání dobrovolnické činnosti teenagery a vnímání přínosů dobrovolnictví z jejich pohledu. Je zajímavé také zkoumat, co teenagery ovlivňuje v jejich dobrovolnické činnosti a co pro ně dobrovolnictví znamená. Explorací tohoto fenoménu může můj výzkum přispět k propagaci dlouhodobého dobrovolnictví a pozitivního životního stylu teenagera jako dobrovolníka.

Kvalitativní strategie

„Kvalitativní výzkum se snaží porozumět světu a toto porozumění zprostředkovat, většinou, byť ne výhradně, prostřednictvím textu“ (Novotná et al. 2020: 261). Přičemž kvalitativního výzkumníka zajímá to „(...) co lidi dělají, jak o tom hovoří, jak tomu rozumějí, jak to prožívají“ (Novotná et al. 2020: 287). Přesně tyto otázky byly pro můj výzkum stěžejní, protože jádrem výzkumu bylo prozkoumání toho, jak některým aspektům své dobrovolnické činnosti rozumí a jak ji prožívají konkrétní teenageři. Právě náhled samotných aktérů na daný fenomén je něco, co je pro kvalitativní výzkum velmi charakteristické (Novotná et al. 2020: 263).

Tento přístup je stavěn na specifičnosti, jedinečnosti a detailech zkoumaného fenoménu, a to z vícero úhlů pohledů (Novotná et al. 2020: 261–262). Kvalitativní výzkum se nezakládá na předem vytvořených hypotézách ani teoriích, ale na širokém a hlubokém prozkoumání jevu, při kterém se výzkumník snaží nacházet pravidelnosti, analyzovat je a díky tomu formulovat předběžné závěry, které nemají být zobecňovány, ale mají platit výhradě pro výzkumný vzorek (Švaříček, Šedřová. 2014: 24). Takovému postupu autoři říkají přístup induktivní, tj. od získaných dat, sledování pravidelnosti až po převedení této pravidelnosti do nějakého obecného pravidla, či nové teorie (Hendl, 2005: 36).

Novotná et al. (2020: 269) také zmiňují, že „kvalitativní výzkum je neustále dotvářen a přetvářen s ohledem na všechny myslitelné subjekty a situace, je otevřený, pružný a flexibilní“. Proces kvalitativního výzkumu je pružný – zahrnuje vybrání výzkumného tématu, stanovení výzkumných otázek, sběr dat, jejich neustálé současné analyzování a případné modifikování výzkumného plánu (Hendl, 2005: 50). To je něco, co charakterizuje i proces mého výzkumu, který byl přizpůsobován mým průběžným zjištěním.

Tuto strategii jsem zvolila hlavně kvůli tomu, že je vhodná pro exploraci fenoménu, čímž je v tomto případě dobrovolnictví teenagerů, konkrétně subjektivního vnímání přínosů dobrovolnictví. Hendl (2005: 38) charakterizuje exploraci jakožto účel výzkumu jako:

- a. Prozkoumávání nových témat za účelem dozvědět se o nich co nejvíc.
- b. Kreativní a flexibilní proces.
- c. Zkoumání fenoménu, který je málo známý či nevychází z jasné předchozí teorie.
- d. Zkoumání, během kterého si výzkumník klade otázky, na které by bylo třeba odpovědět v budoucnu v rámci rozsáhlejšího a systematického výzkumu.

5.1 Výzkumné otázky

Na základě hlavního stanoveného cíle výzkumu jsem vytvořila výzkumné otázky, se kterými jsem stejně jako doporučují autoři pracovala v průběhu celého výzkumu a dle potřeby reformulovala. „Pro výzkumné otázky v kvalitativním výzkumu platí, že se neptají na četnost jevů ani sílu vztahu mezi proměnnými, ale ptají se právě na CO, KDO, JAK, KDY, KDE a PROČ“ (Novotná et al. 2020: 271), a taktéž pro ně platí otevřenost, pružnost a flexibilita.

VO1: Jaké jsou z pohledu teenagerů-dobrovolníků Hnutí Brontosaurus osobní, společenské přínosy a přínosy dobrovolnictví pro organizaci?

VVO1: Jaké jsou rozdíly ve vnímání přínosů dobrovolnictví teenagery-dobrovolníky a tím, jak je vykresluje samotné Hnutí Brontosaurus?

VVO2: Jakých významů nabývá pojem dobrovolnictví v očích teenagerů?

VO2: Co ovlivňuje teenagery-dobrovolníky Hnutí Brontosaurus v jejich dobrovolnické činnosti?

5.2 Metody sběru dat

Pro účely tohoto výzkumného šetření jsem zvolila tři metody sběru dat. Stěžejní metodou byla focus group, která byla v průběhu výzkumu doplněna o dva hloubkové polostrukturované rozhovory a dokumenty organizace.

Focus group

Jednou z metod sběru dat v mém výzkumu se stala focus group (také zkratka FG), což je forma rozhovoru či diskuze na určité téma. Autoři popisují, že kvalitativní rozhovory jsou „vždy výrazem toho, jak ten, kdo hovoří, realitě rozumí, jak se k ní vztahuje, co si pamatuje, na co klade důraz atd., současně ale i toho, kdo se jej ptá a jak řeč plyne“ (Novotná et al. 2020: 307). To je i případ focus group, která probíhá ve skupině několika lidí, které spojuje nějaká společná zkušenost, charakteristika, nebo u které výzkumníka zajímá, jak na téma nahlíží tato sama skupina/skupiny. Focus group slouží jako nástroj pro exploraci (Novotná et al. 2020: 331–332). A to například k prozkoumávání témat nebo skupin lidí, o kterých se ví málo nebo nedostatečně (Morgan, 1998: 12).

Morgan (1998: 9, 12) v souvislosti s focus group mluví o existenci komunikačních linek mezi moderátorem a účastníky i mezi účastníky navzájem, tj. komunikaci, která není pasivní, ale je o sdílení a porovnávání, a také způsobu, jak můžeme naslouchat druhým a zároveň se od nich učit, což on sám považuje za nejdůležitější motivaci takového typu rozhovoru. Pro tento typ sběru dat je charakteristické to, že povzbuzuje účastníky, aby během něj zjišťovali, v čem se s ostatními podobají či liší, s čím souhlasí a s čím nikoliv, což výzkumníkovi přináší lepší poznání kontextu. Mezi výhodu focus group autoři řadí to, že během ní dochází k určitému typu vzájemné kontroly, tj. když během rozhovoru vyvstanou nějaké protichůdné, zavádějící nebo chybné informace, většinou na ně někdo ze skupiny zareaguje a začne s dotyčným polemizovat (Novotná et al. 2020: 331–332). Za poměrně krátkou dobu tak výzkumník dokáže získat velké množství dat zejména o názorech a zkušenostech, které se v dané skupině vyskytují, ale méně dat o konkrétních jednotlivcích (Morgan, 1998: 12, 32). „Fokusní skupiny obětují detaily o jednotlivcích ve prospěch zapojení účastníků do aktivního porovnávání jejich názorů a zkušeností“ (Morgan, 1998: 33, vlastní překlad).

Plánování focus group

Focus group je výzkumnou metodou, která vyžaduje pečlivé a poměrně dlouhé plánování a organizaci. Velkou roli v provedení dobré focus group má její moderátor. Moderátor má totiž složitý úkol, a to nejprve stanovit si, jakým směrem chce diskuzi směřovat, o kterých tématech chce slyšet a dále udržovat toto zaměření, ale zároveň nebýt příliš kontrolující a nechávat prostor pro dynamiku skupiny a naslouchání tomu, jaká témata jsou podstatná pro samotnou skupinu (Morgan, 1998: 10, 31). Morgan (1998: 10) tvrdí: „jednoduše řečeno, je to vaše zaměření, ale je to jejich skupina“. Proto moderátor musí už během plánování samotné focus group myslet na to, aby fokus diskuze byl stanoven spíše volněji, tak aby existoval prostor pro to, jakým směrem se diskuze bude vyvíjet. Zároveň by účastníky měl podporovat v jejich aktivitě během focus group a pomáhat vyjadřovat svoje názory a pocity (Švaříček, Šed'ová, 2014: 185).

Morgan (1998: 67) také upozorňuje na to, že základem povedené focus group je mít ve skupině dostatečné množství lidí, a také ty správné lidi s dostatečnými znalostmi o daném tématu. Autoři se většinou shodují v tom, že by focus group měla probíhat s účastníky o počtu 6–10 lidí. Skupina účastníků může být tvořena buď přirozeně, nebo záměrně podle předem stanovených kritérií s ohledem na výzkumné otázky (Švaříček, Šed'ová, 2014: 185–186). Měli by se v diskuzi zapojovat ideálně stejně, bez tendencí výrazně prosazovat svůj vlastní názor nebo se naopak výrazně uzavírat (Novotná et al. 2020: 333).

Focus group, kterou jsem moderovala já, se zúčastnilo šest teenagerů, kteří byli vybráni na základě tří kritérií (podrobněji v podkapitole věnující se výzkumnému vzorku). Skupinu nakonec tvořilo šest lidí různého věku a pohlaví (jeden chlapec, pět dívek), s různou délkou zkušeností s dobrovolnictvím a aktuální intenzitou zapojení do dobrovolnické činnosti. Všichni účastníci jsou dobrovolníky konkrétní organizace s názvem Hnutí Brontosaurus, avšak působí v několika různých oddílech tohoto hnutí. Teenageři se mezi sebou znají dobře a považují se za přátele (většina z nich za již dlouholeté).

Focus group s sebou nese poměrně velkou organizaci, a to zejména z hlediska zajištění vhodných prostor, času, kdy se mohou sejít všichni pozvaní, a také nahrávky diskuze (Novotná et al. 2020: 332). S organizací konkrétně této focus group mi velice pomohl vedoucí jednoho z oddílů, který zařídil, aby na focus group byli přítomní jím vybraní teenageři dle mnou zadaných kritérií a zajistil také prostory, kde jsme se mohli setkat. Mým

úkolem bylo v tomto případě udržovat komunikaci s vedoucím a dorazit ve smluvenou hodinu na místo setkání, konkrétně letní tábor. Uskutečnit focus group v létě bylo určitě nejlepší možné řešení, protože právě na tábore se velká část dobrovolníků setkává na jednom místě a ve stejný čas. Navíc jsem v zájmu předcházení problému dostavení se nedostatečného počtu účastníků, stejně jako doporučují jiní autoři, záměrně požádala vedoucího o diskuzi s devíti teenagery, tedy více lidmi, než bylo nezbytné. Tento postup se mi osvědčil, jelikož na samotnou focus group dorazilo nakonec pouze šest teenagerů, kvůli zaneprázdněnosti některých z nich, což pro mě byl ideální počet účastníků.

Průběh focus group a její fáze

Švaříček a Šed'ová (2014: 188–189) popisují, že focus group má běžně několik fází: zahajovací, motivační, ohnisko/jádro diskuze, závěrečná fáze. Tato focus group trvala celkem 90 minut. Morgan (1997: 51) upozorňuje na to, že je dobré myslet v průběhu celé diskuze na to, že ne pro každého budou témata předložená moderátorem stejně zajímavá a je dobré si zaznamenávat témata, která zajímají jednotlivé osoby, a v případě potřeby se k nim vrátit, což může přispět k příjemnějšímu průběhu diskuze.

Potřebný je alespoň bodový scénář a seznam účastníků pro dobrou orientaci. V mém případě jsem si připravila scénář, který zahrnoval nejen předpřipravené úvodní slovo, ale také počítal se zajištěním informovaného souhlasu se základními dohodami fungování konkrétně této diskuze, dále seznam konkrétních otázek a hlavních témat, kterým jsem se chtěla věnovat, a závěrečné otázky. Seznam účastníků jsem k dispozici předem neměla. A co víc, o konkrétním počtu účastníků jsem se dozvěděla až na místě. Během příprav jsem se soustředila především na to, jaké otázky a témata zvolím a k jakým lidem (obecně) přicházím a v jakém prostředí bude focus group probíhat. Bylo pro mě výhodou, že jsem se ocitla v jejich přirozeném prostředí na táboře. Přesně na tom místě, kam teenageři každoročně jezdí, a kde to mají velice rádi.

Fáze **zahajovací** představuje dle autorů:

- a. seznámení s tématem,
- b. vysvětlení důvodů dnešního setkání,
- c. seznámení se cíli výzkumu,
- d. vysvětlení způsobu zacházení se získanými daty,
- e. pravidla setkání (Švaříček, Šed'ová, 2014: 188–189).

Všechny tyto body obsahovala úvodní část mé focus group. Cíl výzkumu by měl výzkumník vyjádřit ve smyslu, že se od přítomných snaží něco naučit, což mu otevře dveře prozkoumání i tvrzení, která se mohou zdát jako samozřejmost. Moderátor by měl skupině také v rámci úvodního slova dát jasně vědět, jak dlouho by diskuze měla trvat, a kdy bude pravděpodobný konec (Morgan, 1997: 29, 51).

V **motivační** fázi focus group má dojít k rozprůdění diskuze prostřednictvím uvolnění atmosféry pomocí využití jednodušších otázek, které se nemusí nutně vztahovat k hlavnímu tématu diskuze (Švaříček, Šed'ová, 2014: 189). Morgan doporučuje do první části diskuze zařadit otázku, na kterou všichni snadno odpoví nebo vytvořit prostor pro to, aby na úvod samotní účastníci pověděli něco o sobě. Výzkumník se tak bude moct vžít do pohledu každého účastníka a hned na úvod se tak otevrou témata a informace, která budou cenná pro průběh diskuze i následnou analýzu (Morgan, 1997: 49–50). Já jsem na úvod zařadila společnou tvorbu jmenovek a položila tyto dvě otázky: Jak se vám líbí na táboře? Můžete mi každý povědět něco o sobě? (věk, délka dobrovolnictví, druh dobrovolnické činnosti, intenzita zapojení, zkušenosti s dobrovolnictvím mimo Hnutí Brontosaurus). Pro motivaci a zvýšení odhodlanosti účastníků sdílet své myšlenky ve skupině může pomoci jednoduchý trik, a to ten, že si účastník svou odpověď písemně zaznamená předtím, než ji bude nahlas sdílet. Takový postup dává možnost účastníkům vyjádřit svoji myšlenku nebo opravdový názor i v přítomnosti ostatních, a to i v případě, že se diametrálně liší od názorů ostatních. Navíc to moderátorovi otevírá dveře pro to, aby odpověď u konkrétních lidí, kteří toho za celou dobu moc neřekli, přímo vyžádal (Morgan, 1997: 50). I to jsem zařadila do své focus group, kde měli zúčastnění teenageři na kartičky napsat tři slova, která se jim spojují s dobrovolnictvím, a zafungovalo to velmi dobře především jako otevření tématu významu dobrovolnictví a zaznamenání témat, která vnímají jako důležitá. Morgan (1997: 51) zmiňuje, že sledování toho, jaká témata skupina vznáší od samého začátku, je velmi užitečné, v případě, že se diskuze nějakým způsobem utlumí nebo vážne. Moderátor díky tomu může snadno přeměřovat diskuzi na téma, o které již skupina projevila zájem dříve. V mém případě mi právě první odpovědi účastníků pomohly v tom, jak diskuzi dál moderovat a udržovat její energii.

Třetí fáze je zaměřena na **ohnisko** neboli **jádro diskuze**, které by mělo představovat živou diskuzi, která i přestože bude vycházet z připraveného scénáře moderátora, nebude příliš striktní, ale dostatečně pružná na to, aby během ní byl dostatek prostoru pro to, aby zaznělo

vše, co je pro účastníky důležité (Švaříček a Šed'ová, 2014: 189). Můj scénář obsahoval tři kategorie témat a sadu předpřipravených otázek (viz příloha č. 1), které lze položit v souvislosti s daným tématem a také využití kartiček a obrázků pro zajištění vyšší interakce.

Obrázky sloužily k tomu, aby mně jako moderátorce usnadnily nastolení podstatného tématu focus group, čímž bylo vnímání dobrovolnictví a vnímání jeho přínosu a zjištění zásadních názorů, které si se svojí dobrovolnickou činností spojují. Teenageři měli z předložených čtyř obrázků, představujících nějaký typ přínosu dobrovolnictví („pro radost“, „pro společnost“, „pro můj rozvoj“, „pro organizaci“) vybrat jeden obrázek, se kterým si nejvíce spojují dobrovolnictví, na což navazovalo sdílení jejich volby s ostatními a diskuze. Účastníci samostatně zvolili jeden obrázek, a to opět posloužilo velmi dobře v tom ohledu, že se nebáli rozmluvit o konkrétním obrázku, i přestože to jejich kamarád měl zcela odlišně. Za nevýhodu v této aktivitě považuji to, že někteří z účastníků obrázky seřadili, a během následné diskuze se spíše vyjadřovali k tomu, který z obrázků pro ně vystihuje dobrovolnictví víc a který méně, než o konkrétních pocitech nebo zkušenostech pojících se k jednomu obrázku. Ale i takový postup přinesl zajímavé poznatky.

Ve své focus group jsem použila celkem **tři druhy kartiček**. Jedny z nich jsem využila v motivační fázi a popsala již výše. Druhý typ kartiček byl účastníkům rozdán při zahájení fáze směřující k zjišťování přínosů dobrovolnictví. Teenageři měli na své kartičce doplnit větu: „Když mě čeká dobrovolnická činnost, obvykle se nejvíce těším na 1), 2), 3)“. Tato aktivita fungovala velice dobře a rozhodně mně jako moderátorce napověděla tím, co považují účastníci za důležité a o čem, by si rádi povídali dál. Poslední kartičky, které jsem použila až v druhé části jádra diskuze, obsahovaly pojmenování konkrétních přínosů na základě mého studia literatury. Kartičky doplnily diskuzi o konkrétní přínosy, které ještě nezazněly, a posloužily dobře pro zjišťování podobností a rozdílností mezi účastníky a sledování jejich reakcí, které byly i pro ně samotné poměrně často překvapivé. Pro každého účastníka jsem vytvořila 21 malých kartiček s velmi konkrétními přínosy dobrovolnictví, ze kterých měli účastníci během cca pěti minut vybrat jen top pět přínosů. Každý z účastníků zvolil jinou kombinaci, a diskuze díky tomu získala dobrou energii a byla plná reakcí na názory druhých, jejich podobností a rozdílností ve vnímání přínosů.

Poslední je fáze **závěrečná**, která slouží k uzavření diskuze, vytvoření prostoru pro případné dotazy, nebo zpětnou vazbu účastníků a poděkování moderátora (Švaříček a Šed'ová, 2014: 190). Svoji focus group jsem kromě toho zakončila výzvou, týkající se vytvoření jedné

ručně vyrobené pozvánky, jako takové formy kreativního sebevyjádření, pomocí níž by účastníci sami pozvali další lidi, aby se s nimi přidali k dobrovolnické činnosti. Jelikož všichni účastníci spěchali, nemohli tvořit společně na místě, ale nápad se jim moc líbil a měli v plánu pozvánku udělat později všichni společně a sdílet ji se mnou. Výsledná práce se ke mně ale bohužel nedostala.

Reflexe plusů a minusů metody focus group

Focus group s 6člennou skupinou teenagerů probíhala během letních prázdnin, v červenci 2022, na jednom z táborů Hnutí Brontosaurus. I když samotná focus group trvala jen 90 minut, předcházelo jí obrovské množství času věnované přípravě, která zahrnovala především dlouhou rešerši a následné oslovování organizací, které by chtěly rozhovor s dobrovolníky poskytnout. Hnutí Brontosaurus byla jediná organizace, která na můj e-mail s prosbou zareagovala pozitivně a zaktivovala potřebné lidi, kteří mi poskytli možnost se s teenagery setkat a uskutečnit focus group. V rámci přípravy jsem strávila několik hodin studiem toho, jak dobře zorganizovat focus group, a pak také tvorbou scénáře a kostrou základních otázek a tvorbou doplňkových obrázků a kartiček, které mi velmi pomohly s moderováním diskuze. Má zkušenost je taková, že velká část mnou předpřípravených otázek ani nebyla nakonec vyslovena, protože diskuze měla svůj vlastní spád vedoucí k zajímavým a důležitým tématům a myšlenkám týkajících se mých výzkumných otázek.

Za plusy zrealizované focus group považuji především to, že mi umožnila získat velké množství dat za krátkou dobu, a navíc od účastníků, kteří mají každý svou jedinečnou zkušenost s dobrovolnictvím. Během celé diskuze jsem jako moderátorka zřetelně vnímala jejich podobné a odlišné názory a podařilo se mi přirozeně reagovat na nově vzniklá témata, která byla pro cílovou skupinu důležitá. Za dobrý krok považuji zařazení doprovodných kartiček a materiálů, které v diskuzi zafungovaly z mého pohledu moc dobře především pro objevení totožných či odlišných názorů. Jako další výhodu této focus group vnímám to, že se mezi sebou všichni velice dobře znali, protože spolu všichni přirozeně vzpomínali na to, co spolu jako dobrovolníci zažili nebo popisovali to, čím se teď zabývají. Nevnímala jsem, že by pro někoho bylo nekomfortní to se mnou nebo ostatními sdílet. To přispělo také k tomu, že účastníky focus group bavila a v závěru focus group jsem zažila velice dojemné rozloučení a poděkování z obou stran. Kladně hodnotím také počet šesti účastníků a celkové složení skupiny (diverzitu na vícero úrovních – věk, zkušenosti, pohlaví, míra zodpovědnosti a intenzity zapojení jako dobrovolníka).

Jako nevýhody této focus group vnímám nedostatečnou schopnost zapisovat si v průběhu diskuze emocionální reakce a výrazy účastníků (potřebovala bych k tomu pomocníka), také nedostatečnou schopnost moderovat diskuzi tak, aby byli účastníci zapojeni do diskuze přibližně stejnou intenzitou. Moje zkušenost byla taková, že v diskuzi dominovaly tři nejstarší účastnice, a navíc dívky, a oproti nim se do diskuze aktivně zapojoval o dost méně jediný chlapec ve skupině, což vypovídá o jistém specifiku dynamiky diskuze a do jisté míry je v něčem i limitem získaných dat.

Také jako minus hodnotím to, že poslední aktivita s papírky měla své chyby, jako je např. to, že dva papírky byly obsahově velmi podobné, na což upozornili v diskuzi samotní teenageři. Také považuji za důležité zmínit to, že 90 minut bylo v mém případě poměrně na těsno a myslím si, že kdyby účastníci nemuseli spěchat na další táborový program, dalo by se diskuzi v některých konkrétních momentech otevřít mnohem více. Za nevýhodu této metody považuji velmi velkou časovou náročnost – jak na přípravu, samotný sběr dat, tak následné zpracování (především transkripci dat, která trvala přes devět hodin), a v neposlední řadě náročnost logistická a finanční.

Rozhovory

Druhou metodou sběru dat byly hloubkové polostrukturované rozhovory s dvěma dobrovolníky-teenagery Hnutí Brontosaurus. Rozhovor vyžaduje důkladnou přípravu i teoretickou znalost tématu. Autoři zmiňují, že v takovém typu rozhovoru jde o spolupráci, pro kterou je typická mocenská asymetrie (Švaříček, Šed'ová, 2014: 161–162). Polostrukturované rozhovory charakterizuje to, že mají částečně předpřipravenou strukturu, osnovu složenou ze základních témat, která nemusí mít v praxi nutně stejné uspořádání a posloupnost, a slouží výzkumníkovi spíše k tomu, aby se respondent nezapomněl zeptat na to, co ho především zajímá. V případě vedení takového rozhovoru by měl být necháván prostor pro to, co chtějí samotní respondenti vyjádřit a čemu přidat důležitost. I tazatel by se měl během rozhovoru cítit volně, dbát na otevřenost a flexibilitu, které takový rozhovor má představovat, a to znamená vhodně reagovat na témata vyvstávající během rozhovoru či improvizovat (Novotná et al. 2020: 322).

Při tvorbě osnovy otázek polostrukturovaného rozhovoru výzkumník musí pamatovat na to, že výzkumné otázky jsou to, od čeho se odráží, a co mu pomáhá s tematickým zaměřením samotných otázek, ale nezařazuje je do sady otázek rozhovoru. „Podklady pro rozhovory

mohou mít různou podobu, od stručného seznamu několika základních bodů, na které se chce výzkumník ptát, až po sadu konkrétně formulovaných otázek“ (Novotná et al. 2020: 324). V mém případě osnova zahrnovala základní témata i předpřipravené otázky, které měly směřovat k prozkoumání určitých témat víc do hloubky (viz příloha č. 2). Stejně jako focus group má mít i polostrukturovaný rozhovor promyšlený úvod, hlavní část a závěr, přičemž nejcitlivější témata autoři doporučují zařazovat až ve fázi závěrečné. Do úvodu rozhovoru patří také tzv. základní pasportizace, tedy zjištění údajů pro identifikaci účastníka výzkumu (Novotná et al. 2020: 324–235).

Samotná příprava na rozhovory nebyla tak náročná jako na focus group, ale jelikož se v obou případech jednalo o mimopražské dobrovolníky, bylo třeba zavčas rozhodnout o místě a termínu uskutečnění rozhovorů. V případě prvního rozhovoru bylo třeba z logistických a finančních důvodů přistoupit na online videohovor přes platformu GoogleMeet. Druhý rozhovor proběhl po domluvě v Praze v prostorách kavárny, jelikož respondent upřednostnil osobní setkání v Praze.

První rozhovor trval 75 minut, druhý 100 minut, a každý z nich měl zcela jinou dynamiku, proto se i moje zkušenost s rozhovory velice liší. První respondentka byla uzavřená a málomluvná, což kladlo vysoké nároky na mě jako tazatelku, abych dobře zvládla takový rozhovor vést, zatímco druhý respondent byl nesmírně otevřený, upovídaný a veselý, což dodalo rozhovoru lehkost a přispělo k snazšímu porozumění mezi mnou a respondentem.

Za hlavní výhodu zařazení polostrukturovaných rozhovorů do mého výzkumu považuji možnost prozkoumat mnohem detailněji konkrétní témata vyplynulá z předešlé focus group. Zároveň se během rozhovoru přirozeně vytvořilo víc času na otevření dalších souvisejících témat, která taktéž dokreslují kontext zkoumaného jevu.

Analýza dokumentů

Analýza dokumentů je systematický postup prozkoumávání a vyhodnocování dokumentů. Tyto dokumenty mohou mít různou podobu, jak tištěnou, tak elektronickou a obsahovat jak texty, tak i obrázky, které vznikly bez naprostého zásahu výzkumníka (Bowen, 2009: 27). „Stejně jako jiné analytické metody v kvalitativním výzkumu vyžaduje analýza dokumentů prozkoumání a interpretaci dat za účelem odhalení významu, dosažení porozumění a rozvinutí empirických znalostí“ (tamtéž, vlastní překlad). Bowen (2009: 29–30) uvádí, že tato metoda slouží zejména k těmto účelům:

- a. Seznámení s kontextem, v němž se účastníci vyskytují.
- b. Získání informací, které mohou pomoci ve formulaci otázek nebo nalezení situací, které je třeba ještě dál zkoumat.
- c. Získání doplňujících výzkumných dat.
- d. Zkoumání změn v čase, tj. porovnání dokumentů a identifikování změn.
- e. Ověření zjištění z jiných metod nebo potvrzení důkazů z jiných zdrojů, což může přispět k posílení věrohodnosti výzkumné zprávy.

Tuto analytickou metodu volím jako závěrečnou a doplňující metodu především se dvěma účely: pro seznámení s kontextem dobrovolnictví teenagerů v organizaci Hnutí Brontosaurus se zaměřením na přínosy dobrovolnictví z hlediska organizace, tj. jak přínosy vykresluje samotná organizace, a zároveň pro ověření některých zjištění, která vyplynula z focus group a rozhovorů. Tato metoda se proto zaměřuje na zodpovězení první výzkumné podotázky: Jaké jsou rozdíly ve vnímání přínosů dobrovolnictví teenagery-dobrovolníky a tím, jak je vykresluje samotné Hnutí Brontosaurus?

Analyzovanými dokumenty byly v mém případě dokumenty shromážděné z webových stránek a sociální sítě facebook Hnutí Brontosaurus na základě rešerše a kritiky pramenů. Bowen (2009: 33) uvádí: „K dokumentům by se nemělo přistupovat jako k nutně přesným, správným nebo úplným záznamům událostí, ke kterým došlo“. Pro provedení kritiky pramenů jsem se řídila některými kritérii uváděnými v literatuře:

- Jak typ dokumentů vznikl a zdá se být věrohodný?
- S jakými záměry byly dokumenty vytvořeny a jak se to promítlo na jejich podobě?
- V jakém rozsahu pokrývají téma – úplně nebo selektivně?
- Jsou dokumenty vyvážené nebo nevyvážené v počtu detailů aspektů tématu?
- Jsou dokumenty relevantní pro moje téma a moje výzkumné otázky?

(Miovský, 2006: 101–102, Bowen, 2009: 33).

Výhodami využití tohoto typu dat je jejich nereaktivnost, (tj. to, že do dat jako výzkumník nezasahuji, a proto se nemusím obávat toho, jestli nějakým způsobem můj výzkumný proces ovlivnily), efektivita, dostupnost, stabilita, přesnost a rozsah (Bowen, 2009: 31). Dokumenty analyzované v této práci byly aktuální, dostatečně přesné a v dostatečném množství. Navíc tímto procesem nejsou zatěžováni jiní aktéři, takže z etického hlediska se nemusím v mém případě zabývat etickými dilematy (Novotná et al. 2020: 412).

Během rešerše dokumentů, jsem se nesetkala s tradičními těžkostmi či nevýhodami, které jsou spojovány s analýzou dokumentů, jež uvádí například autor Bowen (2009: 31–32). Jelikož pro účely mé analýzy stačilo použít aktuální internetové příspěvky a jiné dokumenty, nebylo obtížné obsah dohledat, protože organizace má obrovské množství různých materiálů na jednom z veřejně dostupných webů. Za malou nevýhodu vnímám v některých případech nedostatečnou znalost účelu či okolností jejich vzniku. Nevýhodou může být také selektivita dokumentů mnou jako výzkumníkem. Část analyzovaných dat pokrývají jen krátké časové rozmezí, což může snížit validitu dat.

5.3 Výzkumný vzorek

Vzorek tohoto výzkumu byl konstruován záměrně a graduálně, což v mém případě znamená, že byl v průběhu výzkumu vzorek měněn a redefinován (Švaříček, Šedřová. 2014: 73). Strategie výběru se odvíjela od výzkumných otázek, tj. když došlo k přeformulování výzkumných otázek, pozměnila se i povaha vzorku. Při výběru jsem využila několik předem stanovených kritérií výběru pro zaměření svého šetření dle určitých charakteristik vzorků dobrovolníků a myslela jsem na to, aby měl výsledný vzorek homogenní povahu (Novotná et al. 2020: 295, 298).

Před zahájením sběru dat byla stanovena první tři kritéria výběru:

1. věk dobrovolníka: 13–17 let,
2. typ dobrovolnictví: formální,
3. časové hledisko dobrovolnictví: dlouhodobé (alespoň 10 měsíců).

Jelikož se s vývojem výzkumného šetření stala kontextem mých dat konkrétní organizace, přidala jsem pro další fáze výzkumu čtvrté kritérium pro výběr vzorku:

4. organizace, ve které dobrovolník působí: Hnutí Brontosaurus.

Co se týče pohlaví, tak jsem při výběru účastníků do výzkumu kladla záměrně důraz na to, aby byly zastoupeny obě pohlaví nehledě na jejich poměr.

Zpočátku byl vzorek vybírán účelově, tím že jsem oslovila konkrétního vedoucího oddílu Hnutí Brontosaurus, který na základě mnou zadaných kritérií sám vybral konkrétní osoby, které kritériím odpovídaly, a umožnil s nimi provést focus group. Po tomto sběru dat následoval výběr účastníků pro hloubkové polostrukturované rozhovory. Vzorek byl

doplněn o dva teenagery, kteří byli vybráni na základě výsledků průběžné analýzy focus group, která poukázala na určité charakteristiky mladých dobrovolníků ve Hnutí Brontosaurus (existence dvou typů dobrovolníků), což mi přišlo vhodné prozkoumat více do hloubky a rozvinout dál vnímání přínosů z perspektivy těchto dvou typů dobrovolníků.

Výběr vhodných kandidátů na rozhovor doprovázelo ale náročné několikaměsíční období plné nevydařených pokusů o spojení se s vedoucími oddílů. Desítky vedoucích se mi tehdy neozvaly zpět. Nakonec spontánně zafungovala metoda nabalování, kdy jeden vedoucí dětského oddílu pověděl o mém výzkumu a potřebě jinému vedoucímu, a tak se ke mně záhy dostaly kontakty na vhodné kandidáty na rozhovor, kteří odpovídali mým kritériím. Nabalování je technika, kdy výzkumník postupně získává vzorek tak, že jeden aktér doporučí druhého a tak dále. Autoři ale upozorňují na to, že v případě, že je konstrukce vzorku hodně v rukou aktérů, a ne samotného výzkumníka, je zásadní konstrukci vzorku neustále kontrolovat, a to z hlediska toho, zda splňují kritéria výběru, jak se vzorek utvářel a jak to ovlivňuje celkový soubor dat. Na to vše jsem se proto snažila myslet i při tvorbě svého vzorku (Novotná et al. 2020: 297).

Teenagerům, kteří byli vyzváni k účasti na focus group, byla předem předána informace skrz jejich vedoucího, o tom, kdo jsem já a co bude cílem našeho setkání. Ostatní informace o průběhu focus group byly účastníkům poskytnuty až na místě v zahajovací fázi diskuze. Díky tomu, že jsem od vedoucích získala kontakt na další dva teenagery, oslovila jsem je osobně a předem představila nejen sebe, ale tak cíle výzkumu, jak rozhovor bude probíhat a domluvila se na místě a času uskutečnění rozhovoru.

Tabulka č. 1 – Údaje o účastnících výzkumu

Metoda	Pseudonym	Pohlaví	Věk	Délka DČ v HB	Typ dobrovolníka
Focus group	Míša	žena	17 let	min. 3 roky	instruktorka, účastnice
Focus group	Viki	žena	15 let	min. 2 roky	účastnice
Focus group	Šárka	žena	15 let	min. 11 měsíců	instruktorka, účastnice
Focus group	Anet	žena	17 let	min. 3 roky	instruktorka, účastnice
Focus group	David	muž	14 let	min. 1 rok	instruktorka, účastník
Focus group	Bára	žena	14 let	min. 1 rok	účastnice
Rozhovor	Maruška	žena	17 let	min. 4 roky	instruktorka, účastnice
Rozhovor	Tomáš	muž	17 let	min. 4 roky	účastník

Zdroj: vlastní zpracování

S proměnou výzkumných otázek během bádání přibyla také jedna metoda sběru dat a můj výzkumný vzorek se rozšířil o dokumenty organizace Hnutí Brontosaurus (dále také zkratka HB). Analýza těchto dokumentů posloužila k dokreslení vnímání přínosů dobrovolnictví samotným Hnutím Brontosaurus.

Pro účely diplomové práce jsem na základě kritiky pramenů analyzovala tři typy dokumentů:

- a. **příspěvky na facebooku HB** – zveřejněné v období od 1. 1. – 24. 3. 2023, které svým obsahem zvaly mladé lidi k dobrovolnictví, představovaly dobrovolnické aktivity a plány nebo podávaly zprávu o proběhlé dobrovolnické akci. Vzorek tvořil 56 facebookových příspěvků (Hnutí Brontosaurus, 2023d).
- b. **oficiální webová stránka HB** – konkrétně dva druhy dat: 1) oficiální vykreslení dobrovolnické činnosti HB (Hnutí Brontosaurus, 2023a), 2) seznam všech plánovaných dobrovolnických akcí s proklikem na pozvánky a přihlášky (celkem 24 akcí) (Hnutí Brontosaurus, 2023b; 2023c). Pro analýzu jsem však záměrně vybrala pouze aktivity, jichž by se mohla zúčastnit mládež ve věku 13–17 let. Analyzovala jsem všechny pozvánky na dobrovolnické akce, které budou probíhat v období od 24. 3. – 31. 4. a o letních prázdninách, a taky všechny aktuálně běžící akce pro děti.
- c. **další dokumenty HB** – Výroční zpráva za rok 2021, Metodika – víkendovka pro prvoúčastníky (z roku 2017), Manuál propagace – komunikační a vizuální identita a marketingová kampaň HB (z roku 2017), jenž byla vytvořena primárně pro naplnění marketingových cílů stanovených na rok 2018, ale i dnes platí jako hlavní zdroj doporučení pro organizátory akcí pod hlavičkou HB (Hnutí Brontosaurus, 2022; 2017a; 2017b).

5.4 Metody analýzy dat

Abych všechna data řádně zaznamenala a následně uchovala, nahrávala jsem na diktafon jak focus group, tak oba rozhovory a následně nahrávku převedla do písemné podoby. Tato část výzkumu pro mě byla velice časově náročná, jelikož jen samotný přepis focus group trval přes devět hodin a přepis rozhovorů celkem deset hodin. Tuto fázi autoři nazývají vizualizací, tj. zobrazení dat do přehledné a zpracovatelné podoby (Novotná et al. 2020: 421). Jelikož moje metody sběru dat navazovaly jedna na druhou, probíhala analýza dat postupně v průběhu času a to znamená, že jsem začala analýzou focus group. Transkripci focus group jsem nejprve jednou celou pročetla a ručně jsem zvýrazňovala pasáže týkající

se konkrétního tématu nebo zajímavé výroky lidí. Následně jsem přistoupila k segmentaci textu a otevřenému kódování, tentokrát v dokumentu online. Pro kódy jsem užívala několik slov, slovní spojení i krátké věty. Kódy jsou výsledkem rozdělení textu do jednotek, přičemž každá jednotka představuje nějaký jev (Švaříček, Šed'ová, 2014: 211–222).

Během kódování jsem postupovala kombinací dvou způsobů kódování – jak deduktivního, tak induktivního. To znamená, že kódy jsem neměla předem připravené a soustředila jsem se hodně na to, co mi chtějí konkrétně tato data „říct“, ale zároveň jsem měla poměrně silný pojmový rámec vytvořený v teoretické části k přínosům dobrovolnictví, který mě do jisté míry vedl jak při kódování, tak při kategorizaci kódů (Novotná et al. 2020: 431–432). V průběhu kódování jsem si konstantě všímala podobností a odlišností, srovnávala a vždy se snažila vztahovat k výzkumným otázkám tak, abych si tematicky všímala podstatných jevů. Po kódování v online textovém dokumentu jsem celý soubor znovu vytiskla, a ještě jednou pročetla jak samotný text, tak vytvořené kódy a různými barvami zvýrazňovala pojmy, které se v textu opakují, nebo spolu nějakým způsobem souvisí a přirozeně se mi tak vytvořily kategorie. Kromě toho jsem si zapisovala poznámky. Všechny kódy jsem pak přepsala zvlášť do tzv. kódovací knihy a rozřadila dle vytvořených kategorií jako takové seznamy kódů (Novotná et al. 2020: 432–435).

Dalším krokem analýzy bylo nad všemi kódy a jejich souvislostmi přemýšlet, znovu hloubat, jaké se tam objevují pravidelnosti či odlišnosti a co je důležité pro kontext a dokreslení zkoumaného jevu. Rozřazení kódů do kategorií mi pomohlo v tom, jak začít se psaním analytického textu, protože některé názvy kategorií, které byly zároveň zásadními tématy celé focus group, se staly základem pro vytvoření názvů podkapitol. Díky poznámkám a barevně zvýrazněným pasážím v textu se mi pak snáz porovnávalo a hledaly vzájemné vztahy.

V případě rozhovorů byl postup téměř totožný. Lišil se však v tom, že jsem text z velké části kodovala už dle předem vytvořených kódů a kategorií vycházejících z analýzy focus group. V obou případech byla ke každému typu sběru dat výzkumná zpráva s výsledky, které jsou podpírány citacemi jednotlivých účastníků a respondentů, které jsem v některých případech upravila tak, aby byly čtivější a srozumitelnější, zbavením se např. vycpávkových slov.

5.5 Etika výzkumu

Výzkumné šetření by mělo být řádně promyšleno také z etické stránky. Autoři zmiňují různé standardy, pravidla a doporučení, kterých by se měl výzkumník držet ve všech fázích svého výzkumu. Úplným základem je, aby výzkumník:

- Respektoval soukromí a autonomii účastníků.
- Zamezil nebezpečí využití či zneužití účastníků a přijal zodpovědnost za to, co se děje během výzkumu i poté.
- Nepoškodil nebo nezranil ty, které zkoumá, a proto přistupoval ke všem s úctou.
- Usiloval o spravedlnost ve výzkumu a nestavěl se na „něčí stranu“.
- Vzal v úvahu dopady vlastního výzkumu na další výzkumníky.
- Nastavil výzkum tak, aby chránil i jeho samotného.
- Choval se eticky směrem k akademické obci (Novotná et al. 2020: 63–65).

Ve svém výzkumu jsem se držela těchto doporučení a usilovala o zajištění co největší důvěrnosti neboli toho, že data, která zveřejním nebudou umožňovat identifikaci konkrétních účastníků výzkumu. Mé zaměření výzkumu se během času proměňovalo, a nakonec má podobu kvalitativní studie přínosů dobrovolnictví teenagerů v konkrétní organizaci Hnutí Brontosaurus, což způsobilo určité snížení důvěrnosti (hlavně v rámci samotného hnutí, kde si mohou snadněji domyslet, o které konkrétní oddíly nebo účastníky se jedná). V textu jsem v zájmu důvěrnosti důkladně promyslela a provedla anonymizaci dat, tj. odstranila konkrétní údaje, které nějakým způsobem přímo či nepřímo napomáhaly k identifikaci osob, míst apod. Kompletní anonymizace však v mém případě nebyla možná, protože některé identifikační údaje musely být využity pro komplexitu, smysl a výpovědní hodnotu analýzy a jejích výsledků. Taktéž jsem zajistila informovaný souhlas, který sloužil k tomu, abych informovala přítomné o účelu výzkumu, souhlasu s nahráváním, nakládání s daty a osobními a citlivými údaji, o anonymizaci dat, ujistila účastníky, že mohou kdykoliv během výzkumu odstoupit. Běžně se informovaný souhlas dá zajistit třemi způsoby – ústně, písemně nebo neodporováním. V mém případě byl informovaný souhlas zajištěn ústně jak jednotlivými účastníky výzkumu před zahájením sběru dat, tak konkrétními vedoucími dětí v dané organizaci.

Morgan (1998: 90) také popisuje etiku focus group a naráží na zásadu ochrany soukromí, která se v případě tohoto typu sběru dat týká nejen výzkumníka, ale také ostatních, kteří se diskuze účastní, jelikož i s nimi se všechna tato data sdílí. To, co se s daty stane po tom, co výzkumník ukončí šetření s určitou skupinou lidí, do jisté míry sám výzkumník zajistit nemůže. Morgan (1998: 90) se domnívá, že záleží spíše na tom, aby každý účastník dokázal převzít odpovědnost za to, aby svoje soukromí zachoval během diskuze, i když to v rámci obecné dynamiky focus group může být poměrně složité.

EMPIRICKÁ ČÁST

6 Popis kontextu empirických dat

V této kapitole je představena vize a hlavní činnost Hnutí Brontosaurus a taktéž přiblížen koncept dobrovolnictví této organizace. To považuji za důležitý kontext celého výzkumu, který umožní lepší pochopení analytické části diplomové práce.

O Hnutí Brontosaurus

Hnutí Brontosaurus je nezisková organizace, která pořádá aktivity pro děti a mladé lidi, dospělé i rodiče s dětmi. Svým působením pomáhá přírodě, památkám a lidem nejen v ČR, ale i v zahraničí přes 48 let. Zaměřuje se na ochranu životního prostředí a volnočasové aktivity a snaží se propojovat dobrovolnickou práci a smysluplnou zábavu, vzdělávání, zážitkovou výchovu a rozvoj osobnosti. Vize této organizace zní takto: „Chceme svět, kde lidé nejsou lhostejní ke svému okolí, respektují a ctí přírodu a kulturní bohatství a společně o ně pečují“ (Hnutí Brontosaurus, 2022).

Organizace je členem České rady dětí a mládeže, Zeleného kruhu, Jihomoravské rady dětí a mládeže, Youth and Environment Europe, Koalice proti palmovému oleji, Koalice za snadné dárcovství a Klimatické koalice. Také je držitelem titulu „Organizace uznaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro práci s dětmi a mládeží“ (Hnutí Brontosaurus, 2022).

V roce 2021 se organizace skládala ze 34 základních článků, 10 klubů, 3 regionálních center a 1 dobrovolnického centra s celkovým počtem 1316 členů. Základní články jsou skupiny lidí, které vystupují pod hlavičkou Hnutí Brontosaurus a organizují různé typy akcí. Hnutí Brontosaurus se považuje za demokraticky řízenou organizaci, kterou řídí Výkonný výbor volený na Valné hromadě a Rada Hnutí Brontosaurus (Hnutí Brontosaurus, 2022). Aktivit se může zúčastnit úplně kdokoliv, nezáleží na tom, zda je nebo není členem organizace.

Kromě samotných aktivit organizovaných pro děti a mládež se část práce zaměřuje i na odbornou přípravu vedoucích oddílů a dětských táborů. Pravidelně pořádají kurzy pro organizátory dobrovolnických akcí a další vzdělávací akce jak pro členy, tak širokou veřejnost (Hnutí Brontosaurus, 2023b).

Dobrovolnickou činností se ve Hnutí Brontosaurus zabývají jak organizátoři a vedoucí, tak účastníci (děti, mládež, dospělí). V roce 2021 se zúčastnilo v rámci 1833 akcí a dalších aktivit 45 424 lidí a celkem bylo odpracováno pro přírodu, památky, děti a mládež 120 000 dobrovolnických hodin (Hnutí Brontosaurus, 2022). Na těchto typech akcí se propojuje pomoc se zážitkovým programem, který má přispívat osobnímu růstu jedinců. Mezi hlavní dobrovolnické aktivity patří:

- jednodenní, víkendové a prázdninové akce,
- akce památky,
- akce příroda.

Kromě toho fungují také dětské oddíly a kluby, a probíhají také mezinárodní dobrovolnické aktivity např. v Banátu (Hnutí Brontosaurus, 2023b; Hnutí Brontosaurus, 2022).

Brontosauři dětské oddíly, tzv. BRĎO, představují typ dětských klubů, kde se děti setkávají pravidelně, a kromě toho spolu pořádají různé dobrovolnické akce a dětské tábory. Vedou je zkušené organizátoři společně s pomocníky tzv. instruktory z řad teenagerů a mládeže působící v organizaci (Hnutí Brontosaurus, 2023e).

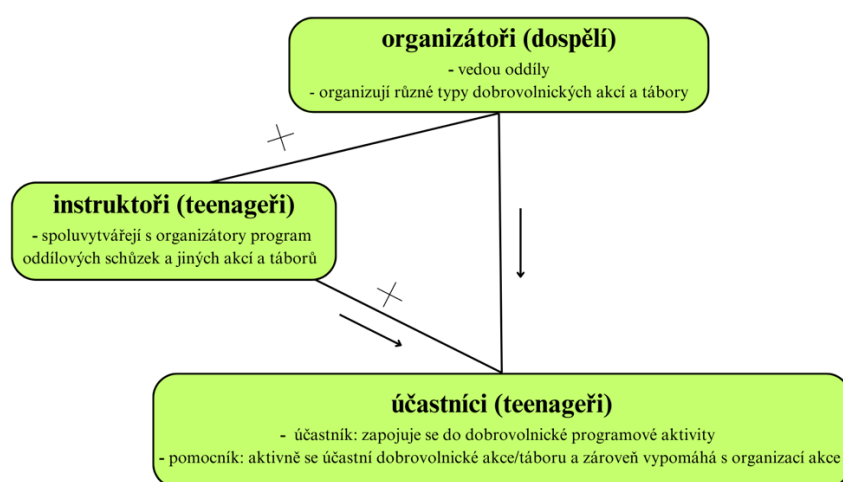
Shrnutí

Hnutí Brontosaurus je spolek, jež charakterizuje formální, organizované, členské i nečlenské dobrovolnictví mladých lidí. Lze jej zařadit mezi nové advokační neziskové organizace, jelikož aktivity hnutí jsou zaměřeny na pomoc životnímu prostředí. Svůj původ má v neformálním hnutí, které vzniklo v roce 1974 během celosvětového roku životního prostředí. Tehdy se spojili lidé se silnou myšlenkou a v průběhu tohoto roku realizovali různé akce jako neformální hnutí. Postupně vzbuzovali zájem stále většího množství lidí, a tak vzniklo celorepublikové neformální hnutí, které postupně proměnilo svoji formu na formalizovanou skupinu v podobě neziskové organizace. To dokazuje, že organizace vznikla „zdola nahoru“. Dobrovolníci v ní mají velmi důležitou a nepostradatelnou roli. Do aktivit hnutí se lze zapojit jak jednorázově, tak dlouhodobě. Je jen na člověku, jak pravidelně a intenzivně se dobrovolnictví chce věnovat, a zda se chce stát členem. Členství není podmínkou pro účast na dobrovolnických akcích, ale přináší jisté výhody například v podobě slev na účast na akcích pořádaných organizací.

7 Analýza a interpretace dat

Tato kapitola se věnuje analýze a interpretaci získaných dat. V průběhu výzkumu jsem se seznámila s typy dobrovolníků-teenagerů v Hnutí Brontosaurus a bylo pro mě nosné provést analýzu těchto typů, což mi napomohlo k exploraci vnímání přínosů dobrovolnictví a vlivů, které se podílejí na zkušenosti a prožívání dobrovolnické činnosti teenagerů. Nejprve proto představuji typy dobrovolníků-teenagerů a v návaznosti na to se věnuji jednotlivým tématům focus group a rozhovorů, které pak doplňuji analýzou dokumentů.

Graf č. 1: Typy dobrovolníků-teenagerů ve Hnutí Brontosaurus dle druhu činnosti

Zdroj: vlastní zpracování

K těmto třem kategoriím jsem došla induktivně na základě analýzy focus group, která ukázala důležitý úhel pohledu na typy dobrovolníků vyskytujících se v organizaci dle druhu zaměření jejich činnosti. O typech dobrovolníků-teenagerů v organizaci jsem před zahájením výzkumu nevěděla. Toto mé zjištění jsem využila k další analýze a interpretaci dat, tzn. že jsem toto rozlišení nepoužila apriorně, ale až po tom, co se ukázalo být nosným pro interpretaci dat z focus group. Samotné Hnutí Brontosaurus nerozlišuje své dobrovolníky explicitně na tyto tři kategorie, tedy alespoň veřejně na internetu. Pro pojmenování svých dobrovolníků běžně používá názvy instruktor a vedoucí či organizátor, ale pro třetí kategorii „účastníků“ nemá speciální název. V další analýze instruktorů a účastníků budu tyto typy dobrovolníků označovat pomocí uvozovek pro větší přehlednost a odlišení účastníka výzkumu od účastníka jako typu dobrovolníka.

Graf také pomocí šipek a znaků „+“ znázorňuje zjištění o vyskytujících se typech spolupráce mezi druhy dobrovolníků. Organizátoři mohou buď pracovat přímo s „účastníky“ tím, že pro ně dobrovolnický program připravují, nebo jim v tom pomáhají také „instruktoři“. „Instruktoři“ mohou spolupracovat s „účastníky“ na tvorbě, nebo vytvářet dobrovolnický program pro „účastníky“ spolu s organizátory.

Dobrovolnictví teenagerů ve Hnutí Brontosaurus se tedy vyznačuje dvěma typy zapojení dle druhu dobrovolnické činnosti: instruktorským a účastnickým. Zároveň data ukazují, že druhy činností se u dobrovolníka mohou paralelně kumulovat, střídat, nebo že těmito „pozicemi“ dobrovolník může přirozeně vývojem času procházet. V další analýze proto pracuji záměrně s těmito kategoriemi dobrovolníků.

David: „No, já dobrovolničím, jak se to vezme (smích). S tím Brontosaurom podle toho, kde jsem a jaký mám postavení. Protože v oddílu, kde jsem, tak tam jsem jako instruktor, tady jsem jako „(skrytý název oddílu)¹“ a někde jsem jako účastník, co neorganizují“.

V první fázi výzkumu se proto ukázalo nosné porovnávat a analyzovat pojetí dobrovolnictví, prožívání i vnímání jeho přínosů z tohoto úhlu pohledu, čemuž jsem se věnovala v analýze focus group. V navazujících fázích výzkumu se ale význam srovnávání dvou typů dobrovolníků přirozeně snížil, proto je pak v další analýze a interpretaci kladen menší důraz na odlišnosti a shodnosti těchto dvou typů dobrovolníků.

7.1 Analýza focus group

Jádrem mého výzkumného šetření byla focus group, která mi poskytla vhled do zkušenosti dobrovolníků a odkryla skutečnost, že lze mezi teenagery rozlišit dva typy dobrovolníků – „instruktory“ a „účastníky“. Při analýze focus group jsem se proto induktivně zaměřila na analýzu těchto dvou typů se snahou pochopit to, zda jejich typ dobrovolnictví může mít vliv na to, jak vnímají přínosy své dobrovolnické činnosti. Proto i když původním záměrem šetření nebylo analyzovat typy dobrovolníků, přirozeně po provedení focus group tato potřeba vyvstala. V analýze focus group jsem se zaměřila na shodnosti a odlišnosti ve

---

¹ „Skrytý název oddílu“ – v diplomové práci neuvádím název oddílu pro zachování anonymity účastníka. Pro tento oddíl je typické to, že jeho členové vypomáhají organizátorům v dětských oddílech a na různých typech akcí. Na táborech tyto teenageři běžně tráví půl dne výpomocí a druhou polovinu jako účastníci se seberozvojovým programem.

vnímání přínosu dobrovolnictví mezi těmito dobrovolníky. Pro lepší porozumění dvěma typům dobrovolníků jsem analýzu začala jejich kontrastováním z hlediska formy, obsahu, pojetí, dlouhodobosti, intenzity a vnímání náročnosti dobrovolnické činnosti.

7.1.1 „Instruktoři“ vs. „účastníci“

Forma dobrovolnické činnosti

Jak „instruktoři“ tak „účastníci“ se většinu své dobrovolnické činnosti věnují práci ve skupině – a to buď s jinými „instruktory“ a vedoucími, nebo s dalšími teenagery či dětmi. „Instruktoři“ se jí věnují dobrovolnictví občas i samostatně, například když připravují program na akce doma nebo o přestávkách ve škole. V obou případech je dobrovolnictví spjata převážně s určitým místem nebo typem akce (táborem, oddílovou schůzkou).

Obsah dobrovolnické činnosti

Pro „instruktory“ jsou typické tři hlavní druhy dobrovolnické činnosti:

- Vedení dětí a organizování aktivit pro děti: oddílové schůzky 1× týdně (např. příprava programu, her na oddílové schůzky, příprava vlastní dílničky, samotná práce s dětmi), jednodenní a víkendové akce pro děti (např. dobrovolnické akce pro pomoc handicapovaným zvířatům), spoluvedení s dospělými vedoucími na táborech.
- Výpomocná práce: teenageři vypomáhají organizátorům během akcí, táborů (např. v kuchyni či s hygienou dětí).
- Účast na radách a oficiálních akcích HB.

„Instruktorka“ Míša v diskuzi zmiňuje, jak vypadá běžná dobrovolnická činnost instruktorů během letního tábora a reflektuje to, že si jako instruktoři mohou některé aktivity volit dle svých zálib a schopností, což jim podle ní umožňuje sdílet vlastní zkušenosti a dovednosti s ostatními dětmi. Také několikrát pozici instruktora spojuje s činností organizátorskou.

Míša: „Každý z nás z těch organizátorů si ještě udělá vlastní dílničku, že si třeba připraví zkušenosti, co máme, co nás baví, nebo co nás napadne, co si najdeme. Máme tady třeba jednoho organizátora, který studuje chemii, tak si vždycky nějaké pokusy připraví, a právě programáci vyhradí hodku hodinu a půl na to, aby si odpočinuli nebo nachystali jinou hru. Vždycky se dohodne, kdo z nás bude mít tu dílničku, vezmeme si děcka k sobě. Dáváme jim prostě svoje zkušenosti, co umíme.“

Pro „účastníky“ je typický dvojitý druh zapojení:

- klasické účastnické: aktivní účast na dobrovolnických akcích HB,
- výpomocné: pomoc s organizací aktivit HB, a to v rámci jednodenních a víkendových akcí, táborů či jiných pravidelných aktivit (např. v kuchyni).

Dlouhodobost a intenzita dobrovolnické činnosti

„Instruktoři“ účastníci se této focus group se aktivitám v HB věnují několik let (až 9 let) a jejich míra zapojení v instruktorské pozici má svůj vývoj a souvisí také s věkem. Starší 17letí „instruktoři“ se dobrovolnictvím v HB zabývají nejméně 3 roky, zatímco mladší přibližně rok. „Instruktoři“ tráví dobrovolnickou činností přibližně 1,5–3 hodiny týdně, v závislosti na tom, kolika akcí mimo oddílových schůzek se účastní. V některých případech je pro rodiče taková míra zapojení znepokojující.

Anet: „Já občas trošku bojuju s rodiči, protože jsou jakože „vůbec nejseš doma“. Ve čtvrtek večer řekneš, že v pátek rovnou ze školy jedu pryč, vrátím se v nedělu večer, a byl to prostě desátý víkend v řadě reálně a bylo toho hodně.“

S intenzitou jejich zapojení souvisí také míra zodpovědnosti, kterou jako „instruktoři“ mají větší. Starší „instruktoři“ jsou do dobrovolnické činnosti zapojeni časově intenzivněji, než ti mladší a také to v diskuzi zdůrazňují mnohem více.

Z diskuze také vyplývá, že „účastníci“ jsou v dobrovolnických aktivitách zapojeni sice několik let, ale délku svého působení v roli dobrovolníka reflektují stěží. Domnívám se, že to souvisí s vnímáním sebe sama jako dobrovolníka. To, že svoji činnost „účastníci“ nedokážou jasně spojit s dobrovolnictvím jako takovým, potvrzuje například to, že nebyli během diskuze schopni reflektovat svoje časové vytížení dobrovolnickou činností a dobrovolnictví pro ně představuje spíše nepravidelnou činnost. S intenzitou jejich zapojení souvisí také jejich míra zodpovědnosti, kterou mají oproti „instruktorům“ menší.

Náročnost a výzvy dobrovolnické činnosti

Intenzitu zapojení do dobrovolnických aktivit v HB spojují někteří „instruktoři“ i „účastníci“ s tím, že svou dobrovolnickou činnost vnímají jako něco, co jim bere volný čas a je časově náročná. Dokonce se kvůli tomu občas dostávají do stavu frustrace.

Míša: „Po té škole jsem unavená, potom co jsem byla sedm hodin ve škole. A vychází mně to tak, že o půl čtvrté dojeďu domů do vesnice, kde bydlím, o půl paté začíná oddílovka. (...) Takže je to takový časově náročný. A když pak přijdeš na tu oddílovku, a to děcko na mě: „To mě nebaví“. Proč jako, co to je, jsem taková (smutný výraz). Prostě proč? Je to můj čas. To hodně demotivuje.“

„Instruktorky“ Šárka a Anet naráží také na to, že pokud čas a úsilí, které do přípravy a organizace programu pro děti vkládají, není dětmi dostatečně oceňováno, ale naopak doprovázeno slovními negativními či nepříjemnými reakcemi vypovídajícími o nespokojenosti dětí, je to pro teenagery demotivující a vnímají v takovém případě výrazněji to, že jim dobrovolnictví bere jejich čas.

„Instruktoři“ svoji dobrovolnickou činnost vnímají zodpovědně, a právě v zodpovědnosti vidí také náročnost svého zapojení. Teenageři se stávají „instruktory“ z popudu vedoucích, kteří oslovují vybrané teenagery, aby jim s oddílovými schůzkami pomáhali. Tuto „pozici“ teenageři vnímají jako výzvu a velkou zodpovědnost, která jim z počátku přinášela pocity strachu či nejistoty. Zároveň je pro ně důležité znát názor vedoucích na jimi odvedenou práci, mít zpětnou vazbu a cítit podporu ze strany vedoucích v tom, jak věci dělat správně.

Anet: „No a já jsem se hrozně bála, protože jsem věděla, že ten člověk, který to se mnou dělá, to dělá už asi 20 let a hodně ví, co dělá. Na jednu stranu jsem věděla, že mi chce pomoci, ale na druhou stranu jsem se bála, že vymyslím hru, která nebude fungovat a sesype se mi to. A vždycky se to dá vyřešit, ale byla jsem z toho vždycky hrozně nervózní a úplně jsem nad tím hrozně přemýšlela nad těma hrama, aby to fungovalo a možná jsem to až přeanalyzovala občas.“

Míša: „I u těch scének to bylo takové, že jsem byla taky čtyřikrát se zeptat, co mám říct. Furt jsem chodila a co mám říct a jak to mám udělat. A pak jsem chodila a ptala se: „A bylo to dobré?“ Takže pořád taková ta nejistota.“

Výzvou je pro „instruktory“ práce s menšími dětmi, která vyžaduje větší trpělivost. Náročné situace spojené s touto prací se jim však daří zvládat. Dokážou si práci rozdělit mezi sebou navzájem, střídají se, a tak se dokážou vzájemně vykrývat a pomáhat. Hlavně dobrovolnictví na táborech je pro ně fyzicky i psychicky náročné. Je to způsobeno mimo jiné koncipováním her, které jsou hodně soutěživé a fyzicky náročné.

Slova ujištění, podpory a ocenění jsou pro „instruktory“ důležitá. Váží si toho, že je jako mladší dobrovolníky vzali vedoucí mezi sebe, že spolu mají dobré vztahy a jsou přátelé. To je další z mnoha důvodů proč i přes všechny těžkosti a výzvy spojené s dobrovolnictvím v HB přetrvávají být dobrovolníky. Být oceněn, oblíben a znamenat pro děti něco víc je také

to, co jim dává sílu překonat vyčerpání, které jim jejich činnost přináší. Úryvek níže také poukazuje na to, jak je pro „instruktory“ charakteristické postupné „vrůstání“ a vykresluje proces socializace v rámci dobrovolnické role.

Šárka: „(...) Jezdím na tábory do mých 7 let právě sem. A když jsem byla maličká tak úplně si vzpomínám na ty moje nejúžasnější vedoucí prostě, a to já tak strašně doufám, že ty děti prostě na nás budou taky tak vzpomínat nebo že prostě řeknou: „Ježíš jo Anet. To byla moje nejoblíbenější vedoucí“ nebo: „Jo s Míšou to byla taková sranda vždycky“ nebo „Viki, ježíš, ta furt něco mlela, to byla sranda“ (smích všech). Protože já taky tak vzpomínám doted' na Lad'ku, na Leu a na Klárku, tak doufám, že my budeme něco taky pro ty děti.“

„Instruktoři“ se během diskuze z velké části shodují na tom, že se při dobrovolnictví denně potýkají s výzvami. Naopak „účastnice“ žádným způsobem nezmiňují konkrétní výzvy spojené s dobrovolnictvím. Domnívám se, že jejich zdrženlivost může být spojena s tím, že dobrovolnictví zatím neprožívají tak intenzivně jako „instruktoři“, kteří mimo jiné na některých typech akcí vedou i je jako „účastníky“. V tomto ohledu může proto hrát roli právě dynamika rolí a pozic v různých situacích.

Pojetí a význam dobrovolnictví

To, jak chápou teenageři dobrovolnictví přináší vhled na to, jaké významy mu přiřkládají.

„Instruktoři“ si pod pojmem dobrovolnictví představují:

- Hodnoty – pomoc, zodpovědnost, osobní záležitost, ochota, „nelhostejnost“.
- Předpoklady – volný čas, činnost z vlastní vůle, neexistence vnější motivace a peněžitě odměny, „něco za něco“, dobré lidi.
- Organizace – organizace obecně, Hnutí Brontosaurus.
- Prožitky – zábava, potěšení, zápal do věci, srdeční záležitost.

„Účastníci“ se v několika bodech s „instruktory“ shodují, některé významy vnímají silněji a jiné vůbec. Pod pojmem dobrovolnictví si představují:

- Hodnoty – pomoc.
- Předpoklady – činnost z vlastní vůle.
- Konkrétní aktivity – úklid, pomoc na Ukrajině, pomoc po tornádu na Moravě.
- Konkrétní organizace – existence pomáhajících organizací.

Lze si všimnout, že „instruktoři“ na rozdíl od „účastníků“ chápou dobrovolnictví obecně jako zodpovědnost a zábavu, což je něco, co je od sebe odlišuje, a také mnohem více vnímají sami sebe jako dobrovolníky. Tento aspekt je zajímavé brát dále v úvahu při analýze vlivů a vnímání přínosů dobrovolnictví. „Instruktorky“ uvádí:

Viki: „Asi úplně nedobrovolničím, spíš jenom na tom tornádu jsem pomáhala a jinak takhle asi nic. Jedině, když něco bývá, nějaká akce, sbírání těch odpadků nebo tak, tak na tom jsem byla, a to je tak všechno.“

(...)

Bára: „Nevím, jak to říct, protože je to jen jeden rok, co jsme tady, nějak se střídáme v té kuchyni a nějak začínáme pomáhat těm vedoucím s tím táborem. Ale jinak umíme pomáhat, nebo když se řekne, tak pomůžu na těch oddílovkách a na akcích a všude možně, kde se dá, když mi někdo řekne. Jinak jezdíváme jako účastníci a to všichni.“

Oba typy dobrovolníků vnímají, že dobrovolnictví je činnost prospěšná, a to jak pro přírodu, tak pro druhé lidi (pro děti, rodiče dětí), tak pro ně samotné. Níže uvádím některé citace dokazující jejich vnímání důležitosti a významu dobrovolnictví pro společnost.

Moderátorka: „A o co myslíte, že bychom přišli, kdyby přes noc lusknutím prstu dobrovolnictví zmizelo úplně z planety Země?“

Viki a Šárka: „Dobré lidi.“

Šárka: „Podle mě by se tu nic nedělo na tom světě.“

Míša: „Přišli bychom o stmelování. Dobrovolnictví strašně stmeluje.“

Šárka: „Podle mě by se tu fakt nic nedělo. Protože aji ti lidi, kteří třeba i nedobrovolně, ale chodí do práce. A kdyby se fakt jako nemuselo jít dobrovolně, tak by tam nikdo nedošel. Jako nic by se nedělo, všichni by se na to vykašlali, kdyby se nemuselo nic. Lidi by asi ani nepracovali.“

Anet: „Já si právě myslím, že by chodili do práce, ale dostali by tady jako udělej štos papíru, pak by ten štos papírů udělali a šli by domů. Nic navíc. Kdyby byl potřeba udělat štos papírů, ale neřekli by mu to, tak to neudělá, to je jako příklad.“

Moderátorka: „Takže to myslíte tak, že by si jako lidi hleděli spíš svého a nechtěli by dělat nic navíc?“

Míša: „Podle mě by se fakt hodně změnilo to jejich chování, že by se začali chovat jinak.“

Bez dobrovolnických organizací by dle některých dobrovolníků obou typů byl ve světě chaos, a především by se to dotýkalo lidí, kterým nyní tyto organizace pomáhají. Význam dobrovolnictví spatřují v tom, že organizované dobrovolnictví vytváří jakýsi systém v pomoci druhým, potřebným a taky dává naději a motivaci na lepší život a zdraví.

Moderátorka: „A kdyby úplně zmizely všechny dobrovolnické aktivity, třeba i organizace, které hodně pomáhají svou činností?“

Bára, Šárka: „Chaos.“

Anet: „Hodně velký chaos pro ty lidi, který jim pomáhají.“

Míša: „Hodně lidí by se na to vykašlalo. Jim pomáhá ta motivace, a to oni by si pak řekli, že už to nemá cenu, už by si prostě řekli jako „nemám na to“. Třeba ti, co potřebují nějakou zdravotní pomoc, tak ti by se vzdali nějakých věcí, o které bojují, a potom už by všichni nějak přicházeli o ty věci.“

7.1.2 Prožívání dobrovolnické činnosti

Teenageři prožívají svoji dobrovolnickou činnost různě. Většinou jsou to příjemné pocity, legrace a dobře strávený čas. Doprovázejí to také pocity, že jejich činnost znamená něco dobrého pro druhé lidi. Nejsilněji vnímané prožitky teenageři nespojují se svou aktivitou v HB, ale s po tornádovou činností. Důvodem může být to, že to byla v době konání focus group jejich nedávno prožitá zkušenost.

Šárka: „Když se řekne to pomáhání, tak asi největší zkušenost je to z toho tornáda, kdy všechno, celá vesnice byla prostě naruby, a teď jsem tam potkala jenom tu naši paní učitelku, která mi řekla: „Šári, nechceš do toho stánku?“. Tak jsem šla, protože jsem věděla, že to bude dobře, že udělám aspoň něco a že se budu aspoň něčím snažit pomoci. A myslím si, že to byla tenkrát ta moje největší i emocionálně. Fakt jsem to prožila, protože jsem furt viděla ty lidi, jak tam strašně moc jezdí těch dobrovolníků a bylo mi to zároveň až strašně líto. Zároveň jsem si to strašně užívala, protože jsem tam nebyla sama. Bylo nás tam hodně těch děcek, takže jsme se furt bavili. Takže jsem si to užila.“

Důvody dobrovolnictví se u teenagerů různí. Nejvýraznějším důvodem se jeví být existence dobrého kolektivu, dlouholetých kamarádů a dobrých vztahů v oddílu a organizaci. Souvisí to s motivací vztahující se k potřebě sociálních interakcí, která může být vnímána jako motivace egoistická. V tomto případě však hraje poměrně velkou roli, jelikož je jedním z hlavních důvodů, proč i přes těžkosti mladí lidé nadále pokračují ve své dobrovolnické činnosti. S některými svými vrstevníky se vídají jen občas, takže se na společná setkání těší.

Trávení času se svými přáteli je jednou z nejvýraznějších motivací teenagerů, a to jak „instruktorů“ tak „účastníků“.

Míša: „Je to dost důležitá věc. Jsou tam i ostatní věci, třeba jak jsem řekla, že nás to baví, ale kolektiv je dost důležitý.“

Bára: „Ty vzpomínky, zážitky, hlavně už si nedokážu představit léto bez tábora a bez těchhle lidí.“

Nelze opomenout ani altruistický motiv dobrovolníků. Častokrát účastníci focus group zmiňovali, že se zabývají dobrovolnickou činností, protože jim byla jednoduše dána příležitost, aby svým vedoucím pomohli s organizací programů pro děti. Ukazuje se tím jejich zaměřenost na druhé lidi a ochota pomoci. To, že mladí lidé konají dobré skutky (např. odpadky ležící na zemi uklidí) nebo přispívají k dobrým změnám fungování tábora (např. prosazování většího množství vegetariánských pokrmů na táboře), poukazuje také na to, že k určitým dobrovolnickým aktivitám je vede motivace vyjádřit svoje osobní hodnoty, jako je třeba pomoc přírodě či ochrana zvířat.

Anet: „(...) Dobrovolnictví není nějaká vnější motivace v podobě třeba peněžité odměny, ale musí to jít ze srdíčka.“

Roli hraje také to, že teenageri jsou součástí HB od dětství. Tento fakt poukazuje na aspekt postupného „vrůstání“ či socializace do role dobrovolníka. S tímto postupným procesem rostla i jejich intenzita zapojení jako dobrovolníků i míra osobní odpovědnosti. Pro některé teenagery je toto postupné vrůstání od „účastníka“ k „instruktorovi“ charakteristické. V tomto ohledu lze uvažovat také o významu vzorů. Dobrovolníci vzhlížejí ke svým vedoucím a jiným dospělým lidem, od kterých se rádi učí. Zvláště „instruktoři“ dokážou reflektovat to, že obdivují své stávající i bývalé vedoucí a chtějí být jako oni. Mezi vedoucími, „instruktory“ a „účastníky“ existuje zajímavá vztahová dynamika.

Míša: „Dost možná to, že jsem v tom vyrůstala už od mala. Že jsme rostli, rostli, a najednou ono se ani nezastavíš nad tím, jak moc postupuješ v těch funkcích. Že seš dítě, a najednou ti řeknou seš „(skrytý název oddílu)“, máš svůj program, ale zároveň mám pomoci odvést děcka, a najednou už vedeš celý tým na hrách a na oddílovkách je spadená na tobě ta největší zásluha. Takže je to takové, že si to až zpětně uvědomíš, jak to všechno postupně šlo.“

Anet: „Děláš to trošku z té nostalgie. Že tys to vnímala takhle a víš, jak sis to užívala a chceš to dělat tak, abys to takhle užili i další, i když pro tebe to je třeba náročnější. Už seš unavená, ale víš, že nechceš na ty děti být hnusná.“

Nostalgie a hezké vzpomínky spojené s HB jsou pro teenagery dalším z motivů, proč tvořit programy i pro další účastníky aktivit hnutí. Příjemné prožitky během dobrovolnictví teenagerům zajišťují také pozitivní reakce dětí na ně samotné, na jejich práci. Jsou to například úsměvy na tvářích dětí, na které se vždy těší.

Moderátorka: „Když vás teda čeká dobrovolnická činnost, kdy máte jít něco dělat, připravovat oddílovku pro děti nebo něco jiného, tak na co se nejvíc těšíte?“

Šárka: „Já se těším na ty děti, které za mnou doběhnou a křičí: „Šári!“ a začnou mě objímat. To bylo strašně pěkné. Já jsem byla poslední rok na základce a máme teď po tom tornádu spojený aji s tím prvním stupněm, a tam jsou vlastně děti, které vedu. Každou přestávku jdu okolo jejich třídy a vždycky se na mě shrne padesát dětí a křičí: „Šári! A těšíš se na oddílovku? A co se bude dělat?“ Vždycky je to takové, že to strašně potěší. Pak jsou tam ti lidi v naší třídě, co říkají: „Ty sis zas dovedla tu školku!“

Moderátorka: „Takže i takové poznámky mají jo?“

Šárka: „To ale bude vždycky. Vždycky se někdo najde.“

Předchozí úryvek z focus group potvrzuje, že dobrovolnická činnost teenagerů je spojována převážně s pozitivními prožitky, a je to taky pocit sympatie u dětí, který dobrovolníky těší. „Účastnice“ Šárka navíc zmínila svou zkušenost s posměšky ze stran nejen vrstevníků. K negativním prožitkům patří zkušenost práce s nedostatečně zodpovědnými lidmi, což v případě „instruktorky“ Anet vyvolává pocity zklamání. „Účastnice“ Bára se cítí někdy frustrovaná tím, že není schopna některé věci ovlivnit (například v případě životního prostředí).

Míša: „Je to takové, že když jdeš a vidíš ten odpadek, tak ho vezmeš a ti ostatní lidi jsou úplně: „Co děláš jako? Tady prostě sbíráš nějaké odpadky, nějaký bordel, co to je?“

„Instruktorka“ Míša reflektuje svůj silný zážitek, kterým se díky proaktivitě spolu s dalšími „instruktorky“ povedla dobrá věc a cítí hrdost. Díky této úspěšné situaci mají „instruktorky“ zkušenost i s propojováním několika dobrovolnických aktivit a aktivizováním dalších lidí k dobrovolnictví.

Je důležité také zmínit, že dvě „instruktorky“ se staly výherkyněmi soutěže „Vedoucí roku“, kterou pořádá Hnutí Brontosaurus. Dobrovolnice se výhrami před ostatními nechlubily. Tento fakt o nich sdíleli ostatní přítomní dobrovolníci. „Instruktorky“ díky těmto oceněním vnímají, že byla jejich snaživost ze strany organizace oceněna.

Teenageři se domnívají, že během dobrovolnictví lze obecně narážet na překážky. S některými se setkávají už teď, jiné vnímají jako možnou překážku v budoucnu. Časovou, fyzickou náročnost nebo školní únavu a náročnou dopravu dnes teenageři nevnímají jako velkou překážku dobrovolnictví a běžně je překonávají.

Anet: „Já to nevnímám jako problém, protože bydlím s rodičema. Nevím, jak se to změní, když budu studovat a na vlastních. To budu mít asi míň času.“

7.1.3 Přínosy dobrovolnictví

Teenageři dokážou reflektovat to, že jejich dobrovolnická činnost není přínosem jenom pro druhé, ale také pro ně samotné. Pomocí aktivity s obrázky účastníci měli možnost vyjádřit to, co pro ně dobrovolnictví znamená a to, jak moc vnímají různé druhy přínosů. Svou vlastní činnost v HB si spojují s pocity radosti a potěšení. Dále vnímají, že jejich činnost má velký přínos pro společnost. Na třetím pomyslném místě se přínosy týkají osobního rozvoje a nejméně si svou dobrovolnickou činnost spojují s přínosy pro organizaci.

Míra vnímání přínosů účastníky focus group se v některých případech liší v závislosti na míře jejich zapojení a rozsahu příležitostí k dobrovolnické činnosti. „Instruktoři“, kteří za sebou mají několik let zkušeností s vedením dětí a oddílových schůzek, vnímají obzvláště osobní přínosy intenzivněji než ti, kteří se dobrovolnictví věnují sice dlouhou dobu, ale ne tak pravidelně a intenzivně jako oni.

Následující části textu se věnují kategoriím přínosů dobrovolnictví s ohledem na rozdíly ve vnímání přínosů „instruktory“ a „účastníky“, přičemž přínosy spojené s radostí a seberozvojem zařazují do jedné kategorie osobních přínosů.

Osobní přínosy

Všichni účastníci focus group, kromě „instruktora“ David, vnímají, že jejich dobrovolnická činnost přináší něco jim osobně. David svou dobrovolnickou činnost považuje někdy za prospěšnou pro jeho osobnostní rozvoj, jindy zase ne. Na čem se ale shoduje celá skupina je to, že jim aktivity v rámci HB přináší radost. Radost je emoce, a to poukazuje na to, že teenageři vnímají přínosy své činnosti poměrně silně v rovině emocí. Zároveň se radost jako přínos prolíná s motivacemi k dobrovolnictví.

Radost, kterou jim jejich zapojení v roli dobrovolníka přináší, zažívají různými způsoby, především však na dvou úrovních:

- 1) **Sociální** – pocity, které vyvolává setkávání se s ostatními lidmi, dětmi a svými kamarády v rámci různých aktivit HB, oceňování ze strany dětí, se kterými pracují a získání jejich sympatií.
- 2) **Radost z úspěchu** – pocity, které zažívají, když se jim daří jejich práce (tj. příprava dokončení programu, motivace dětí, úspěchy a výsledky dětí), nebo když zvládají výzvy, se kterými se během dobrovolnictví potýkají.

Míša: „Mám dobrý pocit sama ze sebe a dalo mi to pocit osobního úspěchu. To je jasný, že když doběhnu z té hry a ty děcka přijdou, tak jsem ráda i za sebe.“

(...)

Viki: „(...) Jak říkala Míša, že když doběhnou nějakou hru, tak mám dobrý pocit, že jsme to všechno udělali a dokončili.“

Pro dvě „instruktorky“ dobrovolnictví otevírá také možnosti trávit čas takovým způsobem, že přispívá k jejich osobnímu **well-beingu**, tedy pocitům pohody. Prostředí, ve kterém se věnují dobrovolnictví, umožňuje alespoň na chvíli unikat realitě.

Míša: „Cítím se víc v pohodě. Když seš tady na táboře, bez telefonu, který už jsem neměla čtyři dny zaplý, sice mi mamka volala, tak si odpočineš a vůbec nevnímáš ten svět okolo a seš prostě tady, příroda, kolem mě je jenom určitá skupina lidí, bez auta, potkáme tak dva lidi, prostě žádný telefony a úplně mimo svět dejme tomu, vůbec nevnímám okolní svět.“

Anet: „Já třeba vůbec nemám tušení, co se venku stalo za těch pět dní, co jsem tady.“

Míša: „Jsem prostě tady a teď, okolo nikdo nic, jenom náš plac a vůbec nevím o zbytku ničeho (...).“

To, že jejich dobrovolnictví zahrnuje přímou praxi s dětmi, teenagerům umožňuje učit se nejen samotné práci s dětmi, ale zkušenost „instruktorky“ Anet také demonstruje to, že přináší benefity v oblasti **poznávání sebe sama** či získávání nových **osobnostních vlastností** jako je empatie, otevřenost, tolerance či trpělivost.

Anet: „A taky děti jsou hodně upřímný a řeknou hodně věcí o vás, takže se toho o sobě hodně dozvíte, jako úplně na rovinu, a oni to ani neví, ale řeknou to. (...) Dají mi vždycky nějaký náměty na přemýšlení nad sebou. (...) Jsem taky empatictější, otevřenější a tolerantnější vůči druhým lidem, což mě určitě učí právě ta práce s dětmi, ta trpělivost.“

Prohlubování pozitivního vnímání sebe sama ani zvyšování sebevědomí nepokládají dobrovolníci za výrazný osobní přínos. Jedna „instruktorka“ i jedna „účastnice“ vnímají přínos „zvýšení sebevědomí“ dokonce nejméně z celého výčtu možných přínosů a ani ostatní účastníci focus group tomuto přínosu nepřidávali větší váhu.

Viki: „Já jsem sebevědomá už tak, takže to je furt tak nějak na stejno.“

Dvě instruktorky, Šárka a Aneta, vyzdvihují, že za jeden z hlavních přínosů své dobrovolnické činnosti považují **vystoupení z komfortní zóny**. Na táborech i obecně při práci s dětmi se ocitají v situacích, ve kterých překonávají samy sebe a stojí je to hodně sil.

Teenageři, jak „instruktoři“, tak „účastníci“, vnímají, že skrze dobrovolnictví nabývají **nových životních zkušeností**, učí se novým činnostem jako je **vaření, rozdělávání ohně**, ale také **sociálním dovednostem** – komunikačním a týmovým (spolupráci, improvizaci). Zmiňují, že nabývají **nových vědomostí** díky tomu, že jim dobrovolnická činnost v HB umožňuje setkávat se s lidmi, kteří jim mají co předat (např. zajímavé a užitečné informace o přírodě), získávat vědomosti, jak se v určitých situacích, i těch konfliktních, zachovat nebo učit se dělat rozhodnutí (především v situacích, které je potkávají při práci s dětmi).

Bára: „Učí mě to i nové způsoby, jak ty věci třeba vyřešit nebo udělat, jak to třeba udělají jiní.“

Míša: „Celkově aji vědomosti, že prostě jsem nevěděla, že tady někde může být třeba chovatel žížal (smích všech), že se živí tím, že tady sbírá tři hodiny žížaly. Fakt, prostě takové vědomosti, že to někdo může dělat, živí se tím, že prodává žížaly a hrabe lopatou žížaly a funguje jenom se žížalami, sbírá žížalí hovínko a takhle prostě.“

Viki: „Že jsou žížaly z Kalifornie.“

Míša: „Jako jsem fakt nevěděla, že tohle někdo může dělat, ale on fakt někdo existuje prostě, kdo to dělá a já si s ním o tom můžu promluvit, jak to dělá.“

Moderátorka: „Takže se setkáváte třeba s lidma, kteří se zajímají o přírodu, a učíte se i něčemu novému v téhle oblasti?“

Míša: „Jo, no takový ty eko lidi. Lidi, informace i co jsem nevěděla ne jenom třeba o někom, ale i nějakých věcech, třeba nějaké úplně názvy, co jsem neznala.“

(...)

Bára: „(...) Třeba poznat ty chovatele žížal, to bylo zajímavý, nebo zjistit, na čem všem se tady dá chodit, jako (*jméno vedoucího*) v ponožkách, jako zajímavé. (...) Osvojila jsem si nové dovednosti jako rozdělování ohně a takové.“

Šárka: „Hej, a kuchyň, master-chef (smích).“

Bára: „Nakrájet cibuli a takové suprové věci. A mám více životních zkušeností, to taky, hlavně s těma děčkama no.“

(...)

Viki: „(...) Poznala jsem nové lidi z různých prostředí nebo kultur. To vlastně navazuje k tomu, co jsem teď řekla. Mám více životních zkušeností z těch her takhle a od těch lidí (...).“

Moderátorka: „Dokážete si vybavit, které konkrétní dovednosti vám to dobrovolnictví dává?“

Viki: „Spolupracovat.“

Anet: „Být blíž k přírodě.“

Bára: „David se určitě naučil vařit.“

David: „No jo.“

Míša: „Improvizace. Když jsme dneska s těma dětma byli pod tou jurtou, kde dneska to bylo „prší“ a prostě vymyslet hry. Naskáčou ti všechny ty hry, co by se tak hodilo, co by se nehodilo.“

Šárka: „Co se může hrát, co nesmí, jestli se někdo při tom zraní nezraní nebo jestli si sedne do bahna nebo si zlomí nohu při tom, když uklouzne na té mokré trávě. Je to taky určitě něco, čemu se učím.“

Míša: „Rozhodně mě to učí, jak se zachovat v situacích, protože poprvé vůbec nevím, co mám udělat. Dítěti protíkal stan před třema rokama a já jsem hnedka utíkala pro někoho jinýho, aby to vyřešil, ale přitom jsem se dívala, jak to řešit, abych to dneska už mohla vyřešit já.“

Oba typy dobrovolníků poměrně výrazně zdůrazňují přínos **zvýšení trpělivosti**, a to zejména v práci s lidmi. Tuto vlastnost v sobě budují hlavně skrze práci s mladšími dětmi, které mají často „otravné“ otázky, na které jako jejich dohled musí stále dokola odpovídat, nebo které vyžadují vysokou pozornost. Taky **umění řešit pro ně krizové situace** a v náročných situacích s dětmi zachovat klidnou hlavu. Umí svoje kamarády-dobrovolníky požádat o pomoc, nebo **spolupracovat** tak, že se navzájem mohou vykrýt.

Anet: „Pro mě jsou největší problém ty maličké děti. Já mnohem raději pracuju s těma staršíma. Pro mě je to mnohem víc. Ale třeba ty 6–7leté, s něma je to hodně náročný. Někdy nemám ani tolik trpělivosti. Vím, že se třeba častěji musím střídat s ní (*Šárkou*), protože u toho dítěte třeba vydržím půl hodiny hledat lžičku, ale potom už mě fakt tečou nervy a říkám, nechci být hnusná, ale radši někomu řeknu, ať si tu lžičku hledá dál někdo jiný a já se jdu trošku uklidnit.“

Míša: „My jsme třeba dneska našli lžičku po půl hodině. Došli jsme za pět minut zas a už ji neměla, a to je prostě takový už jako.“

Moderátorka: „Takže trpělivosti vás to učí jo?“

Míša, Anet, Šárka: „Jo. Hodně.“

(...)

Anet: „Fakt jako jsme pak díky tomu tisíckrát trpělivější.“

Viki: „Určitě no.“

(...)

Šárka: „Jsou to furt nějaké ty nové a nové příběhy nebo nějaké ty zkušenosti. Furt se tím učím, třeba té trpělivosti, je to furt něco. Čím víc ztracených lžiček, tím víc té trpělivosti.“

V následujícím příběhu „instruktorka“ Míša zmiňuje konkrétní situaci, kterou považuje za úspěch a která vykresluje zajímavé zkušenosti, které zažívají na vlastní kůži.

Míša: „No to jsme měli teďka na tom koutku pro uprchlíky z Ukrajiny. Tam to bylo tak, že my jsme neuměli ukrajinsky ani rusky, oni neuměli česky a bylo to domlouvání rukama nohama. Oni se na nás snažili domluvit a my jsme se fakt snažili a prostě jsme odvozovali, co by to mohlo bejt a vždycky jsme tak jako se společně domluvili a fungovalo to. A byla tam taková jedna věc, nevím, jestli to není jako zbytečně zdržování. Ale jako byla tam jedna máma a ona tam brečela bokem, když si tam hrálo to dítě a my jsme pak za ní přišli a zjistili jsme, že je to ukrajinská zpěvačka, a tak jsme se s ní začali bavit a ona říkala, že strašně ráda zpívala, ale teďka nemá žádné příležitosti. A my jsme měli zrovna koncert, Brontosaurus měl „Brontosauří písně“, a tak jsme jí řekli, že nám zrovna poslední písnička zbývala a že my zrovna hledáme sólistu, kdo by nám to zazpíval a ona byla strašně nadšená. Naučila se český text, byla to česká písnička, takže se naučila český text a prostě tam přišla jako ve volném čase taky jako dobrovolnice, takže jsme zapojili do dobrovolnictví aji ju, takže nám tam odzpívala. Bylo to strašně pěkný a doteď jsme s ní v kontaktu, takže jsme si řekli, že se někdy setkáme. Tehdy jsme spojili dvě dobrovolnické věci dohromady, že Ukrajinka zpívala písničku o tornádu, kde jsme všichni Brontosauři i na tom tornádu pomáhali.“

Tento úryvek ukazuje, že v rámci dobrovolnické činnosti 1) se učí komunikovat s lidmi, 2) jsou citliví a všímaví na to, co se děje kolem nich a jsou schopni to využít k dobrému 3) dokážou zaktivizovat další lidi k dobrovolnictví 4) umí zorganizovat část programu 5) umí propojit vícero dobrovolnických aktivit 6) jsou proaktivní.

Zajímavostí je rozdílné vnímání přínosu „**zvýšení důvěry v druhé lidi**“. Pro „účastníci“ Viki je tento přínos jeden z nejvíce významných a jde v jejím případě o kolektiv nebo partu, se kterou spolupracuje, a to ji vybízí k větší důvěře ve druhé. Naopak v případě „instruktorky“ Anet se důvěra v druhé snižuje. Zároveň z vlastní zkušenosti práce s lidmi v HB vnímá existenci hierarchie a nesoulad v míře zodpovědnosti, kterou by od té či oné pozice nebo konkrétního člověka mohla očekávat.

Viki: „Tak plusy. Já tam mám, že moje důvěra ve druhé lidi se zvyšuje nebo zvýšila. Pravda je, že jsem začala víc věřit lidem, tím kolektivem.“

(...)

Anet: „Moje důvěra ve druhé lidi zvýšila? Tak to spíš snížila, vzhledem k organizaci. Když se prostě pracuje s lidmi a máš nějakou jako zodpovědnost nad těma lidma, tak většinou se spíš ta důvěra jako sníží, protože ty lidi jsou mnohem méně zodpovědní, než bys potřebovala.“

Moderátorka: „Zklamávají tě?“

Anet: „Občas.“

Teenageři dále reflektují přínosy týkající se jejich sociálních vazeb. Tábory a jiné aktivity, ve kterých jsou jako dobrovolníci zapojeni, jim dávají příležitost se setkávat nejen s novými zajímavými lidmi, od kterých se mohou něco naučit, ale také získat **nová přátelství**, která těsná a dlouhodobá. Pro většinu teenagerů to jeden z hlavních přínosů dobrovolnictví.

Moderátorka: „Vnímáte, že je ještě něco, co vám přijde, že vám dobrovolnictví osobně dává?“

Míša: „Lidi, místa.“

Anet: „Hodně ty přátelství.“

Viki a Bára: „Přátelství.“

Moderátorka: „Davide, co ty? Na co se těšíš ty, když jdeš pomáhat na oddílovku nebo do té kuchyně?“

David: „No, já nevím. Hlavně ty lidi.“

Šárka: „Jako na ty tábory se fakt strašně těším, protože my se skoro vůbec tady s „*(skrytý název oddílu)*“ nevidáme nebo párkrát do roku na jednodenní akci nebo něco takového. Ale většinou se moc nevidáme, a pak když jsem na tom táboře, tak zas prostě si říkám, jak jsou to dobří lidi.“

(...)

Viki: „Mám nové kamarády. Vlastně každý rok jsem jezdí čím dál víc dětí a sblížu se s čím dál víc lidma i vedoucíma, když jsou tady nějací noví.“

„Účastnice“ Bára si dokonce dokáže uvědomovat, to že jí dobrovolnictví v HB přináší do života vyšší míru **socializace**.

Bára: „Pomohlo mi to cítit se méně izolovaná. Jezdím do školy úplně někam jinam mimo vesnici, takže já se tam s nikým nebavím a mám ty kamarády aj tam aj tam. Ale zase teď furt jezdím tam do toho *(skrytý název města)*. (...) Nějak nechodím ven s nikým, takže tady jsem taková socializovanější.“

V případě „instruktora“ Davida nejde jen o to, že se seznamuje a sblížu se svými vrstevníky, ale také s lidmi výše postavenými v organizaci, ke kterým vzhlíží. Skutečnost, že takové lidi zná a hraje v jeho životě roli jakýchsi **vzorů**, vnímá David jako přínos dobrovolnictví. Je zajímavé, že tento přínos vnímá v kategorii „zájem o místní politiku“.

David: „(...) A ještě se zajímám o místní politiku, jak to chodí a tak.“

Bára, Šárka: „Co? Cože?“

Šárka: „Já vůbec.“

Moderátorka: „Tak tě Davide poprosíme o komentář. Co tím máš na mysli? Co to pro tebe znamená?“

David: „No nevím, třeba lidi a výše postavení.“

Bára: „Jako *(skryté jméno vedoucího)*?“

David: „No jako, že k nim vzhlížím a zajímá mě, co dělají.“

Moderátorka: „Jo aha, takže ty chápeš tu politiku uvnitř organizace, jak to funguje.“

David: „No jo, dá se říct.“

I Anet zmiňuje, že je pro ni významné, to, že během dobrovolnictví potkává různé lidi a týmy, se kterými má možnost spolupracovat.

Anet: „(...) Prostě většinou potkám nový různý organizační týmy, lidi, se kterými bych jako nikdy neříkala, že budu pracovat a budu jim s něčím pomáhat nebo tak.“

Jak „instruktoři“, tak „účastníci“ přikládají význam přínosům spojeným se **získáváním zkušeností pro budoucí kariéru** či přispění k volbě jejich povolání. Pro některé „instruktorky“ je tento přínos poměrně významný, protože chápou, že se jim zkušenost práce s dětmi v HB může hodit v budoucnu (např. v případě práce učitelky v mateřské škole). Roli hraje také zaměření aktivit HB, které v mladých lidech vyvolávají zájem o studium konkrétního vysokoškolského oboru. Tento přínos je významnější pro starší dobrovolníky, kteří dokážou tento přínos zvědomovat, a zdá se být relevantnější.

Anet: „(...) Získala jsem praxi a zkušenosti které se můžou hodit v mojí kariéře. Já teda nechci pracovat s dětmi, ale chci jít na přírodovědný obor, což mám taky díky tomuto.“

David: „Tak praxe do budoucna, zkušenosti pro kariéru, to ne, protože já to, co se učím využívám ve volném času, to není úplně prioritní.“

Šárka: „To já bych to zas řekla, že jo, protože chci pracovat ve školce. Myslím si, že mi to hodně pomáhá.“

Moderátorka: „To, že máš tu praxi s dětmi jo?“

Míša: „No jako fakt se tady učíš ten přístup k těm dětem no.“

(...)

Viki: „Tak pro mě ne, protože já bych chtěla dělat něco se zubama, takže to asi nemá nic společného tady s tímhle.“

Společenské přínosy

Přestože teenageři na začátku focus group slovně zhodnotili, že přínos pro společnost vnímají silněji než přínos pro osobní rozvoj, diskuze tomu úplně nenasvědčuje, a to především v případě dobrovolníků „účastníků“. Teenageři diskutují o konkrétních společenských přínosech jen velmi obecně, což může znamenat to, že nedokážou širěji reflektovat tyto přínosy, jasně je formulovat, či dokonce to, že ve skutečnosti nevnímají svou dobrovolnickou činnost za tak moc přínosnou pro společnost.

„Instruktor“ David vnímá, že jeho dobrovolnická činnost je prospěšná pro společnost hlavně v oblasti uklízení odpadků. Zároveň se mu díky dobrovolnictví zvýšil zájem o místní

problémy a přírodu. Podobně jako David to mají i Šárka, Bára Míša. Poměrně emocionálně vyjadřovaly svoji nespokojenost až naštvání kvůli nepořádku v ulicích a někdy i nedostatečné schopnosti způsobit pozitivní změnu v tomto směru.

Šárka: „Tak pro společnost, taky tak nějak. Třeba ty odpadky, jo udělám tím něco pro společnost, ale zároveň právě v tom mém rozvoji se to posune ještě víc. Malý, jak se to říká, ne to je naopak, malý krok pro člověka, velký krok pro lidstvo. Ale já jsem to chtěla říct opačně, chápeš (smích).“

Moderátorka: „A jak ještě vnímáš, to, že to je dobré pro společnost?“

Šárka: „No, že to dělám pro druhé lidi. Proto jsem dala právě radost nahoru, protože kdybych to nechtěla dělat kvůli tomu, že mě to baví, tak bych to nedělala.“

(...)

Bára: „Cítím se jako aktér změn? Já sama asi ne, ale jako hnutí určitě jo. A zajímám se více o místní problémy, o tu přírodu, ekologii a takové věci. Vždycky si říkám, jaký je tu hegeš.“

Míša: „Hegeš je bordel kdyžtak.“

Bára: „Když jako vidím les. Tady je to celkem čisté bych řekla, tady to vysbíráváme, ale když se potom projdu po tom (*skrytý název města*), kde tady je koš, prázdněj a dva metry dál je odpadek, nebo v těch keřích jsou zamotané. Nebo mně vadí i po tom tornádu, když vím, že na tom stromě vedle našeho domu je zamotaný sáček. Já vím, že s tím asi nic neudělám, ale prostě mi to vadí.“

„Instruktorka“ Šárka reflektuje souvislost přínosu pro společnost a přínosu pro její osobní rozvoj. Naznačuje tím, že i přestože dělá pro společnost málo, jí samotné to dává hodně a přispívá to jejímu rozvoji. Zároveň také staví vedle společenského přínosu svoji silnou motivaci k dobrovolnictví. V důsledku i činnost orientovaná na druhé lidi jí především musí bavit. Což je také v souladu s jejím vnímáním „radosti a potěšení“ jako hlavním přínosem dobrovolnické činnosti.

Zvyšování politického povědomí, nebo dokonce angažovanost v politických procesech jako přínosy plynoucí z jejich dobrovolnické činnosti, nejsou přínosy, které teenageři jednoznačně spojují se svým dobrovolnictvím v HB.

Anet: „Zajímám se více o místní politiku? Jako není to asi tak, že bych se nezajímala, ale není to kvůli Brontosauru.“

(...)

Míša: „Zajímám se více o místní politiku? To já moc ne. A cítím se jako aktér změn? Taky spíš ne.“

Šárka: „Já to mám stejně.“

Míša: „Jako cítím, že pomáhám, vím, že mám nějakou roli v tom týmu. Asi tak, jak to říkám, mi to sedí nejvíc.“

Anet: „No mně právě přijde, že jako měníme něco ve společnosti.“

Díky dobrovolnictví teeangeři mají možnost se potkávat s různými skupinami lidí. Na první pohled osobní přínos má ale dopad na lidi ve společnosti, protože právě jim mohou v návaznosti nějak posloužit či pomoci.

Anet: „Dostanu se na divný místa. Prostě většinou potkám nový různý organizační týmy, lidi, se kterými bych jako nikdy neříkala, že budu prostě pracovat a budu jim s něčím pomáhat nebo tak.“

Kromě přínosů viditelných či hmatatelných přímo pro společnost dobrovolníci mluví o svých hodnotách a zásadách, které ve větší či menší míře ovlivňují jejich zapojení do dobrovolnictví v HB. V některých případech je zásadou například třídění odpadu nebo nekonzumování masa. Dokonce se v těchto oblastech snaží pozitivně ovlivňovat svoje okolí.

Moderátorka: „A podařilo se vám nějak ovlivnit tímto směrem i vaše rodiny?“

Míša: „Já se snažím, ale u nás je to takový...“

Bára: „Já se taky snažím, ale my jsme s mamkou dvě, a to třídění by trvalo hrozně dlouho, nasbírat nějaký ten pytel.“

Míša: „Já jsem taky mamce říkala doma něco o eku a ona na mě: Podívej na tatku, jako donuť ho k něčemu takovému prostě.“

(...)

Moderátorka: „Máte tenhle tábor vege?“

Anet: „Ne, ale snažím se tlačit co nejvíc.“

Míša: „Jako maso jsme zatím měli jednou za čtyři dny, když neberu salám na snídani nebo tak.“

„Instruktorka“ Míša dokáže zvědomovat to, že její práce s dětmi má nejen přímý dopad na samotné děti ale i nepřímý dopad na jejich rodiče, jelikož je o jejich děti dobře postaráno a můžou proto pociťovat úlevu.

Moderátorka: „A máte pocit, že má nějaký význam to, co děláte?“

Bára, Míša: „Určitě.“

David: „Pro přírodu.“

Šárka: „Na ty děti určitě.“

Míša: „Pro rodiče.“

Moderátorka: „Jak to myslíš pro rodiče?“

Míša: „No jako pro ty děti jejich, že dejme tomu mají vlastně šestnáct dní klid.“

Anet: „A vrátí se jim samostatnější dítě určitě.“

Přínosy pro organizaci

Úplně nejméně dokážou dobrovolníci reflektovat přínosy své dobrovolnické činnosti pro organizaci. „Instruktoři“ však v diskuzi zdůrazňují, že aktivity HB by se bez dobrovolníků nemohly realizovat. V otázce toho, zda se cítí nebo necítí být hodnotnými členy organizace, se teenageři rozcházejí. „Účastnice“ Bára vnímá hodnotu sebe jako dobrovolnice v tom, jak moc toho od sebe samotné organizaci dává, a proto spíše nevidí svůj přínos pro organizaci. Vliv na to může mít to, že někteří HB mohou vnímat spíše jako partu lidí jiní jako organizované hnutí osob, které spojují sdílené cíle.

Míša: „No jako i pro organizaci, protože kdybysme tady nebyli, tak ta organizace prostě nefunguje. Celý ten Brontosaurus stojí na dobrovolnících.“

Anet: „No jako je tam pár funkcí typu finanční ředitel, který jsou placený nebo nějaký čtvrtinový úvazky, což fakt prostě nad tím musí strávit hodiny týdně.“

Míša: „Ale jinak jako Brontosaurus je z většiny z dobrovolníků. Je to o tom všechno.“

(...)

David: „...Já mám i přínos pro organizaci, protože se to musí nějak pořádat, samo by to nešlo.“

(...)

Bára: „(...) Cítím se jako hodnotný člen organizace? Tak to asi zatím ještě ne, protože tomu asi nějak ani moc nedávám tak moc.“

7.2 Analýza rozhovorů

Na focus group navazovaly polostrukturované rozhovory se dvěma dobrovolníky Hnutí Brontosaurus, jejichž cílem bylo prozkoumat konkrétněji některá z témat vycházející z analýzy focus group. Záměrně byli vybráni zástupci obou typů dobrovolníků. Bylo pro mě nosné prozkoumat více do hloubky nejen konkrétní přínosy dobrovolnictví, ale také význam dobrovolnictví a vlivy, které se podílejí na zkušenosti s dobrovolnickou činností teenagerů. Důraz jsem také dala na zjišťování významu Hnutí Brontosaurus, a s tím spojené vnímání přínosů jejich dobrovolnické činnosti právě pro organizaci.

7.2.1 Sonda do světa „instruktorů“

První respondentkou byla 17letá „instruktorka“ pod pseudonymem Maruška. Věnuje se dobrovolnictví v Hnutí Brontosaurus nejméně čtyři roky o intenzitě průměrně 1,5 hodiny týdně. Poprvé se zúčastnila aktivit HB v 10 letech, kdy ji k tomu dovedla její maminka. Tehdy začala navštěvovat oddílové schůzky. Ve 14 letech se pak stala jednou z instruktorek téhož dětského oddílu. Maruška si dobře vzpomíná na moment, kdy se věnovala činnosti jako „instruktorka“. Tuto pozici vnímá hierarchicky níže než pozici vedoucího. Jakožto „instruktorka“ vypomáhá na oddílových schůzkách a jiných akcích s přípravou programu, organizací oddílových schůzek, vedením her, vedením dětí na hygienu či snídani na táborech. Bývá také v pozici „účastnice“, když se účastní dobrovolnických akcí (např. uklízí odpadky, vytváří ptačí budky), nebo když navíc organizátorům s aktivitami vypomáhá.

Pro Marušku je dobrovolnictví v Hnutí Brontosaurus tradiční činností. Vnímá aktivity organizace za důležité a sama se snaží v životě řídit stejnými principy jako zastává Hnutí Brontosaurus. Význam dobrovolnictví obecně vnímá především v pomoci přírodě, přičemž organizaci vykresluje jako lidi, kteří se o to usilovně snaží. Kromě pomoci přírodě vidí význam HB v předávání znalostí o přírodě dětem. Dobrovolnictví taktéž vnímá jako propojení pomoci, setkávání se s lidmi, zkušeností a zábavy.

Maruška: „Podle mě to jsou lidé, kteří chtějí pomáhat, starat se o přírodu, a k tomu organizovat třeba tábory a programy pro děti, aby právě získaly ty znalosti, věděly o problematice v přírodě a tak.“

Ve výpovědích Maruška častokrát mluvila o zábavě jako neoddělitelné části dobrovolnictví. To, že v čase stráveném dobrovolnictvím zažívá zábavu, je něco, co ji motivuje se této činnosti věnovat dále. Její zkušenost s dobrovolnictvím však neznamená vždy jen zábavu

a potěšení. Do jisté míry tuto zkušenost ovlivňují i negativní emoce. Vědomí vysoké zodpovědnosti v ní občas vyvolává pocity úzkosti. Oporu má ale v ostatních dobrovolnících, kteří podle ní mívají podobné pocity. Svoji zkušenost Maruška popisuje takto:

Maruška: „Někdy mi to dává pocit, že se většina spoléhá jenom na mě, takže mám takový pocit, že mám jakoby úzkosti, a tak. Že je na mě prostě ta odpovědnost a ta tíha, abych něco nepokazila nebo tak. Někdy mám takový pocit. Ale dost lidí to má stejně, takže si rozumíme a radíme si a tak.“

Pozici „instruktorky“ začala vykonávat v době, kdy jí bylo vedoucími nabídnuto si vyzkoušet, co všechno ta role obnáší. Považuje svůj postup od „účastnice“ k „instruktorce“ za přirozený vývoj. Pro její oddíl je charakteristický cyklus, kdy starší „instruktor“ oddíl opouští a jeho místo zaujímá někdo jiný z řad „účastníků“. Od té doby, co se Maruška stala oficiálně „instruktorkou“, si sama volí, kdy jí chce být, a kdy ne. Na její míru zapojení jako dobrovolnice má proto vliv především to, jak se ona sama rozhodne. V začátcích na ni měli vliv také její vedoucí, ke kterým vzhlížela a byli pro ni vzorem práce s dětmi.

Maruška: „Ze začátku jsem k nim celkem vzhlížela. Dalo by se říct, že jsem je obdivovala, že jsou fakt dobří v tom, co dělají. (...) Kvůli jejich zkušenostem, jejich názorům, jejich schopnosti třeba vymýšlet programy a hry.“

Osobní přínos

Maruška dokáže ze všeho nejlépe reflektovat osobní přínosy dobrovolnictví. V průběhu celého rozhovoru poměrně jasně vykreslovala tři hlavní osobní přínosy: **zábavu, přátelství a zkušenosti.**

Tazatelka: „A co máš na mysli tou zábavou?“

Maruška: „To, že můžeme strávit společný čas nebo společně si zahrát nějaké ty hry, seznámit se s dětmi a prostě jim vytvářet něco v našem volném čase, prostě že je zabavíme.“

(...)

Tazatelka: „A na co se nejvíc těšíš, když tě čeká dobrovolnická činnost?“

Maruška: „Hry, lidi a zábavu.“

Zábavu nevnímá jen něco, co zažívá ona osobně, ale vytváří ji také pro mladší děti, se kterými pracuje. Pro Marušku je dobrovolnictví hodně spjato s lidmi, trávením času a kamarády a skupinou, která se navzájem podporuje.

To, že potkává během své činnosti nové lidi a pracuje s dětmi, považuje za důležitou životní zkušenost. Dokonce vnímá, že se jí **praxe práce s dětmi** může hodit v budoucí kariéře, pokud se rozhodne podobnou činností zabývat profesionálně.

Maruška: „Dává mi to tu zkušenost, nějaké nové znalosti třeba z biologie nebo tak. Získávám zkušenosti s vedením, instrukturováním a prací s dětmi. Rozvíjím svoji kreativitu by se dalo říct. A pak je to třeba čas strávený s lidmi, které mám ráda a tak. Taky to, že jsem se musela naučit třeba líp komunikovat, dalo by se říct. Taky vycházet s lidmi, a že to nejsou jen lidi, co znám už dlouho, ale že jsem musela vůbec komunikovat s novými lidmi, musela jsem prostě najít společnou řeč nějak.“

Tento úryvek potvrzuje, že Maruška vnímá dobrovolnictví jako činnost, která přispívá k jejímu **osobnostnímu rozvoji** v mnoha různých směrech – znalostech, dovednostech, kreativě, komunikaci. Dobrovolnictví ji umožňuje **vystupovat z komfortní zóny**. Díky zpětné vazbě, kterou občas mají „instruktoři“ spolu s vedoucími, mívá **dobry pocit** z odvedené práce. Nedokáže však říct, že by někdy zaznamenala pocit osobního úspěchu nebo zvýšení sebevědomí. Nikdy předtím se nezamýšlela nad tím, že by jí dobrovolnictví mohlo tyto pocity přinášet.

Tazatelka: „Dává ti dobrovolnictví dobrý pocit ze sebe sama?“

Maruška: „To spíše nevnímám. To mě nikdy jako moc nenapadlo.“

Tazatelka: „A třeba když dokončíš oddílovku, která se fakt povedla, jaké míváš pocity?“

Maruška: „Občas si na konci řekneme, co jsme udělali dobře, co špatně a co by se dalo zlepšit, takže spíš si to takhle jenom řekneme mezi náma vedoucíma a instruktorem.“

Přínos pro společnost

Maruška v rozhovoru nemluvila o společenských přínosech často. Z vyprávění však vyplývá, že aktivní dobrovolnická činnost **posiluje její hodnotu pomáhat** druhým, kterou měla už předtím, než začala s dobrovolnictvím. V každodenním životě se snaží pomáhat lidem a přírodě. Maruška se se dnes **více zajímá o místní problémy**, o svoje okolí i celkově o planetu a celosvětové problémy. Taktéž vnímá, že se jí **zvyšuje důvěra v druhé lidi**. Za přínos pro společnost se dá považovat také to, že její činnost přispívá k **šíření povědomí a znalostí** o problematice a fungování přírody mezi mladší lidmi, než je ona sama. Ve výpovědích však nevyzdvihuje sebe jako tu, která by tímto společnosti přispívala.

Tazatelka: „O co si myslíš, že bychom přišli, kdyby lusknutím prstu neexistovalo dobrovolnictví?“

Maruška: „To je moc hluboká otázka. (odmlčení) Tak asi by neexistovala pomoc přírodě.“

Přínos pro organizaci

Úplně ze všech přínosů nejméně Maruška mluvila o přínosech spojených s organizací. I přes moje konkrétní doptávání se nedokázala vyjádřit to, čím je nebo může být její dobrovolnická činnost prospěšná pro HB. Nevidí se jako hodnotný člen organizace a nikdy předtím ji nenapadlo, že by něčím mohla organizaci přispívat. I když ona sama to v rozhovoru nereflektuje, ve svých výpovědích několikrát zmiňuje, jak si s ostatními lidmi v oddíle dělí odpovědnost, jak přichází se svými nápady her a programu oddílových schůzek. A to samo o sobě nastiňuje, že je pro činnost daného oddílu (tedy i Hnutí Brontosaurus) přínosem.

7.2.2 Sonda do světa „účastníků“

Druhým respondentem byl 17letý „účastník“ pod pseudonymem Tomáš. Dobrovolnictví ve Hnutí Brontosaurus se věnuje více než 3 roky. Má bohatou zkušenost s dobrovolnictvím v pozici „účastníka“ díky své aktivní účasti na táborech a jednodenních akcích. Dobrovolnictví pro něj má velký význam, protože je odpovědí na jeho zájmy a potřeby, a to je především bytí v přírodě. Mezi některé jeho dobrovolnické aktivity patří čištění sadů, péče o stromy a rostliny, výroba ptačích budek, hrabání a kosení či proměňování okolí měst. Stejně jako jiní dobrovolníci v pozici „účastníků“ tvrdí, že v rámci svého zapojení v HB se věnuje nejen dobrovolnické činnosti, ale i zábavnému trávení času společně s přáteli.

Tomáš se stal „účastníkem“ na popud svojí maminky, která mu nabídla se přihlásit na několik jednodenních akcí pořádaných HB. K tématům HB měl vždy blízko, protože vyrůstal v rodině, která mu zájem o přírodu a smysl pro seberozvoj vkládala. Aktivity HB šly krásně ruku v ruce s jeho výchovou. Silnou motivací k dobrovolnictví je v jeho případě to, že mu HB dává prostor 1) rozvíjet osobnost, 2) pomáhat přírodě a 3) jednat v souladu se svými hodnotami. Tomáš tvrdí také to, že ho k dobrovolnictví motivují jeho vedoucí, který jej velmi oceňuje a považuje jeho zapojení za potřebné a významné.

To, co Tomáše ovlivňuje v jeho dobrovolnické činnosti, je bez pochyby způsob výchovy jeho rodiči. Díky tomu, že od malička trávil s tatínkem čas v dílně, si vytvořil blízkost ke dřevu, kterou v rámci aktivit HB rozvíjí. Taktéž se od dětství chodíval do indiánského kroužku, což také přispělo k jeho sblížení se s přírodou. Bytí v přírodě je dnes pro Tomáše

neoddělitelná část života. Dalšími vlivy jsou jeho vedoucí, kteří připravují program (tj. komu a jak se bude pomáhat, jaké hry se budou hrát, kde se bude spát a co se bude jíst). To vše vnímá jako zásluhu vedoucích, jež vytvářejí podmínky pro to, aby se mu na akcích líbilo.

Význam dobrovolnictví

Činnosti, které běžné s HB Tomáš vykonává považuje za hodně kreativní. Dobrovolnictví pro něj znamená komunitu, vztahy a kontakt s přírodou.

Tomáš: „No, tak komunita. Prostě společně jsme silní a společně se zvládne mnohem víc věcí než v tom jednotlivci, kde mu to prostě po nějaké době nemusí přijít smysluplné, když to dělá a není to dotáhnuté do konce. Druhá věc, co se mi vybaví při dobrovolnictví? No, tak určitě vztahy v té komunitě právě s lidmi. Protože když někdo jede o víkendu z práce dobrovolničit, jinými slovy pracovat a pomáhat té přírodě, pak se ti lidi, kteří tam jedou, velmi vytrídí a potkají se tam, jako nechci říkat, na vyšší úrovni, ale jo, lidi prostě, kteří přemýšlí jinak než klasičtí lidé. A třetí – kontakt s přírodou, což je v naší společnosti myslím obrovský problém, protože na rozdíl od indiánů, kteří nemají ve svém jazyce oddělené slovo pro přírodu, města a podobně, tak jsme na tom hodně špatně, co se týče propojení s přírodou.“

V této výpovědi Tomáš sdílel svůj pohled na dobrovolnictví a smysl dobrovolnictví v rámci organizace. Hnutí Brontosaurus pro něj znamená komunitu, což podle něj sebou nese různé výhody. Dobrovolnictví jako komunita pro něj znamená sílu, jednotu, vztahy, výsledek. Je zjevné, že pro něj má velký význam právě to, že je tato činnost vykonávána společně s lidmi, kteří smýšlejí jinak než většina společnosti a spojují je podobné cíle.

Tazatelka: „A co pro tebe znamená ta komunita?“

Tomáš: „Naskočilo mi komunitní bydlení. No, jde o to, že bydlí třeba několik rodin pohromadě a starají se o nějakou farmu, nemusí to být jako nějak extra velká farma. Stačí přiměřeně velké pole, kde se pěstují nějaké základní plodiny a ono to prý pak chutná jinak, když je to opečovávané s láskou. Když je těch rodin víc a točí se to mezi těmi rodinami, které bydlí právě v té jedné domácnosti, tak tam nemusí být pět aut, ale stačí dvě, protože se všechny děti rozvezou ráno do škol a podobně, odpoledne na různé kroužky. Takže míň skleníkových plynů.“

Tazatelka: „Chápu to správně, že vnímáš komunitu jako nějakou výpomoc mezi sebou a něco, kdy se lidi spojují pro nějakou užitečnou věc?“

Tomáš: „Jo, a taky jde o to, že jsou společně, v podstatě tam pak můžou žít i prarodiče s nimi. Záleží, jak si to člověk zařídí. A jak jsme v dnešní době zvyklí být oddělení za těmi počítači, tak tohle je dost opak k tomu. Myslím si, že to je mnohem lepší než komunikovat s lidmi přes sociální síť.“

(...)

Tomáš: „Jak jsem říkal, že se na těch akcích potká vytríděná sorta lidí, tak je potom mnohem jednodušší nějak víceméně se skamarádit s těmi lidmi. Vytvářet tam to pouto je mnohem jednodušší, protože si ti lidi rozumí.“

Dobrovolnictví pro něj znamená také vzájemnou výpomoc, propojování lidí s dobrým či užitečným cílem pro pomoc přírodě, ale také k propojování lidí jako takovému. Dobrovolnictví je pro něj opakem individualismu. Pro Tomáše hrají právě organizátoři akcí velkou roli v tom, zda program bude sbližovat lidi či nikoliv. A v neposlední řadě vnímá dobrovolnictví jako něco, co člověka propojuje s přírodou.

Na otázku: Co si myslíš, že by se stalo, kdyby lusknutím prstu zmizelo dobrovolnictví z povrchu Země, Tomáš odpověděl:

Tomáš: „Tu činnost, která se dělá na těch akcích, vlastně dělali naši předci, kteří když měli políčko a bylo těch políček hodně u sebe a jedno bylo posečené v tutle dobu a druhé zase v jinou, tak ten hmyz se měl kam nastěhovat. Hodně by byla potlačena biodiverzita třeba, která se právě tou činností podporuje. Nebyly by tu organizace, které nějakým způsobem tlačí na politiky, aby neschvalovali všemožné zástavby a kácení.“

Tomáš tvrdí, že je pro něj dobrovolnictví silně spojeno s ochranou přírody, správným zacházením člověka vůči přírodě. Na druhé straně si však uvědomuje, že část dobrovolnictví je vykonáváno organizovaně pomocí konkrétních aktivit organizací, které mohou vytvářet tlak na politiky a přispívat k systémové změně. Konkrétní příklad přivádí v souvislosti s členskými organizacemi jako je Hnutí Brontosaurus nebo Liga lesní moudrosti, které byl od malička členem taktéž. Obě organizace staví na členech, což Tomáš vnímá jako klíčový faktor toho, zda se organizaci bude dařit působit na různých polích. Tomáš uvádí, že organizace díky tomu může mít vliv konkrétně na politiky, přírodu a společnost.

Tomáš: „Ještě k tomu hnutí. Čím víc má to hnutí členů, tím větší má váhu potom. Když právě komunikuje, ať už s politiky, nebo když se něco řeší. Takže třeba ta Liga lesní moudrosti, tam platíme s tátou, jsme v takové nekmenové kategorii volných členů. Oni potom mají větší váhu v České radě dětí a mládeže, takže čím víc členů mají, tím větší mají nárok na dotaci a podobně na tuhle činnost, která vede lidi i děti k té přírodě a těmhle principům (...). Pamatuji si, že pod nějaký počet se to hnutí nepovažuje za hnutí, (...) takže čím víc nás bude, tím líp. Prostě pojdte a buďte členové.“

(...)

Tazatelka: „A máš pocit, že se dnes díky Hnutí Brontosaurus daří dělat nějaké změny ve společnosti?“

Tomáš: „Jako jestli to vede k nějaké obrovské změně? No, ano, malé krůčky vedou k velkému cíli. Ono to působení nemusí být ani tak vidět. Spíš jde o to, že se to fakt děje, děje se to kontinuálně a pořád. Mění se to kousek po kousku. Třeba Hnutí Duha hodně tlačí na ty politiky právě v ohledu těch povolení, prostě kde se co může vykácet v nějaké chráněné oblasti. Ale tvář Hnutí Brontosaurus, kterou znám je právě o tom jet někam na víkend, být v té přírodě, udělat nějakou práci, zahrát si hru, strávit společně čas. Být a nečumět do telefonu.“

Tomáš propojuje váhu organizace s počty její členů. Podle něj s tím souvisí nejen finanční příležitosti organizace pro realizaci aktivit, ale také to, kolik konkrétních lidí může být ovlivněno v principech a hodnotách, na kterých si organizace zakládá. Zároveň vykresluje HB jako volnočasové aktivity obsahující jak zábavu, práci, tak čas strávený s dalšími lidmi.

Osobní přínos

Dobrovolnictví přináší Tomáši mnoho benefitů. Osobní přínosy vnímá z velké části v oblasti **well-beingu a příjemně stráveného času**. Dobrovolnictví v HB mu umožňuje pobývat v uvolněném prostředí, které mu umožňuje odpočinek, i přestože se věnuje práci. Tento přínos spojuje především s tím, že dobrovolnické akce samy o sobě bývají v přírodě, ke které má mnohem blíž než k městskému prostředí. Uspokojující pocity mu dává také vědomí toho, že na akcích potkává lidi, kteří mu rozumí a smýšlejí podobně jako on.

Tomáš: „Když mluvím o klidu a relaxu, tak ono se pracuje při tom, ale vzhledem k tomu, že je všechno energie a ta je právě v těch městech dost nacpaná a hodně se na nás tlačí, tak tady je to právě takové uvolněné a mnohem přirozenější, takže si člověk při té práci odpočine. Když člověk jde posilovat na hřiště, tak je to work-out, prostě ven. Spaluje se energie a potom je třeba i Tai-Chi cvičení, kde se za jednotku času přijme víc energie, než vydá. Takže tady je to něco takového.“

Dobrovolnictví Tomášovi přináší **pocity radosti**. V jeho případě jsou to pocity spojené s úspěchem, zvládnutím úkolu a dobrého pocitu ze sebe sama. Z hlediska sociálních osobních přínosů je pro něj velmi důležité to, že na akcích HB **potkává lidi, kteří mu rozumí**, a tak je pro něj snadnější se skamarádit. Dokonce jednou takto potkal svoji spřízněnou duši. Taktéž zmiňuje, že díky dobrovolnictví má mnohonásobně **více kamarádů** a poznává nové lidi z jiných prostředí a jejich kulturu.

Svou dobrovolnickou činnost spojuje také s **překonáváním výzev a vystupováním z komfortní zóny**. Názorným příkladem je situace, kdy se na táboře ocitl s lidmi, kteří mu nebyli tak sympatičtí a neměl s nimi moc společného. Díky této zkušenosti se učil pracovat na sobě, řešit nepříjemné situace a nacházet cesty pro spolupráci. Proto vnímá, že

dobrovolnictví přispívá k jeho **osobnostnímu rozvoji**. Dokonce hned první akce s HB pro něj znamenala velký výstup z komfortní zóny, tlak, překonání se a zároveň okamžitý posun. S osobním růstem si Tomáš spojuje také **zvýšení pokory vůči sobě samému**.

Dobrovolnictví v HB Tomášovi umožňuje se potkávat s různými lidmi, od kterých se může vždy něco naučit. Patří mezi ně vedoucí či odborníci (např. ornitologové, botanici), kteří přednášejí na akcích HB. Taktéž zmiňuje, že během své dobrovolnické činnosti získává **znalosti a dovednosti**, které mu český školský systém nedává. Mezi některé nabyté vědomosti patří teoretická znalost péče o stromy.

Zároveň nabyl konkrétních dovedností jako je stříhání stromů nebo rolová hra „larp“. Získanou dovednost stříhání stromů považuje za velmi cennou, jelikož by se tomu rád věnoval profesně i v budoucnu. Pro Tomáše jsou akce pořádané HB prostředím, kde člověk může získat mnoho **životních zkušeností**. Zdůrazňuje však, že vždy jde především o rozhodnutí člověka být aktivním článkem společnosti.

Tomáš: „Zážitkové akce s Hnutím Brontosaurus jsou oblastí nebo místem, kde se dá těch zkušeností nasbírat mnohem více než ve třídě, kde se mnou moc nechtějí bavit, což je případ mojí současné.“

Přínos pro společnost

V případě Tomáše se společenské přínosy těsně prolínají s přínosy pro organizaci. Uvědomuje si, že pokud dělá něco užitečného pro organizaci, tak zároveň přispívá společnosti. Má tím na mysli přírodu, ale i obecně vše, co ho obklopuje. Vnímá, že organizace dělají konkrétní kroky, které mohou ve společnosti způsobit změnu.

Tomáš: „Organizace je tady pro společnost. Společnost vůbec jako lidstvo by tady bez přírody prostě nebyla, takže to, že je tu někdo, kdo navazuje vztah s tou přírodou, je prostě ultra mega moc dobře. Protože hodně lidí je odpojených jak samo od sebe, tak od té přírody. Když to začnou řešit, tak se vrací k té přírodě, protože to je prostě náš domov.“

Konkrétním přínosem dobrovolnictví pro společnost je podle něj to, že v rámci aktivit HB šíří povědomí o tom, že se dá žít jinak. Zároveň vědomosti, dovednosti a hodnoty, které Tomáš v rámci své činnosti jako dobrovolník v HB získal, **zvyšují jeho angažovanost ve prospěch společnosti**. Svůj volný čas dnes rád tráví seberozvojem a studiem témat, které navazují na to, co získal v HB. Na akcích HB ho také vybízejí k **formování hodnot a postojů**. Na těchto akcích se zamýšlí nad žebříčkem svých hodnot a prioritami v životě. Vnímá, že zkušenost člověka s akcí HB může člověka odrazit a posunout dál.

Jeho pohled na svět je posilován tím, že během dobrovolnictví potkává lidi, kteří mu rozumí. Díky tomu se v tom necítí sám nebo „divně“. Tvrdí, že právě ten pocit, že existují lidé, kteří o problémech společnosti a planety přemýšlí podobně, je pro něj naplňující a **zvyšuje jeho důvěru v lidi** a jejich dobré úmysly. Tomášovy zkušenosti s dobrovolnictvím také ukazují, že při tom prodělává **práci s vlastním egem, více se otevírá druhým lidem a je tolerantnější**.

Tomáš: „Zrovna ten poslední tábor byl pro mě dost transformační, protože tam přijeli i lidi, kteří by tam normálně nejeli, protože jim to jen řekli sourozenci, kteří tam byli minulý rok, že mají jet ten příští. Takže to mě zasáhlo tak, že mě to prostě trochu štválo. Co mě štvá na ostatních, nemám vyřešené v sobě, takže skrz tuhle situaci jsem řešil to, v čem já se tam blokuju, a to bylo způsobené teda lidmi, kteří tam byli. (...) Přitom jsem se učil přijímat to kolem mě tak, jak to je. (...) A vlastně pro ně to, že byli v prostředí, které je jako by vytahovalo do toho, že se pomáhá přírodě a přemýšlí se prostě o tom, tak se dostali do toho prostředí, o kterém v podstatě nevěděli, že se vůbec něco takového řeší, tak bylo pro ně přínosné. Já jsem málem začal zaujímat pozici, že prostě uděláme prostě dotazník, který přesně vytřídí tyhle lidi, ale to bychom přišli o to, že se oni o tom všem dozví.“

Dlouhodobý zájem Tomáše o poznávání problémů, se kterými se planeta potýká a touze jí pomáhat, je aktivitami HB rozvíjen. Díky své účasti na akcích HB začal **mít povědomí o politických silách** i konkrétních politicích zabývajících se touto problematikou. Kromě toho si lze všimnout jeho poměrně **vysoké důvěry v organizace**, které tyto problémy řeší a jsou schopny dovést až na politickou úroveň. Z výpovědí Tomáše lze také usoudit, že dobrovolnictví **podporuje jeho budoucí politickou participaci**. Už dnes se zamýšlí nad tím, komu dá svůj volební hlas a jak on sám bude schopen přispět ke zlepšení.

Přínos pro organizaci

Tomáš si je vědom toho, že jako člen hraje důležitou roli ve fungování Hnutí Brontosaurus. Tvrdí, že kdyby svůj zájem o aktivity neprojevil, tak by ostatní dobrovolníci-vedoucí ve své činnosti nemuseli pokračovat, což by znamenalo, že ani organizace by nedokázala dál fungovat. Zároveň zdůrazňuje, že dobrovolnickou činnost nedělá pro organizaci, ale pro přírodu. Zde se odkrývá dvojí vnímání důležitosti jeho dobrovolnictví pro organizaci – na jednu stranu dobrovolnictví dělá pro organizaci, která díky aktivním dobrovolníkům a členům realizuje svoje aktivity, na druhou stranu jeho motivací není pomáhat organizaci jako takové, ale být aktivním článkem a pomáhat přírodě.

Tomáš: „Určitě, když ti lidi, kteří to vedou, vidí, že je o to zájem, tak to budou dělat, když by o to zájem nebyl, tak to nebudou dělat a nemáme tady hnutí. Brontosaurus.“

Tazatelka: „A máš pocit, že to že jako člen máš nějakou váhu pro HB?“

Tomáš: „Jo, tak vnímám tu svoji důležitost od toho (*skryté jméno vedoucího*). To, jak důležité to je, vnímám od (*skryté jméno vedoucího*) skrz to, jak se k tomu vyjádřil nebo jak se k tomu vyjadřuje a staví, že ho to jako moc těší, že jsme členi jeho článku. To, že my teda zaplatíme ten příspěvek, což je pro studenty stovka a je to na rok a je tam dost slev na ty akce, takže se to i pak vyplatí, když člověk jede na víc akcí. Tak je to takové, prostě jsem tady proto ne pro tu organizaci, ale abych tu byl a něco dělal s váma společně pro tu přírodu.“

Na závěr analýzy rozhovoru bych ráda sdílela plnou verzi Tomášovy pozvánky na akci Hnutí Brontosaurus, kterou jsme spolu zinscenovali v závěrečné fázi rozhovoru. Tato pozvánka shrnuje to, o čem Tomáš v průběhu celého rozhovoru mluvil, a ještě jednou zdůrazňuje, co považuje na dobrovolnictví za opravdu důležité a co člověku může dát do života.

Tomáš: „Hele víš o té organizaci Hnutí Brontosaurus?“

Tazatelka: „No, někdy dávno jsem o ní slyšela, ale už nevím, o čem je.“

Tomáš: „Hele byl jsem už na pár akcích, a je to super. Z mého pohledu je moc fajn dělat nějakou činnost, která se teď nedělá, protože prostě industrializace, ale dělali ji předci a pomáhá to rozvíjet tu biodiverzitu.“

Tazatelka: „Aha, ale počkej, a co je to ta biodiverzita a industrializace?“

Tomáš: „No, tak když si vezmeš ten kombajn, který poseče 30hektarové pole za tři hodiny a ti naši předci, kteří měli malá políčka, tak je sekali na střídačku, takže ten hmyz se tam mohl přesouvat a mohlo to růst všechno, tak je to prostě mnohem lepší než ten traktor, že jo. A přesně tohle děláme na těch akcích. Seče se tam mozaikovitá seč a dozvíš se hromadu informací, které si můžeš ale nemusíš zapamatovat, třeba o kytkách, ptácích, prostě jak to v té přírodě funguje. A dost se tam člověku vyčistí hlava, protože nemá čas na to sjíždět Instagram. Je v nějakém prostředí, které je řekněme čistší než třeba město nebo byt. Prostě je to v té přírodě takové uvolněné, všemu se proudí mnohem lehčeji, na nic netlačí. Je to dobré místo na to si tam odpočinout a udělat něco, co může pomoci lidstvu do budoucna.“

7.3 Přínosy dobrovolnictví z pohledu Hnutí Brontosaurus

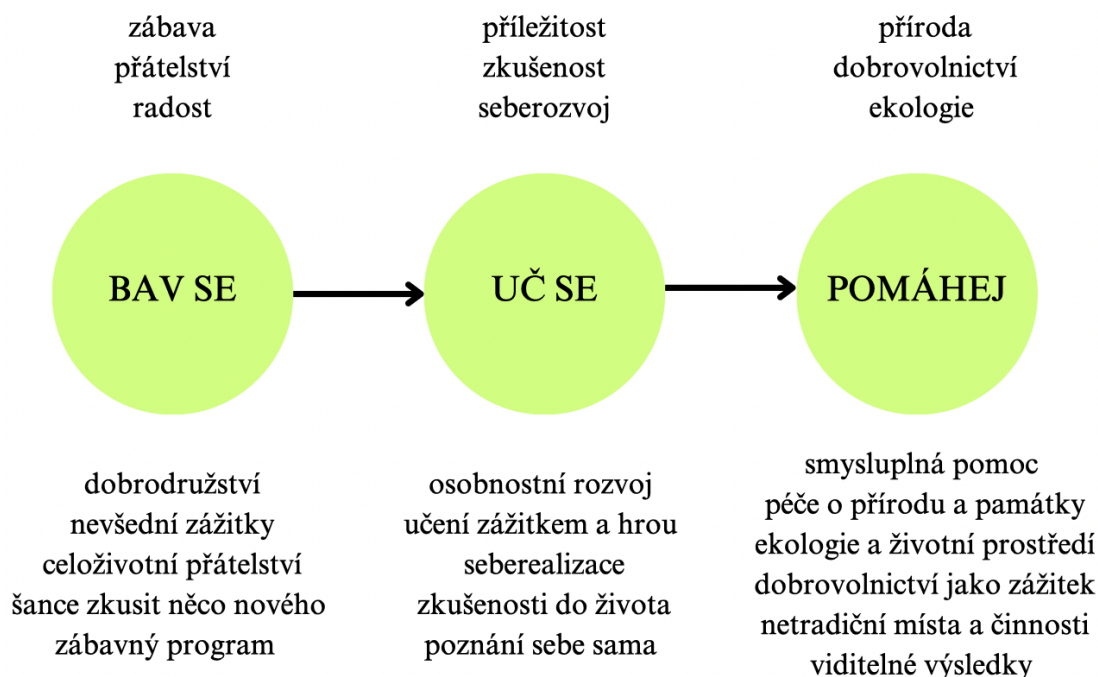
Analýzu přínosů dobrovolnictví z pohledu samotného HB jsem provedla v závěrečné fázi výzkumu pomocí analýzy dokumentů pro zodpovězení výzkumné podotázky týkající se vykreslení přínosů dobrovolnictví samotnou organizací. Všechny analyzované dokumenty zmiňují hlavní význam činnosti Hnutí Brontosaurus, jímž je **pomáhání přírodě, památkám a lidem**. Organizace vykresluje přínosy dobrovolnictví různě podle toho, na které platformě je obsah zveřejňován. Ukázalo se, že Hnutí Brontosaurus pojímá přínosy dobrovolnictví zejména ve dvou rovinách – komunikace na sociálních sítích a webu a v metodických dokumentech organizace (Metodice a Manuálu propagace).

Na oficiálním webu HB lze dohledat hned několik podstránek, které shromažďují informace o činnosti, vizi, programových cílech organizace. Kromě již zmíněné „trojí pomoci“ (přírodě, památkám, lidem) je v nich dobrovolnictví vyobrazeno jako **zábava a smysluplná činnost**. Přínosy dobrovolnictví jsou zde nepřímo vykresleny v kategorii **osobních přínosů** (seberozvoj, zážitky, dobrodružství, nové zkušenosti, znalosti a dovednosti, netradiční praxe, dobrý pocit, objevování světa kolem sebe, přátelství, pocit sounáležitosti, pocit uznání, seberealizace), **společenských přínosů** (pomoc, být blíž k přírodě, zodpovědnější přístup k životu), i **jednoho konkrétního přínosu pro organizaci** (dobrovolníci, jež jsou členové organizace, svým členstvím podporují činnost celého hnutí) (Hnutí Brontosaurus, 2023a, b, c).

Ve výroční zprávě z roku 2021 se účast na aktivitách HB líčí jako **smysluplně strávený čas, zábava, rozvoj osobnosti a „trojí pomoc“**. (Hnutí Brontosaurus, 2022). V dalších dokumentech: 1) „Metodice víkendovek pro prvoúčastníky“ (dále jen metodika) a 2) „Manuálu propagace“ organizace sepsala doporučené postupy pro propagování dobrovolnických akcí na webových stránkách a sociálních sítích. Metodika uvádí: „V rámci propagace prvoúčastnických akcí pracujeme s tím, že Brontosaurus otevírá mladým lidem: **příležitosti, zkušenosti, kamarádství, zážitky, zábavu**.“ (Hnutí Brontosaurus, 2017b: 23). Manuál propagace se navíc věnuje i cílům samotné propagace aktivit HB a uvádí marketingovou strategii pro kampaň v roce 2018. V tomto manuálu je zdůrazňována důležitost užívání jednotného vizuálního ale i komunikačního stylu. Komunikačním stylem této kampaně jsou tři hlavní klíčová hesla *Bav se, Uč se a Pomáhej*, a další slova, jež by měl organizátor akcí využívat při propagaci aktivit. Kromě toho manuál obsahuje také příklad

jedné pozvánky na akci s vysvětlivkou, proč je důležité takový postup při propagaci používat. Autoři pozvánek (zejména vedoucí a organizátoři akcí) mají v pozvánkách uvádět i konkrétní přínosy dobrovolnictví. Organizátoři v Manuálu propagace najdou dokonce konkrétní návod, jak při psaní propagačního příspěvku postupovat, a to v doporučené posloupnosti od přínosu v kategorii Bav se až po kategorii Pomáhej (Hnutí Brontosaurus, 2017a).

Obrázek č. 1 Komunikační identita HB – klíčová slova

Zdroj: vlastní zpracování dle Manuálu propagace (Hnutí Brontosaurus, 2017a).

Obrázek graficky znázorňuje, jak Hnutí Brontosaurus o přínosech dobrovolnictví přemýšlí a kategorizuje je. Existence takového materiálu sama o sobě naznačuje, že organizace považuje aktivní zapojení mladých lidí do dobrovolnictví za přínosné nejen pro společnost ale i pro dobrovolníky. V této rovině se osobní přínosy z velké části nachází v rovině **osobnostního rozvoje, zábavy, přátelství a zkušeností**.

Doporučovaný komunikační styl prezentovaný v Manuálu propagace se liší od způsobů komunikace na facebooku a webu organizace. V rámci analyzovaných dat, se tomuto komunikačnímu stylu však trochu více podobají příspěvky publikované na webové stránce.

Analýza obsahu příspěvků na facebookové stránce HB ukázala, že slouží především jako kanál pro sdělování základních informací o plánovaných aktivitách HB a odpovídá na otázky: Kdy? Kde? Pro koho? Přínosy dobrovolnictví jsou v příspěvcích zmiňovány jen velmi okrajově. V některých příspěvcích však zmínky o přínosech existují. V této rovině se nejčastěji zmiňují o **přínosech pro společnost**, tj. pomoc přírodě a památkám a **osobních přínosech**, jako nová přátelství, zábava, zážitky, nové znalosti a dovednosti.

Přínosy, které v jiných dokumentech HB nebyly zmiňovány, ale v příspěvcích na facebooku ano, jsou:

- potkávat podobně smýšlející lidi,
- zažít hezkou atmosféru,
- mít pocit pohody,
- odpočívat,
- vystupovat z komfortní zóny,
- mít příležitost být sám sebou,
- propojit se s přírodou,
- možnost měnit svět kolem sebe,
- podílet se na něčem, co má dopad (Hnutí Brontosaurus, 2023d).

8 Shrnutí výsledků výzkumu

V této kapitole shrnuji výsledky výzkumu a odpovídám na výzkumné otázky na základě provedené analýzy jedné focus group, dvou hloubkových polostrukturovaných rozhovorů a analýzy dokumentů organizace Hnutí Brontosaurus.

VO1: Jaké jsou z pohledu teenagerů-dobrovolníků Hnutí Brontosaurus osobní, společenské přínosy a přínosy dobrovolnictví pro organizaci?

Teenageři ve svých vyprávěních mluví o přínosech, které v mnohých případech korespondují s tím, o čem se lze dočíst v zahraniční literatuře. V průběhu výzkumu se vyjevilo jako nosné zkoumat dobrovolnictví teenagerů konkrétně v Hnutí Brontosaurus z dvou úhlů pohledu: instruktorského a účastnického. Tyto dva typy dobrovolníků se liší hlavně v obsahu dobrovolnické činnosti, ale také v míře zodpovědnosti a intenzity dobrovolnictví.

Ukázalo se, že typ dobrovolnictví v HB spíše nemá mít vliv na to, v jaké míře přínosy dobrovolnictví teenager vnímá, nebo které konkrétní přínosy mu dává. Zda a jak teenageři dokážou reflektovat přínosy dobrovolnictví HB se ukázalo být závislé na tom, jak moc se sami jako dobrovolníci vnímají, tj. na identifikaci s rolí dobrovolníka, ne na věku či pozici „instruktora“ či „účastníka“, i když se to z velké části týká právě „účastníků“. Pro dobrovolníky, jež se se svou dobrovolnickou rolí tolik neztotožňují, neznamena dobrovolnická činnost v první řadě zábavu a potěšení. Chápou dobrovolnictví spíše jako možnost aplikování svých hodnot a pomoc přírodě než činnost, jež by i jim samotným mohla něco dát. Příjemné prožitky a zábavu těmto dobrovolníkům přináší především setkávání se s lidmi v rámci různých aktivit HB. Tyto aktivity však nemusí být nutně spojeny s jejich vlastní dobrovolnickou činností.

Osobní přínosy, které jsou uváděné i v literatuře, vnímají intenzivně teenageři silně se identifikující s rolí dobrovolníka, s víceletou zkušeností s vedením dětí a organizací oddílových schůzek. Nejčastěji dobrovolníci mluví o osobních přínosech na úrovni potěšení a emocí. Autoři Kim a Morgül (2017), Eley (2003) Smith et al. (2002) tyto přínosy propojují s dalšími přínosy jako je zvýšení sebevědomí, well-being, lepší pocit ze sebe sama, odměňující pocity a vnímání smysluplně využitého času, avšak účastníci mého výzkumu svoji činnost spojují jen s některými přínosy – pocity úspěchu z provedené práce a pocity

pohody. To jim umožňuje především pobyt v přírodě, který je důležitou součástí mnohých dobrovolnických aktivit HB. Mnoho autorů uvádělo jako jeden z nejpodstatnějších přínosů dobrovolnictví mladých lidí zvýšení sebevědomí a sebedůvěry, ale tento výzkum ukázal, že svoji dobrovolnickou činnost si teenageři s tímto spíše nespojují.

Teenageři se shodují ve větší či menší míře na tom, že skrze dobrovolnictví nabývají nových zkušeností, dovedností, znalostí v různých oblastech – sociální, týmové, a konkrétní dovednosti jako je práce s dětmi, stříhání stromů či vaření. Výzvy a těžkosti, s nimiž se teenageři při své dobrovolnické práci setkávají, je učí pracovat na sobě, zvládat nepříjemné a krizové situace. Z vyprávění teenagerů lze usoudit, že si svou dobrovolnickou činnost spojují hodně s osobnostním rozvojem.

Výrazným osobním přínosem je pro dobrovolníky získání nových přátelství, která mají většinou dlouhodobou a blízkou podobu. Řadí mezi ně nejen svoje vrstevníky, spoludobrovolníky, ale také vedoucí a organizátory, ke kterým mají tendence vzhlížet.

I přestože teenageři na žebříčku přínosů dobrovolnictví uváděli společenské přínosy jako ty nejdůležitější, jejich vyprávění o přínosech to nepotvrzuje. Společenský přínos často vidí jen z jednoho úhlu pohledu – jako pomoc přírodě a svému okolí. Ostatní formy společenského přínosu nedokážou teenageři příliš reflektovat. Z analýzy však vyplývá, že jejich obecný zájem o přírodu a místní problémy se díky jejich dobrovolnictví zvyšuje. Dobrovolníci potvrzují to, o čem píše Wilson a Musick (2008), tj. že participace plodí další participaci. Důkazem je zájem některých dobrovolníků o dobrovolnictví i v dalších sférách, propojování aktivit HB a jiné dobrovolnické činnosti, uvědomování si společenských problémů, touha po změně, vlastní práce s, pro jejich věk typickým egoismem, a v jednom případě také zvyšování povědomí o místní politice. To, jak teenageři mluví o svých zkušenostech a prožívání dobrovolnictví také poukazuje na přínosy dobrovolnictví spojené s budováním jejich charakteru, formováním a posilováním hodnot a postojů. Jeden dobrovolník mluví o dobrovolnictví nejen jako o vzájemné pomoci, ale i o propojování jak s přírodou, tak s lidmi, což je taktéž zmiňováno v literatuře (Flanagan et al. 2015: 304; Wilson a Musick, 2008: 461). Jedna z dobrovolnic vyprávěla o tom, že její činnost má přínos nejen pro rozvoj samotných dětí, se kterými pracuje, ale také nepřímo i pro rodiče. Vnímání sebe sama jako aktéra změn je dle autorů Schwartz a Suyemot (2013: 355) jeden z významných přínosů, avšak účastníci tohoto výzkumu toto tvrzení nepotvrzují.

Přínosy pro organizaci teenageři vnímají ze všech přínosů nejméně, respektive nedokážou o nich napřímo mluvit, avšak podvědomě či v souvislosti s jinými tématy se vždy určitým způsobem přínosů pro organizaci dotkli. Přínos jejich dobrovolnické činnosti pro organizaci vnímají častokrát z pohledu toho, zda cítí, že mají nebo nemají význam pro organizaci. Jedna z dobrovolnic spojuje svůj význam s tím, kolik toho organizaci dává ona sama. Někteří dobrovolníci se nevidí jako hodnotní členové organizace a ani nedokážou velmi dobře mluvit o pocitech osobního významu pro společnost ani organizaci. Jiní zase považují svoji činnost za klíčovou pro obecné fungování organizace, jelikož jsou si vědomi, že je HB založeno na dobrovolnické práci, bez které by nemohlo fungovat. Jeden z dobrovolníků ve svých výpovědích zastává oba názory. Považuje svoje působení a členství v organizaci za důležitou součást fungování organizace a vliv a dopad činnosti HB spojuje s počtem členů organizace. Zároveň se ale vyhrazuje proti tomu, že by dobrovolnictví dělalo pro organizaci, protože primárně chce pomáhat přírodě. Je však zřejmé, že jsou to spíše „instruktoři“, jež mají zásadní přínos pro organizaci tím, že vypomáhají s organizací aktivit, vedením dětí apod.

VVO1: Jaké jsou rozdíly ve vnímání přínosů dobrovolnictví teenagery-dobrovolníky a tím, jak je vykresluje samotné Hnutí Brontosaurus?

To, jak vykresluje Hnutí Brontosaurus přínosy dobrovolnictví a zapojení mladých lidí do aktivit této organizace se různí v závislosti na tom, v jakém typu dokumentu jsou tyto informace sdělovány. Nejvíce přímo popsaných přínosů lze najít na webových stránkách HB, kde v popisu plánované aktivity je většinou zmíněný alespoň jeden přínos. Nejčastěji byly zmiňovány přínosy společenské, tzv. trojí pomoc – pomoc přírodě, památkám a lidem. Moje analýza focus group a rozhovorů však neukázala, že by teenageři vnímali svoji činnost jako pomoc památkám. To je pravděpodobně ovlivněno jiným zaměřením aktivit konkrétně těchto mladých lidí. Na facebookové stránce HB je zmínka o přínosech dobrovolnictví podstatně méně než na webových stránkách HB, avšak právě tam častokrát popis přínosů více koresponduje s tím, co zmiňují také dospívající účastníci výzkumu. Mezi tyto přínosy patří: pomoc přírodě, setkávání podobně smýšlejících lidí, pocit pohody, odpočinek, vystoupení z komfortní zóny a propojení s přírodou.

Všechny druhy dokumentů však protíná několik významně vnímaných přínosů i samotnými teenagery, a těmi jsou zábava, přátelství a nové znalosti a dovednosti. Mnohé další přínosy uváděné v dokumentech také souhlasí s tím, jak je reflektují teenageři. Co však účastníci ve svých vyprávěních zmiňovali jen okrajově nebo nezmiňovali vůbec, jsou následující

přínosy: dobrodružství, nevšední zážitky, objevování světa nebo seberealizace. Tyto přínosy jsou v dokumentech naopak vykresleny poměrně významně. Přínosy, které v dokumentech nejsou obsaženy, ale účastníci výzkumu je zmiňovali, jsou: zkušenosti pro budoucí kariéru/volbu povolání a různé společenské přínosy. I v Manuálu propagace se společenské přínosy a přínosy pro organizaci vykreslují mnohem úžeji, a to většinou z hlediska trojí pomoci a ekologické stránky. Lze se domnívat, že další společenské přínosy, jako jsou zvýšení zájmu o místní problémy, posilování hodnot, propojení s lidmi, zvýšení angažovanosti ve společnosti, zvýšení důvěry v druhé lidi, schopnost organizace vyvíjet větší tlak na politiky nebo mít obecně větší vliv, jež jsou uváděné v literatuře nebo teenagery, v očích organizace nejsou zásadními přínosy nebo nehrají roli v propagaci aktivit.

Je patrné, že tón celého komunikačního stylu zadává Manuál propagace, ve kterém je kladen důraz i na to, aby byly vždy komunikovány také přínosy a dopady dané aktivity. Realita je však taková, že jen velmi malá část příspěvků a pozvánek se tohoto manuálu pevně drží.

To, jak vykresluje Hnutí Brontosaurus přínosy zapojení do dobrovolnických aktivit obecně koresponduje s tím, jak přínosy dobrovolnictví vnímají teenageři. Organizace má přehledně zpracovaný manuál, ve kterém jasně vykresluje to, co všechno různé akce mohou jedinci dát, a tento postup užívají také ve své výroční zprávě a na webových stránkách.

VVO2: Jakých významů nabývá pojem dobrovolnictví v očích teenagerů?

Teenageři chápou pojem dobrovolnictví mnoha způsoby. Stejně jako v případě přínosů se však ani u významů neukázalo nosné vyvozovat závěry z pohledu dvou typů dobrovolníků. Dobrovolníci nejčastěji spatřují význam pojmu dobrovolnictví jako pomoc druhým či přírodě, „nelhostejnost“, možnost aplikovat svoje hodnoty, trávení volného času z vlastní vůle. Teenageři si jej spojují s konkrétními aktivitami či organizacemi, jež jsou prospěšné tím, že vytvářejí systém pomoci druhým a zabraňují vzniku chaosu ve společnosti. Dobrovolnictví v očích teenagerů také znamená přínos pro samotné dobrovolníky, vztahy, komunitu a propojování.

Pod pojmem dobrovolnictví si představují volnočasové aktivity, které pro ně znamenají jak zábavu, tak zodpovědnost. Zde se odráží pojetí volného času dle autora Stebbinse (2007), podle kterého ve volném čase může jedinec vykonávat i příjemné povinnosti, které mohou být smysluplné a naplňující. Dobrovolnictví se jeví být činností, pro niž je typické, že umí

rovinu zodpovědnosti a zábavy skloubit. Tento význam pojmu dobrovolnictví přikládají především dobrovolníci, u kterých spatřují silnější identifikaci s rolí dobrovolníka.

VO2: Co ovlivňuje teenagery-dobrovolníky Hnutí Brontosaurus v jejich dobrovolnické činnosti?

Výzkumné šetření poskytuje také náhled na vlivy, které se podílejí na zkušenosti a prožívání dobrovolnické činnosti teenagery v Hnutí Brontosaurus. Ukázalo se, že těchto vlivů existuje vícero, přičemž většina z nich se dá zařadit do kategorie vlivů spojených s pojetím sama sebe jako dobrovolníka, tj. rolí a identitou dobrovolníka a sociálním kontextem dobrovolníka.

To, které vlivy na dobrovolníka působí, do jisté míry ovlivňuje existence různých typů dobrovolníků v organizaci a s tím spojená i dynamika rolí a pozic. Jak „účastníci“, tak „instruktoři“ vykonávají svoji dobrovolnickou činnost z vlastní vůle, a je pro ně tato motivace zásadní. Jedna z „instruktorek“ vnímá svoji pozici jako výhodu, protože si může volit, v jaké roli a kdy v ní chce být. Jako zásadní vliv se zdá být v případě „instruktorů“ to, že jejich intenzita, dlouhodobost, a s tím spojená i zodpovědnost, je vyšší než v případě „účastníků“, a jejich vnímání sebe sama jakožto dobrovolníků je také v mnohých případech silnější. Nelze to nazvat pravidlem, protože se ukázalo, že pozice sama o sobě nemá tolik vliv na sílu dobrovolnické role, ale je to spíše intenzita zapojení a dlouhodobost a další faktory které posilují dobrovolnickou roli. Těmito faktory jsou například přítomnost odměn za plnění role, za „výkon“, slova ujištění, ocenění ze stran vrstevníků a vedoucích, a s tím spojený pocit osobního úspěchu, o nichž se v literatuře zmiňují autoři van Ingen a Wilson (2017: 30) či Thoits (2021: 798, 802). Dobrovolníci, u nichž je patrné přijetí silnější dobrovolnické role, ve svých vyprávěních dokážou lépe reflektovat svoji dobrovolnickou činnost, na rozdíl od teenagerů, pro které je role dobrovolníka hůře uchopitelná. Dobrovolníci, kteří se identifikují silněji s dobrovolnickou rolí, častěji vnímají dobrovolnictví jako činnost, jež má přínos i pro ně samotné a jejich schopnost reflexe přínosů je obecně vyšší.

Dalším důležitým vlivem jsou sociální vztahy a socializace, které teenagery doprovázejí v jejich dobrovolnické roli. Dobrovolníci ve skupině ostatních dobrovolníků spatřují kromě samotného přátelství vzájemnou pomoc, podporu, přijetí, způsob, jak zvládat náročné situace v dobrovolnictví. Tato skupina lidí tvoří jejich referenční skupinu, která různými faktory ovlivňuje jejich motivaci k dalšímu dobrovolnickému jednání. Některými faktory

jsou podobnost ve skupině (Thoits, 2021: 801) a existence těsných emočních a podporujících vztahů (Wentzel, 2014: 182), které ovlivňují dobrovolníka v jiných oblastech.

Další referenční skupinou se zdají být vedoucí a organizátoři, ke kterým mládež ve velké míře vzhlíží. Vedoucí jsou často těmi osobami, které je motivují vstoupit do pozice „instruktora“ a teenageři mají tendenci k nim vzhlížet a vnímat je jako vzory v chování, jednání a pomáhání lidem a přírodě. Vedoucí je nejen motivují, ale také mnohému učí. Pro mladé dobrovolníky je důležité od nich slyšet také zpětnou vazbu. Kromě toho mají vedoucí velký vliv na to, zda se jim bude jejich zapojení v HB líbit.

Teenageři za jednu z hlavních motivací považují potřebu sociálních interakcí, které jim dobrovolnictví umožňuje, a tato potřeba je dle vyprávění naplňována. Jsou to právě sociální vztahy, jež jim umožňují dobrovolnickou činnost vykonávat (Wilson a Musick: 217). Stejně tak se jim daří vyjadřovat svoje osobní hodnoty a postoje a jednat v souladu s nimi. Mají také příležitost pomáhat, což koresponduje s popisem jejich motivací k dobrovolnictví.

Určitý vliv mají také prožitky spojené s dobrovolnickou činností, tj. jejich zážitky a emoce, které při této činnosti mají. Pro teenagery se zdá být zábava a potěšení neoddělitelnou součástí jejich zapojení v HB. Ne vždy se však setkávají jen s pozitivními emocemi. Dobrovolnictví vnímají jako činnost, která je náročná časově a někdy také fyzicky a psychicky. Tyto těžkosti překonávají společně jako skupina, která si navzájem rozumí a ve které jsou si navzájem oporou. Jedna z účastnic vypráví o pocitech úzkosti, spojených s tlakem okolí na její výkon a velkou zodpovědností, kterou na sobě cítí. I tyto pocity mohou být součástí dobrovolnické činnosti. Na dobrovolnickou činnost mají vliv i další negativní pocity vyvolané posměšky vrstevníků, občasnou nezodpovědností jiných dobrovolníků či vnímáním vlastní nedostatečnosti v pomoci přírodě.

Za důležitý vliv považují také proces vrůstání do role dobrovolníka, tj. že dobrovolníci v HB působí nejdříve jako „účastníci“, a postupně se mohou dostat do pozice „instruktora“. Jeden z teenagerů svoje dobrovolnictví dokonce popisuje jako jakousi tradici. V tomto postupném vrůstání mají vliv nejen vedoucí, kteří nabízí teenagerům postup, ale také rodina. Teenageři se k činnosti v HB dostávají díky zásahu dospělého, většinou jejich rodiče, který svoje dítě na akci v HB v určitém životním okamžiku poprvé přihlásil. Kromě toho výzkum ukazuje, že rodiče mají vliv na prosociální chování svých dětí. Velkou roli v tom hraje právě jejich výchova. Někteří účastníci výzkumu potvrzují, že blízkost k přírodě a zájem pomáhat

přírodě, svému okolí a lidem jim předali rodiče skrze výchovu a osobní příklad. Ve vyprávěních teenageri několikrát zmiňovali, že hodnotu pomáhat přírodě a lidem jejich okolí a rodina měli vtisknutou už předtím, než se k dobrovolnictví v HB dostali. Podpora rodičů v jejich dobrovolnické činnosti, o které píší také Wilson a Musick (2008) se zdá být dalším z faktorů ovlivňujících dobrovolnickou činnost teenagerů.

9 Závěr

Diplomová práce se zabývala přínosy dobrovolnictví teenagerů a vlivy na prožívání jejich dobrovolnické činnosti. Toto téma je relevantní pro studia občanské společnosti, jelikož dobrovolnictví jako darování času je neoddělitelnou součástí občanské společnosti a zdrojem nejen pro neziskové organizace. Většinou se o dobrovolnictví mluví jako o altruisticky motivované činnosti pro službu druhým. Tato práce nevyklučuje takové uvažování o dobrovolnictví, ale souvisle se věnuje také jeho osobním a společenským přínosům a přináší vhled do toho, jak dobrovolnictví může život teenagera obohacovat.

Práce přehledně shrnuje poznatky české a zahraniční literatury o dobrovolnictví mladých lidí, vlivech, přínosech a motivacích k dobrovolnictví. Tato témata jsou teoreticky rozebrána v první části práce. V druhé části je popsána metodologie výzkumného šetření, které bylo provedeno pomocí tří metod sběru dat (focus group, hloubkové polostrukturované rozhovory a analýza dokumentů). Výzkumný vzorek sestával z dobrovolníků-teenagerů působících ve Hnutí Brontosaurus a dokumentů této organizace. Ve třetí části byla provedena analýza a interpretace získaných dat, jež přispěly k naplnění cíle diplomové práce.

Výsledky mého výzkumného šetření ukazují, že dobrovolnictví je v očích teenagerů přínosnou činností, a to nejen pro společnost, ale také pro ně samotné i pro organizaci, ve které působí jako formální dobrovolníci. Míra vnímání a schopnosti reflexe osobních přínosů dobrovolnictví z pohledu teenagerů se ukázala být ovlivněna tím, zda a jak moc se teenageři ztotožňují se svou dobrovolnickou rolí. Dobrovolnictví je pro teenagery přínosem pro jejich osobnostní rozvoj (získání nových dovedností, znalostí a praxe), socializaci a získání nových přátel. Vyjmenované osobní přínosy odrážejí obecné vnímání přínosů teenagerů. Ukázalo se, že dobrovolníci, kteří jsou více ztotožněni se svou rolí, dokážou lépe reflektovat osobní přínosy dobrovolnictví. Ti mezi významné osobní přínosy řadí pocity úspěchu a zábavu prožívanou během dobrovolnictví. V případě teenagerů, kteří se se svou dobrovolnickou rolí ztotožňují méně, platí, že si zábavu a potěšení nespojují primárně s dobrovolnictvím jako takovým, ale spíše se samotnou účastí na aktivitách organizace.

Teenageři vidí přínos své dobrovolnické činnosti pro společnost zejména v oblasti pomoci přírodě a druhým lidem. Výzkum potvrdil, že z jejich pohledu má dobrovolnictví i další společenské přínosy, o nichž se zmiňují také zahraniční autoři. Mezi ně patří občanská participace i v jiných sférách, uvědomování si společenských problémů či práce s typickým

pro jejich věk egoismem. Přínosy pro organizaci teenageři spojují především s vnímáním své důležitosti pro organizaci. Pro Hnutí Brontosaurus je činnost dobrovolníků klíčová, což potvrzují i účastníci výzkumu. S vnímáním přínosů teenagery koresponduje to, jak obecně vykresluje přínosy dobrovolnictví samotná organizace. A přestože má organizace zpracovaný přehledný manuál, jak tvořit pozvánky na dobrovolnické akce a zařazovat do nich zmínky o přínosech, často se tak v praxi neděje.

Všechna tato zjištění mě přivádí doporučení pro Hnutí Brontosaurus. Doporučila bych, aby vedoucí a organizátoři akcí byli proškoleni v tom, jak přínosy dobrovolnictví komunikovat veřejnosti a členům organizace a jak zahrnovat diskuzi o přínosech dobrovolnictví do aktivit organizace, protože to může přispět k uvědomění si větší významnosti jejich činnosti. Domnívám se, že to může mít vliv na míru ztotožnění se teenagerů s rolí dobrovolníka, což může pozitivně ovlivnit intenzitu a dlouhodobost jejich dobrovolnické činnosti.

I přestože výsledky nelze z povahy kvalitativního výzkumu zobecňovat, věřím, že mohou být prospěšné i pro jiné neziskové organizace pracující s mladými dobrovolníky, pro projekty, jejichž cílem je aktivizace mladých lidí k dobrovolnictví, nebo pro organizace, které se snaží propagovat dobrovolnictví. Domnívám se, že pokud se více teenagerů dozví o tom, jak může být dobrovolnictví přínosné nejen pro společnost, ale i pro ně osobně, budou pravděpodobněji chtít být dlouhodobými dobrovolníky také.

10 Seznam použitých zdrojů

Berger, P. L. 2017. Pozvání do sociologie: humanistická perspektiva. Brno: Barrister&Principal.

Bhangaokar, R., Mehta, D. 2012. Youth Civic Engagement in India: A Case in Point. *Psychology and Developing Societies*, 24, 35–59.

Bowen, G. A. 2009. Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal* 9 (2), 27–40.

Briggs, E., Peterson, M., Gregory, G. 2010. Toward a Better Understanding of Volunteering for Nonprofit Organizations: Explaining Volunteers' Pro-Social Attitudes. *Journal of Macromarketing*, 30(1), 61–76.

Cemalcilar, Z. 2009. Understanding individual characteristics of adolescents who volunteer. *Personality and Individual Differences*, 46 (4), 432–436.

Clary, E. G., Snyder, M., Ridge, R. D., Copeland, J., Stukas, A. A., Haugen, J., & Miene, P. 1998. Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1516–1530.

Cnaan, R.A., Handy, F., Wadsworth, M. 1996. Defining Who is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25, 364–383.

Dobrovolnictví. 2023. Obecně o dobrovolnictví [online]. *Dobrovolnictví.net* [cit. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.dobrovolnictvi.net/dobrovolnictvi/obecne-o-dobrovolnictvi>.

Eley, D. 2003. Perceptions of and reflections on volunteering: The impact of community service on citizenship in students. *Voluntary Action London Institute for Volunteering Research*, 5(3), 27–46.

Eliasoph, N. 2009. Top-Down Civic Projects Are Not Grassroots Associations: How The Differences Matter in Everyday Life. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 20(3), 291–308.

- Finkelstein, A. M., L. A. Penner, M. T. Brannick. 2005. Motive, Role Identity, And Prosocial Personality as Predictors of Volunteer Activity. *Social Behavior and Personality*, 33 (4), 403–418.
- Flanagan, C. A., Kim, T., Collura, J.J., Kopish, M.A. 2015. Community Service and Adolescents' Social Capital. *Journal of Research on Adolescence*, 25, 295–309.
- Frič, P. et al. 2001. *Dárcovství a dobrovolnictví*. Praha: NROS, AGNES.
- Frič, P., Pospíšilová, T. 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes.
- Gidron, B. 1978. Volunteer Work and Its Rewards. *Volunteer administration*. 11, 18–32.
- Hamilton, S. F., Fenzel, L. M. 1988. The Impact of Volunteer Experience on Adolescent Social Development: Evidence of Program Effects. *Journal of Adolescent Research*, 3(1), 65–80.
- Handy, F., Cnaan, R., Brudney, J., Ascoli, U., Meijs, L., Ranade, S. 2000. Public Perception of “Who is a Volunteer”: An Examination of the Net-Cost Approach from a Cross-Cultural Perspective. *Departmental Papers (SPP)*. 11.
- Handy, F., Mook, L. 2011. Volunteering and volunteers: Benefit-cost analyses. *Research on Social Work Practice*, 21(4), 412–420.
- Hayes, N. 1998. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Hendl, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hnutí Brontosaurus. 2022. *Výroční zpráva za rok 2021* [online]. Mozek Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: [https://mozek.brontosaurus.cz/attachments/article/884/vyrocn%C3%AD%20zprava%20\[2021\].pdf](https://mozek.brontosaurus.cz/attachments/article/884/vyrocn%C3%AD%20zprava%20[2021].pdf).
- Hnutí Brontosaurus. 2023b. *Dobrovolnické akce* [online]. Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://brontosaurus.cz/dobrovolnicke-akce/>.
- Hnutí Brontosaurus. 2023c. *Pro děti* [online]. Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://brontosaurus.cz/pro-deti/>.

Hnutí Brontosaurus. 2023e. O Hnutí Brontosaurus [online]. Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://brontosaurus.cz/o-brontosauovi/hnuti-brontosaurus/#mapa-detske-oddily>.

Hruška, et al. 2022. Statisticko-sociologického šetření v oblasti dobrovolnictví. Výzkumná zpráva 0.1. Ostrava: ACCENDO.

Hruška, L., Hrušková, A., Tošner J., Pilát, M. et al. 2018. Analýza o stavu dobrovolnictví v zahraničí a ČR. Ostrava: ACCENDO.

Hustinx, L., Cnaan, R.A., Handy, F. 2010. Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon. *Journal for The Theory of Social Behaviour*, 40, 410–434.

Johnson, M. K., Beebe, T. J., Mortimer, J. T., Snyder, M. 1998. Volunteerism in Adolescence: A Process Perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 8, 309–332.

Jones, F. 2000. Youth volunteering on the rise. *Perspectives on Labour and Income*, 12(1), 36–42.

Kim, J., Morgül, K. 2017. Long-term consequences of youth volunteering: Voluntary versus involuntary service. *Social science research*, 67, 160–175.

Kitliňská, J., Jurtíková, M. 2011. Rámec interoperability mladých dobrovolníků. *Sociální práce/Sociálna práca*, ročník 2011(4), 69–78.

Langmeier, J., Krejčířová, D. 2006. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada.

McFarland, D. A., Thomas, R. J. 2006. Bowling Young: How Youth Voluntary Associations Influence Adult Political Participation. *American Sociological Review*, 71(3), 401–425.

Miovský, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. 1.* Praha: Grada.

Morgan, D. L., 1997. *Focus Groups as Qualitative Research. Qualitative Research Methods. Second Edition* Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Morgan, D. L., 1998. *The Focus Group Guidebook. Focus Group Kit 1.* Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

- Nenga, K. S. 2010. The value of volunteering: comparing youths' experiences to popular claims, Beth Johnson, H. (Ed.) *Children and Youth Speak for Themselves* (Sociological Studies of Children and Youth. Emerald Group Publishing Limited, Bingley, 13, 295–318.
- Novotná, H., Špaček O., Šťovíčková Jantulová, M. (eds.). 2020. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.
- Penner, L. A. 2002. Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volunteerism: An Interactionist Perspective. *Journal of Social Issues*, University of South Florida, 58, 447–467.
- Pine, N. S., Tarrant, R., Lyons, A. C., Leathem, J. 2018. Teenagers' Perceptions of Volunteering Following the 2010–2011 Canterbury Earthquakes, New Zealand. *Journal of Loss and Trauma*, 23, 366–380.
- Pospíšilová, T. 2010. Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. *Lidé města*. 12(1), 109–133.
- Salleh, M. S. M., Mahbob, N. N., Baharudin, N. S. 2017. Overview of „Generation Z“ Behavioural Characteristic and Its Effect towards Hostel Facility. *International Journal of Real Estate Studies*, 11, 59–67.
- Sax, L.J., Astin, L.J., Avalos, L.J. 1999. Long-Term Effects of Volunteerism During the Undergraduate Years. *The Review of Higher Education*, 22, 187–202.
- Schwartz, S. E., Suyemoto, K. L. 2013. Creating change from the inside: Youth development within a youth community organizing. *Journal of Community Psychology*, 41, 341–358.
- Skovajsa, M. 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál.
- Smith, J. D., Ellis, A., Howlett, S. 2002. UK-wide evaluation of the Millennium Volunteers Programme. Institute for Volunteering Research. Department for Education and Skills (DFES).
- Stebbins, R. A. 2007. *Serious Leisure: A Perspective for our Time*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Stukas, A. A., Snyder, M., Clary, E. G. 2016. Understanding and encouraging volunteerism and community involvement. *The Journal of Social Psychology*, 156, 243–255.

Švaříček, R., Šed'ová K. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál.

The Annie E. Casey Foundation. 2021. *Social Issues That Matter to Generation Z*. [cit. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.aecf.org/blog/generation-z-social-issues>.

The Annie E. Casey Foundation. 2023. *What Are the Core Characteristics of Generation Z?* [cit. 5. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.aecf.org/blog/what-are-the-core-characteristics-of-generation-z>.

Thoits, P. A. 2021. Motivations for Peer-Support Volunteering: Social Identities and Role-Identities as Sources of Motivation. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 50(4), 797–815.

Tošner, J., Sozanská, O. 2002. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál.

Tse, D. C. 2018. Volunteers' Felt Respect and Its Associations With Volunteering Retention, Daily Affect, Well-being, and Mortality. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*. 75(8), 1625–1636.

Unger, L.S. 1991. Altruism as a motivation to volunteer. *Journal of Economic Psychology*, 12, 71–100.

Vágnerová, M., Lisá, L. 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

van Ingen, E. a J. Wilson. 2017. I volunteer, therefore I am? Factors affecting volunteer role identity. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 46(1), 29–46.

Videnović, M., Pešić, J., Plut, D. 2010. Young People's Leisure Time: Gender Differences. *Psihologija*. Vol. 43(2), 199–214.

Webber, R. 2011. Volunteering among Australian adolescents: Findings from a national study. *Youth Studies Australia*, 30, 9–16.

Wentzel, K. R., 2014. Prosocial Behavior and Peer Relations in Adolescence. V: L. M. Padilla-Walker & G. Carlo, editoři Prosocial Development: A Multidimensional Approach. New York: Oxford University Press, 178–200.

Wilson, J. 2000. Volunteering. Annual Review of Sociology, 26, 215–240.

Wilson, J., Musick M. 1999. The Effects of Volunteering on the Volunteer. Law and Contemporary Problems, 62(4), 141–168.

Wilson, J., Musick M. 2008. Volunteers: A Social Profile. Bloomington, In: Indiana University Press.

Wynne, C. 2011. Volunteering is Catching: A study into young people's volunteering in Victoria. The Youth Affairs Council of Victoria.

Yates, M., Youniss, J. 1996. A Developmental Perspective on Community Service in Adolescence. Social Development, 5, 85–111.

Zákon č. 198/2002 Sb. Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě). Sbírka zákonů České republiky. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198/>.

11 Seznam analyzovaných dokumentů

Hnutí Brontosaurus. 2017a. Manuál propagace. Komunikační a vizuální identita. Marketingová kampaň HB [online]. Mozek Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: https://mozek.brontosaurus.cz/attachments/article/118/MANUÁL_PROPA_GACE_HB.pdf

Hnutí Brontosaurus. 2017b. Metodika. Víkendovka pro prvoúčastníky [online]. Příklad dobré praxe. Zažij máj! Mozek Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://mozek.brontosaurus.cz/attachments/article/1179/HB%20Metodika%20-%20prvoúčastn%C3%ADk-final.pdf>.

Hnutí Brontosaurus. 2022. Výroční zpráva za rok 2021 [online]. Mozek Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: [https://mozek.brontosaurus.cz/attachments/article/884/vyrocn%C3%ADzprava%20\[2021\].pdf](https://mozek.brontosaurus.cz/attachments/article/884/vyrocn%C3%ADzprava%20[2021].pdf).

Hnutí Brontosaurus. 2023a. Hlavní stránka [online]. Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://brontosaurus.cz>.

Hnutí Brontosaurus. 2023b. Dobrovolnické akce [online]. Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://brontosaurus.cz/dobrovolnicke-akce/>.

Hnutí Brontosaurus. 2023c. Pro děti [online]. Hnutí Brontosaurus [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://brontosaurus.cz/pro-deti/>.

Hnutí Brontosaurus. 2023d. Facebook [online]. 2023 [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/hnutibrontosaurus>.

12 Přílohy

Příloha č. 1 – Scénář focus group

Příloha č. 2 – Osnova rozhovoru

Příloha č. 1 – Scénář focus group

Zahájení a představení moderátorky

Pravidla dnešní focus group

Informovaný souhlas

Úvodní otázky (seznámení pomocí guide-listu v kolečku)

1. Tvé křestní jméno a věk.
2. Kterou dobrovolnickou činností se v HB zabýváš?
3. Jak dlouho dobrovolničíš?
4. Kolik času týdně/měsíčně věnuješ dobrovolnictví?
5. Máš i jinou zkušenost s dobrovolnictvím kromě HB?

Téma: Pojem dobrovolnictví

6. Rozdat kartičky č. 1. Která tři slova se vám spojí s dobrovolnictvím? Diskuze.
7. Je něco, co byste po tom, co jste slyšeli odpovědi ostatních, změnili?
Moderátorka definuje dobrovolnictví dle literatury, kterou budeme používat dnes, když budeme mluvit o dobrovolnictví.

Téma: Zkušenost s dobrovolnictvím

8. Vzpomínáte si na to, jaká byla vaše první zkušenost s dobrovolnictvím vůbec?
9. Proč jste se rozhodli začít dobrovolničit?
10. Co si myslíte o výroku. „Dobrovolníci jsou blázni, protože dělají věci zadarmo?“
11. Rozdat kartičky č. 2. Doplňte větu: Když mě čeká dobrovolnická činnost, obvykle se nejvíc těším na... 1) ... 2) ... 3) ... + diskuze.
12. Máte pocit, že vás dobrovolnictví v něčem omezuje nebo vám něco bere?
13. S jakými výzvami se během dobrovolnictví v HB potýkáte? Vidíte zpětně nějaký přínos zvládnutých výzev?

Téma: Přínosy dobrovolnické činnosti

14. Obrázky. Co si vy osobně spojujete s dobrovolnictvím? Vyberte si obrázek, který nejvíc odpovídá vašemu názoru. Diskuze.

15. O co bychom přišli, kdyby lusknutím prstu zmizelo dobrovolnictví?
16. Zkuste se zamyslet nad tím, co můžete díky své vlastní dobrovolnické činnosti dávat/přinášet sami sobě? (+ doplňující otázky).
17. Máte pocit, že má nějaký význam to, co děláte?
18. Rozdat kartičky č. 3 s konkrétními přínosy. Vyberte všechna tvrzení o dobrovolnictví, která nejvíc odpovídají vašemu názoru a seřad'te podle vnímání jejich významnost pro vás osobně. Diskuze.

Závěrečné otázky

19. Doporučili byste svým kamarádům/známým, aby se stali dobrovolníky taky?
20. Návrh tvorby pozvánky. Zkuste společně vytvořit na základě svých zkušeností s dobrovolnictvím a této reflexe přínosů pozvánku k dobrovolnictví pro svého kamaráda nebo jiného teenagera.

Poděkování a rozloučení.

Příloha č. 2 – Osnova rozhovoru

Zahájení a představení tazatelky

Informovaný souhlas

Úvodní otázky

1. Křestní jméno, věk
2. Jak dlouho dobrovolničíš?
3. Kolik času týdně/měsíčně věnuješ dobrovolnictví ve Hnutí Brontosaurus?
4. Kterou dobrovolnickou činností se v Hnutí Brontosaurus zabýváš? (instruktor/pomocník).

Téma: Význam pojmu dobrovolnictví

5. Která 3 slova se ti spojí s pojmem dobrovolnictví?

Téma: Vlivy na dobrovolnickou činnost

6. Jak ses dostal/a k dobrovolnictví ve Hnutí Brontosaurus?
7. Zkusil/a bys mi prosím vysvětlit, co pro tebe znamená být instruktorem/pomocníkem ve Hnutí Brontosaurus?
8. Se kterými lidmi se během dobrovolnictví setkáváš?
9. Jaký si myslíš, že má vliv rodina nebo přátelé na to, že jsi se stal dobrovolníkem HB a stále ještě jsi?
10. Z jakého důvodu máš pocit, že se chceš dobrovolnických aktivit stále účastnit?
11. Jaký vztah máš se svými vedoucími?
12. Zkusil/a by ses prosím zamyslet nad odpovědí na otázku: Když mě čeká dobrovolnická činnost, obvykle se nejvíc těším na... 1) ... 2) ... 3) ...

Téma: Přínosy dobrovolnictví

13. O co bychom přišli, kdyby lusknutím prstu dobrovolnictví úplně zmizelo z povrchu Země?
14. Máš pocit, že ti dobrovolnictví ve Hnutí Brontosaurus něco dává?
15. Jak tě zapojení do Hnutí Brontosaurus jako dobrovolníka změnilo?
16. Seznam podotázek (k použití dle potřeby)

- a) Osobní přínosy
- S jakými emocemi/pocity si spojuješ svoji činnost?
  - Co ti pomohlo dobrovolnictví rozvinout? Zlepšil/a ses se v něčem?
  - Jaké nové dovednosti, znalosti ti dobrovolnictví přineslo?
- b) Pro organizaci
- Jak vnímáš svoji roli v týmu?
  - Cítíš se jako hodnotný člen pro organizaci?
  - Od čeho se odvíjí to, zda se považuješ za hodnotného nebo nehodnotného člena organizace?
  - Co si vybavíš pod názvem Hnutí Brontosaurus? Ztotožňuješ se s tím, že jsi součástí tohoto hnutí?
  - V čem vidíš největší přínos toho, že dobrovolnictví děláš právě skrze Hnutí Brontosaurus?
- c) Společenské
- Cítíš se jako aktér změn ve společnosti?
  - Na koho/co ve společnosti si myslíš, že má tvoje činnost vliv?
  - Získal/a jsi díky svému dobrovolnictví nějaké nové hodnoty?
  - Daří se ti ovlivňovat ostatní ke změně jejich životního stylu (třídění, konzumace masa)?

17. Možnost využití aktivity s kartičkami č. 3 – ztotožňuji se / neztotožňuji se.

Závěrečné otázky

18. Doporučil/a bys svým kamarádům nebo známým, aby se stali dobrovolníky taky?

Jak bys to udělal/a? Návrh na tvorbu pozvánky.

19. Chtěl/a by ses na něco zeptat ty mě?

Poděkování a rozloučení.